

**UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
FILOZOFICKÁ FAKULTA**

Katedra bohemistiky

Markéta Vahalíková

Česká filologie

**REGIONÁLNĚ PŘÍZNAKOVÉ PRVKY V MLUVĚ
MLADÉ GENERACE NA HRANICKU**

Regionally Marked Elements in the Speech of the Young Generation
in Hranicko Region

Magisterská diplomová práce

Vedoucí práce: doc. PhDr. Josef Jodas

Olomouc 2009

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, pouze s pomocí uvedené odborné literatury.

V Olomouci dne 1. dubna 2009

Markéta Vahalíková

Děkuji doc. PhDr. Josefu Jodasovi za vedení diplomové práce, poskytnutí studijní literatury a za ochotu při řešení odborných problémů.

Obsah

1.	Úvod	7
1.1.	Předmět a cíl zkoumání	7
1.2.	Dosavadní výzkumy a odborná literatura	8
1.3.	Charakteristika lokalit, v nichž byl proveden nářeční výzkum	10
2.	Metody výzkumu	11
2.1.	Způsob získání jazykového materiálu	11
2.2.	Údaje o respondentech	13
2.2.1.	Počet a věk respondentů, jednotlivé typy škol	13
2.2.2.	Současné bydliště respondentů	13
2.2.3.	Údaje o původu rodičů respondentů s přihlédnutím k jednotlivým nářečním variantám uvnitř severního pomezí moravskoslovenské oblasti	15
2.2.3.1.	Nářeční varianty uvnitř severního pomezí moravskoslovenské oblasti	16
2.2.3.2.	Původ rodičů respondentů ze ZŠ Hustopeče	17
2.2.3.3.	Původ rodičů respondentů ze ZŠ Hranice (2008)	17
2.2.3.4.	Původ rodičů respondentů z gymnázia v Lipníku	18
3.	Osídlování severního pomezí moravskoslovenských nářečí	19
4.	Vznik jednotlivých nářečních typů	22
5.	Nářeční diferenciaci severního úseku moravskoslovenské oblasti	25
5.1.	Nářeční prvky diferencující západní a východní oblast sev. pomezí msl. nářečí	25
5.2.	Hláskoslovné prvky diferencující západní polovinu od poloviny východní	26
5.2.1.	Přehláska 'ä (z předhist. <i>e</i>) > ě (> <i>e</i>)	26
5.3.	Morfologické prvky diferencující západní polovinu od poloviny východní	28
5.3.1.	Tvary přičestí minulého s kmenem zavřeným typu <i>nesl/nes</i>	28

5.3.2.	Dat. sg. zájmena <i>já</i> v nepřízvučném a přízvučném postavení	30
5.4.	Hláskoslovné prvky diferencující oblast západní poloviny	31
5.4.1.	Diftongizace <i>ú > ou</i> a <i>ý > ej</i>	31
5.4.2.	Úženi <i>é > í</i>	36
5.5.	Morfologické prvky diferencující oblast západní poloviny	41
5.5.1.	Tvary sloves 4. tř. 3. os. pl. ind. prez.	41
5.5.2.	Tvary nepravidelného slovesa <i>vjed'et</i> v 3. os. pl. ind. prez.	45
5.5.3.	Tvary nepravidelného slovesa <i>mít</i> v 3. os. pl. ind. prez.	47
5.5.4.	Tvary sloves 3. tř. 3. os. pl. ind. prez.	50
5.5.5.	Instrumentál sg. fem. vz. <i>rúže</i>	50
5.5.6.	Genitiv a lokál pl. demonstrativ <i>ten, ta, to</i>	51
5.5.7.	Lokál a instrumentál sg. demonstrativa <i>ten</i>	51
5.6.	Morfologické prvky diferencující sev. pomezí msl. oblastí na tři úseky – západní, střední a východní	53
5.6.1.	Interference koncovek <i>-ích, -ech, -och, -ách</i> v lokálu pl. mask., fem. a neut.	53
5.6.2.	Interference koncovek <i>-ích, -ách, -ech</i> v lokálu pl. fem. vz. <i>rúže</i> a v lokálu místních jmen zakončených na <i>-ice</i>	58
5.7.	Morfologické prvky diferencující severní část od části jižní	59
5.7.1.	1. os. sg. ind. prez. slovesa <i>být</i>	59
5.7.2.	Interference tvrdého a měkkého sklonění v lokálu sg. vz. <i>muž a moře</i>	60
5.7.3.	Genitiv, dativ a lokál sg. adjektiv a demonstrativ	61
5.8.	Nejvariabilnější morfologické prvky sev. pomezí msl. oblastí	62
5.8.1.	Instrumentál pl. živ. mask.	62
5.8.2.	Interference ve sklonění vzorů <i>muž a píseň</i> a dativu pl. subst. <i>kůň</i>	64
5.8.3.	Rozdíly v zařazení substantiv k tvrdým a měkkým vzorům (typ <i>les</i>)	65
6.	Hláskoslovné prvky společné celé oblasti sev. pomezí msl. nářečí	67
6.1.	Přehláska <i>'u > i</i> ve flektivních koncovkách	67
6.2.	Přehláska <i>'a > ě</i> ve flektivních koncovkách	69
6.3.	Přehláska <i>'u > i</i> v základech slov	70
6.4.	Přehláska <i>'á > ie > í</i> ve 2. os. sg. typu <i>poroučet</i>	72
6.5.	Přehláska <i>'á > ie > í</i> v infinitivu typu <i>ohřát</i>	73
6.6.	Změna <i>aj > ej</i> v typu <i>vejce</i>	73
6.7.	„Celomoravská krátkost“	74
6.8.	Změna <i>ó > uo > ů</i> v imperativu 2. os. sg.	75

6.9.	Pobočné slabiky	76
6.10.	Zanikání protetického <i>j-</i>	76
6.11.	Podoby zájmen a zájmenných příslovcí typu <i>neco, negde, negdo</i>	77
7.	Morfologické prvky společné celé oblasti sev. pomezí msl. nářečí	78
7.1.	Koncovka gen. sg. <i>-a</i> x <i>-u</i> u neživotných tvrdých maskulin	78
7.2.	Rozdíly v zařazení substantiv k tvrdým a měkkým typům (původní mužské n-kmeny <i>kámen</i> a <i>kořen</i>)	78
7.3.	Rozdíly v rodovém zařazení substantiv (<i>propria</i> a <i>apelativa</i>)	79
7.4.	Interference stažených a nestažených tvarů přivlastňovacího zájmena <i>můj</i> ...	79
7.5.	Genitiv singuláru demonstrativ <i>ten, to</i>	81
7.6.	2. os. sg. ind. prez. slovesa <i>být</i>	81
8.	Syntaktické prvky společné celé oblasti sev. pomezí msl. nářečí	82
8.1.	Interference směrového zájmenného příslovce <i>kam</i> s místním zájmenným příslovcem <i>gde</i>	82
8.2.	Předložková vazba <i>naproti</i>	82
9.	Vyhodnocení nahrávek	83
10.	Závěry	87
10.1.	Vytváření krajového interdialektu	87
10.2.	Pronikání spisovných prvků do tradičních nářečí v individuálních projevech	90
10.3.	Komentář k dotazníkům respondentů dojíždějících z hanáckých obcí	93
10.4.	Komentář k dotazníkům respondentů, jejichž rodiče pocházejí z území Čech, Slovenska a Ukrajiny	93
	Anotace	95
11.	Seznam literatury	96
12.	Příloha č. 1 – Vzor dotazníku	99
13.	Příloha č. 2 – Přepis nahrávek	103
14.	Příloha č. 3 – Mapa Severní pomezí moravskoslovenských nářečí	113
15.	Příloha č. 4 – Mapa Moravskoslovenská nářečí (hlavní izoglosy)	114

1. Úvod

1.1. Předmět a cíl zkoumání

Tato magisterská diplomová práce se sice opírá o výsledky bakalářské práce *Běžně mluvený jazyk nejmladší generace města Hranice na Moravě*, avšak její zaměření je poněkud jiné: chceme v ní postihnout nářeční specifičnost Hranicka, přesně řečeno tu část hranického regionu, kterou lze z dialektologického hlediska zařadit do úseku západní poloviny severního pomezí moravskoslovenské oblasti, v širším měřítku a komplexněji.

Podstatný rozdíl oproti bakalářské práci vychází ze zvolené metodiky popisu zkoumané mikrooblasti. Ta spočívá v zjišťování a zkoumání rozsahu diferenčních izoglos, procházejících danou oblastí nebo danou oblast vymezujících, na straně jedné a na straně druhé v nalezení dostatečného množství regionálně příznakových prvků společných celému mikroregionu. Při snaze o přesné územní vymezení jednotlivých izoglos jsme se opírali zejména o odborné články Josefa Skuliny publikované převážně v 50. letech, které se tematicky zaměřují právě na diferenciaci severního pomezí moravskoslovenské oblasti, na rozdíl od bakalářské práce, pro kterou byla stěžejní monografie *Severní pomezí moravskoslovenských nářečí* ze 60. let, postupující při nářečním popisu podle jednotlivých jazykových plánů a respektující tak tradiční metodiku popisu nářečního výzkumu – dále o tom kapitola 1.2.

V rámci západní poloviny severního pomezí moravskoslovenských nářečí chceme poukázat na postupné stírání nářečních rozdílů (na podkladě provedeného výzkumu), což vede k postupné nivelizaci nářečních typů hranického a hustopečského, a také poukázat na vliv spisovného jazyka, dotvářející celý tento proces.

V protikladu k ucelenému nářečnímu popisu zkoumané oblasti, který byl umožněn na základě provedené kvantifikace všech získaných údajů, a nastínění dalších vývojových tendencí, chceme upozornit také na rozkolísanost v mluvě jednotlivých respondentů a zdůraznit tak nestabilitu nářeční normy, která je způsobena navzájem si konkurujícími variantami.

Pozornost zaměřujeme zejména na vývoj hláskoslovné a morfologické normy, protože tam jsou difference nejvýraznější.

1.2. Dosavadní výzkumy a odborná literatura

Stejně jako v bakalářské práci i nyní jsme vycházeli ze stěžejních nářečních monografií, ke kterým patří Běličův *Nástin české dialektologie* (1972), útlá publikace *Moravskoslovenská nářečí* (1954), na jejímž autorství se podílel také V. Křístek, a Skulinova monografie *Severní pomezí moravskoslovenských nářečí* (1964). Kromě *Českého jazykového atlasu 4* (2002), který se věnuje tvarosloví, jsme nyní měli k dispozici i *Český jazykový atlas 5* (2005) zaměřený na hláskosloví.

Nezabýváme se však již běžnou mluvou v jedné konkrétní lokalitě jako v bakalářské práci, ale chceme sledovat regionálně příznakové prvky ve třech lokalitách na západní polovině sev. pomezí výchmor. nářečí a na základě jejich vyhodnocení postihnout současné vývojové tendence uvnitř zkoumané mikrooblasti. Abychom byli schopni porovnat současný stav se stavem minulým, bylo třeba dohledat některé články, které zaznamenávají hláskoslovné a tvaroslovné jevy společné sev. pomezí výchmor. nářečí, jevy společné i sousedním nářečním oblastem a jevy rozdílné, vytvářející jednotlivé subtypy. K tomu nám výrazně napomohla Skulinova studie *Jazykový vývoj na severním pomezí moravskoslovenské oblasti* (1958), ale také jeho další články, jako např. *K otázce vzniku nářečí na severovýchodní Moravě* (1956), *K nářeční diferenciaci východní poloviny hranického okresu* (1952), *K otázce vzniku nářečního typu hustopečského* (1955) aj.

Skulinovy články si všímají mj. i rozdílných názorů starších dialektologů při pokusu vymezit nářečí hranické a hustopečské. Citován je např. Fr. Bartoš, podle něhož hranické nářečí „majíc do sebe některé živly sousední hanáčtiny a valaštiny některými zvláštnostmi k nedaleké laštině se nachyluje“. Dále např. B. Havránek: „Hranické nářečí má sice diferenční znaky západní skupiny společné nářečím českým, hanáckým a lašským, ale má i v ní ráz jen přechodu mezi nářečím hanáckými a lašskými, a to proto, že nemá ani speciálních změn hanáckých ani lašských.“ Jen z nedostatku takových změn, nebo jen proto, že zachovává starší stav, řadí je k nářečím slovenským.¹

Různé názory panovaly v minulosti i na klasifikaci nářečí hustopečského. A. V. Šembera řadil nářečí hustopečské společně s nářečím starojickým k nářečím lašským, kdežto Fr. Bartoš kladl nářečí osad Hustopeč, Starého Jičína, Bernartic, Hodslavic,

---

¹ Skulina, J.: K nářeční diferenciaci východní poloviny hranického okresu. In: SPFFBU I, A2. Brno 1952, s. 96.

Mořkova a Veřovic k nářečí valašskému, a to k jeho různorečí starojickému. V souladu s Bartošovou klasifikací zařazoval mluvu Hustopeč k nářečím moravskoslovenským (resp. slovenským) také Fr. Trávníček a B. Havránek.²

Z dílčích studií, které mapují průběh izoglos v rámci výchmor. nářečí, měly pro nás nemalý význam zejména Běličova studie *Slovesné tvary 3. osoby pl. praes. v moravské slovenštině* (1948), studie brněnského dialektologického kolektivu *K diferenciaci moravskoslovenských nářečí a k jejich vztahu k českému národnímu jazyku* (1954) a Králíkův článek *K otázce dnešních hranic přechodného nářečí kelečského* (1952).

V naší práci užíváme poměrně často označení moravskoslovenská oblast kvůli literatuře, z které citujeme. Jsme si vědomi toho, že název moravskoslovenská nářečí, který měl vystihovat jeho přechodový charakter mezi souborem českým a souborem slovenských nářečí, nyní ustupuje názvu nářečí východomoravská, čímž se vyzdvihuje spíše jejich okrajový charakter z hlediska českého a středomoravského vývojového jádra a s tím zákonitě související jejich archaický charakter ve vývoji českého národního jazyka.³

---

² Skulína, J.: K otázce vzniku nářečního typu hustopečského. Slezský sborník 53, 1955, s. 112.

³ Davidová, D. a kol.: Mluvená čeština na Moravě. Ostrava 1997, s. 52.

1.3. Charakteristika lokalit, v nichž byl proveden nářeční výzkum

Hustopeče nad Bečvou jsou městy v okrese Přerov. Leží ve vzdálenosti 13 km od Hranic přibližně uprostřed cesty mezi Hranicemi a Valašským Meziříčím. Jsou nejvýchodnějším výběžkem Olomouckého kraje. Hustopeče jsou velmi staré a již nelze s určitostí zjistit, kdy byly založeny. První historicky doložená zmínka o nich je z roku 1201. Nacházely se na staré kupecké cestě (tzv. Jantarové stezce), stejně jako Lipník nad Bečvou, která vedla přes starobylou Kelč na Jičín, kolem Hukvaldů na Místek a pokračovala dále do Polska. V současné době žije v Hustopečích včetně místních částí asi 1 740 obyvatel. K místním částem patří obce Poruba, Vysoká a Hranické Loučky (dříve Kozí Loučky). Vysoká byla založena nejspíše osadníky z Hustopeč jako klasický typ tzv. lesní lánové vsi, podobný charakter má i sousední Poruba. Obec Hranické Loučky byla kolonizována německým obyvatelstvem.⁴

Lipník nad Bečvou je rovněž město ležící v okrese Přerov (zhruba 14 km od Hranic). První zmínka o Lipníku, tehdy ještě osadě, je z roku 1238. Ačkoli doklad o Lipníku jako o sídlišti městského typu pochází až z roku 1349, převažuje dnes názor, že byl lokován již dříve. Vznikly domněnky, že Lipník byl založen králem Přemyslem Otakarem II. někdy v letech 1256 až 1266. Jádrem Lipníka vzniklo lokací v sousedství staré osady s kostelem, kterou patrně dříve procházela hlavní obchodní trasa od Přerova do Hranic. V současnosti má Lipník nad Bečvou asi 8 500 obyvatel.⁵

Hranice byly založeny v 1. pol. 12. stol. mnichem Jurikem z rajhradského kláštera. Leží v prostoru Moravské brány na pravém břehu řeky Bečvy. Nyní zde žije v průměru 20 000 obyvatel.⁶

---

⁴ Údaje uvedené v tomto odstavci vycházejí z těchto zdrojů:
800 let Hustopeče nad Bečvou: 1201-2001. Hustopeče nad Bečvou 2001, s.3-4.
Vrána, J.: Vysoká – minulost a přítomnost obce 1492-1992. Hustopeče nad Bečvou 1992, s. 8.
www.ihustopece.cz

⁵ Údaje vycházejí ze zdrojů:
Maloň, L.: Putování dějinami: Město Lipník v proměnách staletí. Lipník nad Bečvou 2008, s. 8-9.
www.mesto-lipnik.cz

⁶ Další informace obsahuje bakalářská práce Běžně mluvený jazyk nejmladší generace města Hranice na Moravě. Olomouc 2006, s. 9-10.

2. Metody výzkumu

2.1. Způsob získání jazykového materiálu

Dialektologický výzkum může probíhat ve dvou liniích: jednak rozborem spontánních promluv, jednak prostřednictvím dotazníku.⁷ Výhodou nahrávek je získání autentického nářečního materiálu, nevýhodou je omezený repertoár informátorů, rozdílnost získaného materiálu a poměrně úzká tematická struktura. Při zkoumání hláskosloví je však pro dialektologa tato metoda nepostradatelná.

Jazykový materiál zjištěný dotazníkovou metodou je snáze porovnatelný a ucelenější. Dialektolog ovlivní podobu dotazníku zaměřením se na jednotlivé, pro danou oblast relevantní, jevy. Údaje získané sledováním souvislých spontánních promluv (ať monologických, či dialogických) a údaje zachycené prostřednictvím písemných responzí nemusí ukázat tytéž relace. Při formulování písemné odpovědi či volbě z nabízených variant sehrává svou úlohu moment rozhodování (volby) při uvádění konkrétního tvaru. Dotazovaný má také možnost označit více variant, o kterých se domnívá, že je užívá, nebo může připsat vlastní komentář, pokud mu nabízené varianty nevyhovují. O těchto možnostech byly informováni i respondenti z námi provedeného výzkumu. Možnost označení více variant byla využívána hojně (velmi často se objevovala dubletnost, řidčeji také tripletnost), možnost připsání vlastního komentáře byla využita spíše sporadicky. Vliv faktoru rozhodování při spontánních promluvách naopak schází nebo je minimální.

Kvůli přechodovému charakteru námi zkoumané oblasti a množství diferenčních izoglos, které touto oblastí procházejí, jsme jako hlavní metodu zvolili metodu dotazníkovou, neboť nám více umožnila soustředit se na zvolené diferenční hláskoslovné a tvaroslovné prvky. Metoda nahrávek byla brána spíše jako doplňková (značnou úlohu ovšem sehrála zejména při zkoumání kvantity a přízvuku).

Postup čili podmínky a okolnosti při zadávání dotazníků se neliší od postupu uplatněného již v bakalářské práci *Běžně mluvený jazyk nejmladší generace města Hranice na Moravě* (s. 12-13). Dotazník opět obsahuje základní sociálně-demografické

---

⁷ Kloferová, S.: Mluva v severomoravském pohraničí. In: Český jazyk na přelomu tisíciletí. Praha 1997, s. 254.

Cuřín, F.: Vývoj českého jazyka a dialektologie. Praha 1977, s. 165-166.

údaje o respondentech a jejich rodičích. Metodika vyplňování dotazníků spočívala buď ve volbě z nabízených variant, nebo byl sledovaný výraz uveden v základním tvaru a respondenti měli dopsat do nedokončené věty relevantní podobu pro svou mluvu na základě poskytnutých gramatických informací a za pomoci kontextu.⁸ Sporadicky byl u některých dialektismů kladen důraz nejen na zkoumání aktivního užívání, ale i na pasivní znalost nářeční podoby.

Východiskem pro výzkum v r. 2008 byl dotazník sestavený již pro potřeby bakalářské práce. Aby byl nástin diferenčních izoglos ucelenější, bylo nutno výchozí dotazník rozšířit o některé další položky (konkrétně se to týká položek 38, 45, 67, 70, 73, 74, 76). Abychom kromě diferenčních znaků zároveň poukázali také na množství regionálně příznakových prvků společných celé zkoumané oblasti, rozšířili jsme původní dotazník ještě o tyto položky: 3, 22, 46, 69, 71, 72, 75. Položky 31, 32, 35 byly oproti roku 2006 kvůli diferenčním izoglosám rozrůzňujícím jednotlivé nářeční varianty zkoumány v širším rozsahu. U položky 29 bylo nyní zkoumáno aktivní užívání, na rozdíl od r. 2006, kde jsme se zaměřili jen na pasivní znalost. Všechny výše uvedené položky byly zahrnuty do dodatečného dotazníku, který byl zadán v r. 2008 v Hranicích, aby mohly být nově přidané jevy porovnány s lokalitami Hustopeče a Lipník. Dále byly do dodatečného dotazníku začleněny položky 9, 10, 26, protože jsme chtěli frekvenci u příslušných nářečních tvarů porovnat s frekvencí zjištěnou r. 2006. Lexikální prvky jsme se kvůli dostatečnému množství materiálu rozhodli z původního dotazníku vypustit.

---

⁸ Položky umožňující volbu z nabízených variant jsou v našem dotazníku častější než položky vyžadující připsání celého tvaru. Tato skutečnost se neprojevila nijak negativně. Respondenti byli jednak informováni o možnosti doplnění další varianty dle vlastního úsudku a jazykového povědomí, jednak u položek, kde bylo nutno doplnit celý tvar, se občas vyskytovaly nesprávně vytvořené tvary. Důvodem byla pravděpodobně i nepozornost. Docházelo ale i k tomu, že slabší žáci, kterým občas činilo problémy tvar vytvořit, se jej snažili „vyzvěděť“ od svých spolužáků, ačkoli jsme se v co největší míře snažili této skutečnosti předcházet.

2.2. Údaje o respondentech

2.2.1. Počet a věk respondentů, jednotlivé typy škol

Dotazník vyplnilo v letech 2007 a 2008 celkem 60 respondentů ze ZŠ Hustopeče a 60 respondentů z gymnázia v Lipníku. Z tohoto celkového počtu bylo nutno odečíst respondenty, jejichž rodiče se přistěhovali z území Čech, Slovenska a v jednom případě také z Ukrajiny, aby nedošlo ke zkreslení výsledků výzkumu (stejně jsme postupovali také v r. 2006 u bakalářské práce). V Hustopečích tak bylo vyřazeno 5 respondentů a v Lipníku 9. Dodatečný dotazník pro Hranice byl vyplněn r. 2008 rovněž 60 respondenty (i zde bylo nakonec vyřazeno 5 respondentů, a to ze stejných důvodů). Regionálně příznakovými prvky v mluvě těchto vyřazených respondentů se zabýváme v kapitole 10.4.

Na rozdíl od bakalářské práce, kde dotazník vyplňovali jen žáci 8. a 9. tříd, byli nyní do výzkumu začleněni i žáci 7. tříd, a to kvůli nedostatečnému počtu žáků v 8. a 9. třídách.

Údaje související s pořízením nahrávek a jejich vyhodnocením jsou uvedeny v samostatné kapitole.

Název školy ⁹	Počty respondentů	Ročníky narození
ZŠ Hustopeče	55	1992-1995
Víceleté gymnázium v Lipníku nad Bečvou	51	1992-1995
ZŠ Hranice 2006	49	1990-1992
ZŠ Hranice 2008	55	1993-1996

2.2.2. Současné bydliště respondentů

64 % žáků ze ZŠ Hustopeče bydlí přímo v Hustopečích, 32 % žáků z téže školy dojíždí z obcí, které spadají do areálu nářeční varianty hustopečské, a zbývající 4 %

---

⁹ Názvy lokalit Hustopeče nad Bečvou, Lipník nad Bečvou a Hranice uvádíme místy v tabulkách pod zkratkami Hu, Li a Hr.

tvoří žáci dojíždějící z obce Hranické Loučky, která byla do r. 1945 osídlena německým obyvatelstvem.

78 % žáků ze ZŠ Hranice (2008) má trvalé bydliště v Hranicích, 22 % žáků dojíždí z obcí, které spadají do areálu nářeční varianty hranické.

Složitější situace při evidování bydliště nastala na gymnáziu v Lipníku. Počet místních nedojíždějících žáků zde tvoří 72,5 %, zbylé procento žáků dojíždí buď z lokalit náležejících k areálu nářeční varianty hranické (8 %), do které patří i město Lipník, nebo z obcí náležejících již k nářeční oblasti hanácké (19,5 %) – ve všech případech jde o obce vzdálené od města Lipník cca 3 – 12 km. Při podrobném průzkumu jazykových informací obsažených v dotaznících žáků z této hanácké skupinky nebyly shledány žádné výrazné rozdíly ve srovnání s frekvencemi jednotlivých zkoumaných jevů zjištěných u místních žáků. Při uvádění frekvencí regionálně příznakových prvků (viz kapitoly 5. – 8.) byli tito žáci tudíž zahrnuti do celkového počtu respondentů gymnázia Lipník, avšak i přesto jim v kapitole 10.3. věnujeme samostatný komentář.

Bydliště – ZŠ Hu	Počet respondentů	Tj. %
Hustopeče	35	63,64
Milotice	10	18,19
Vysoká u Hustopeč	4	7,28
Poruba	2	3,63
Hranické Loučky	2	3,63
Špičky	2	3,63

Bydliště – ZŠ Hr (2008)	Počet respondentů	Tj. %
Hranice	43	78,19
Velká u Hranic	2	3,63
Teplíce nad Bečvou	1	1,82
Bělotín	1	1,82
Hluzov	2	3,63
Jindřichov	2	3,63
Všechovice	1	1,82

Ústí u Hranic	1	1,82
Milenov	1	1,82
Jezernice	1	1,82

Bydliště – gymnázium Li	Počet respondentů	Tj. %
Lipník	37	72,55
Jezernice	2	3,92
Drahotuše	1	1,96
Hranice	1	1,96
Loučka	2	3,92
Týn nad Bečvou	1	1,96
Dolní Újezd	1	1,96
Skoky	2	3,92
Veselíčko	1	1,96
Oldřichov	1	1,96
Velký Újezd	1	1,96
Slavkov	1	1,96

2.2.3. Údaje o původu rodičů respondentů s přihlédnutím k jednotlivým nářečním variantám uvnitř severního pomezí moravskoslovenské oblasti

Po stránce jazykové je námi zkoumaná oblast velmi komplikovaná. Skladba obyvatelstva je totiž značně různorodá. Na území jednotlivých nářečních variant uvnitř zkoumané oblasti žijí obyvatelé, kteří se přistěhovali buď z jiných nářečních oblastí než hranické a hustopečské, nebo z oblasti nářečí hanáckého či lašského. Sledování zvolených regionálně příznakových prvků v mluvě mládeže na tomto území je proto účelné pouze za soustavného přihlížení k jazykovému původu rodičů komunikantů.

Mluva respondentů se formovala na základě rodinného úzu, v návaznosti na dialektové podloží mluvy rodičů, pod vlivem úzu okolního a za působení spisovného jazyka. Při analýze materiálu jsme přihlíželi k původu narození otce i matky.

2.2.3.1. Nářeční varianty uvnitř severního pomezí moravskoslovenské oblasti¹⁰

Jednotlivé varianty zde uvádíme také proto, že jimi probíhají různé diferenční izoglosy – viz kapitolu Nářeční diferenciace severního úseku moravskoslovenské oblasti. Podrobně se zabýváme hlavně diferenčními izoglosami na západní polovině sev. pomezí msl. oblasti, přihlížíme však také k polovině východní, zvláště k izoglosám diferencujícím západní část od části východní.

Nářeční varianty západní poloviny sev. pomezí msl. oblasti:

1a) nářečí hranické (s obcemi Černotín, Drahotuše, Hluzov, Hrabůvka, Hranice, Jezernice, Klokočí, Lhotka u Hranic, Lipník, Milenov, Olšovec, Podhoří, Radíkov, Skalička, Slavíč, Uhřínov, Ústí u Hranic, Velká u Hranic, Zbrašov);

1b) severohranická nářeční varianta (s obcemi Jindřichov, Partutovice, Střítež u Hranic);

2) nářečí hustopečské (s obcemi Hustopeče, Milotice, Poruba, Špičky, Vysoká u Hustopeč);

3a) nářečí kelečské (s obcemi Babice, Dolní Těšice, Horní Těšice, Kelč, Kladeruby, Komárno, Komárovice, Kunovice, Malá Lhota u Kelče, Němetice, Police, Rouské, Zámrsky);

3b) západokelečská nářeční varianta (s obcemi Malhotice, Provodovice, Všechnovice).

V rámci západní poloviny sev. pomezí msl. oblasti se také někdy hovoří o západním a východním úseku této poloviny. Západní úsek zahrnuje nářečí hranické a kelečské, východní úsek zahrnuje nářečí hustopečské. Důvodem jsou opět diferenční izoglosy.

Nářeční varianty východní poloviny sev. pomezí msl. oblasti:

1) nářečí starojičínské (s variantami bernartickou, hodslavickou, veřovickou a mořkovskou);¹¹

2) nářečí spálovské;

---

¹⁰ Při klasifikaci nářečních variant uvnitř sev. pomezí msl. oblasti vycházíme ze Skulinova třídění:

Skulina, J: Severní pomezí moravskoslovenských nářečí. Praha 1964, s. 13-19.

Skulina, J: O valašském nářečí. Vlastivědný věstník moravský 15, 1960, s. 203-206.

Pro označení nářečních variant hranické, severohranické, hustopečské, kelečské, západokelečské, starojičínské, spálovské, valašskomeziříčské, lešenskochoryňské, rožnovské a vsetínské užíváme v tabulkách také následujících zkratk: hran., svhran., hust., kel., zkel., stjič., spál., vlmez., lšchor., rožn., vset.

¹¹ Název starojičínské nářečí uvádí Skulina, ve starších dialektologických pracích se setkáváme spíše s termínem nářečí starojické.

- 3) nářečí valašskomeziříčské (s variantami podolskou a lešenskochořovskou);
 4) nářečí rožnovské;
 5) nářečí vsetínské.

2.2.3.2. Původ rodičů respondentů ze ZŠ Hustopeče

ZÁPADNÍ POLOVINA	N. hustopečské	54	49,10 %
	N. hranické	19	17,28 %
	N. kelečské	3	2,73 %
VÝCHODNÍ POLOVINA (jednalo se o varianty vlmez., lšchor., vset., rožn., stjič.)		16	14,54 %
NÁŘEČÍ LAŠSKÉ		5	4,54 %
NÁŘEČÍ HANÁCKÉ		6	5,45 %
Obce, které byly do r. 1945 osídleny něm. obyvatelstvem (Hranické Loučky, Heřmanice)		4	3,63 %
Nezjištěno		3	2,73 %

2.2.3.3. Původ rodičů respondentů ze ZŠ Hranice (2008)¹²

ZÁPADNÍ POLOVINA	N. hranické	69	62,72 %
	N. varianta svhran.	2	1,82 %
	N. kelečské a zkel.	3	2,73 %
	N. hustopečské	2	1,82 %
VÝCHODNÍ POLOVINA (jednalo se o varianty spál. a vset.)		3	2,73 %
NÁŘEČÍ LAŠSKÉ		10	9,09 %
NÁŘEČÍ HANÁCKÉ		15	13,63 %

¹² Uvádíme i původy rodičů z dodatečně zadaného dotazníku v Hranicích, protože byl zaměřen zvláště na nejvariabilnější jevy pro námi zkoumanou oblast.

Obce, které byly do r. 1945 osídleny něm. obyvatelstvem (Bělotín, Nejdek)	3	2,73 %
Nezjištěno	3	2,73 %

2.2.3.4. Původ rodičů respondentů z gymnázia v Lipníku

NÁŘEČÍ HRANICKÉ	34	33,34 %
NÁŘEČÍ HANÁCKÉ¹³	49	48,03 %
NÁŘEČÍ LAŠSKÉ	9	8,82 %
NÁŘEČÍ VÝCHMOR.¹⁴	4	3,92 %
Nezjištěno	6	5,88 %

¹³ Jedná se o vesnice na jih a západ od Lipníku (např. Dolní Újezd, Bohuslávky, Skoky, Tupec, Veselíčko, Hlinsko), ale také o vzdálenější hanácké oblasti (např. Blansko, Znojmo, Vyškov, Brno).

¹⁴ Jedná se o lokality Otrokovice, Zlín, Valašské Meziříčí, Bystřice pod Hostýnem.

3. Osídlování severního pomezí moravskoslovenských nářečí¹⁵

Historické prameny ukazují, že sev. pomezí msl. oblastí bylo vesměs hustě zalesněno a že k jeho osídlování docházelo teprve od 12. století. V době první kolonizace, k níž došlo přibližně ve 12. a 13. století, nebylo ještě třeba přesně určovat hranice panství, neboť jejich hranice vymezovaly v dostatečné míře řeky a potoky. Podle listiny biskupa Jindřicha Zdíka z r. 1131 byly založeny nejdříve vesnice na Kelečsku a na Hustopečsku. Uvádějí se v ní např. vesnice *Cesici* (Těšice), *Zamrsisc* (Zámrský), *Milotici* (Milotice), *Bicouici* (Býškovice), *Granicze* (Hranice), *Stpicky* (Špičky). Další historická listina z konce 13. století nebo z počátku 14. století uvádí z panství hranického vesnice *Hermanici* (Heřmanice), *Luczki* (Kozí Loučky), *Belotyn* (Bělotín), *Palam* (Polom). Z těchto informací nepochybně vyplývá, že sev. pomezí msl. oblastí bylo kolonizováno nejdříve ve středním povodí Bečvy, odtud se kolonizace šířila do horských oblastí. Z okrajových oblastí se uvádí ve 13. století Spálov, Starý Jičín a Vsetín, které byly založeny na místech starých tvrzí vybudovaných Břetislavem I., sloužících jako obranný systém proti nepřátelským vpádům. Západní část sev. pomezí msl. oblastí byla tudíž osídlována nejdříve, a to už ve 12. stol. (Kelečsko, Hustopečsko, Hranicko), kdežto část východní (Starojičínsko, Valašskomeziříčsko, Vsetínsko a Spálovsko) byla osídlena během 13. století. Tato kolonizace byla především osadní a postupovala od západu k východu povodím Bečvy. Premonstráti z hradištského kláštera u Olomouce kolonizovali toto území především osadníky z Moravy, v menší míře pak osadníky německými (v prostoru bělotínském a novojičínském). O původním osídlení českém svědčí řada místních názvů a polních tratí na území Bělotína, Nýdku, Kozích Louček aj. Tyto vesnice byly později, zvláště po Bílé hoře, nově osazovány německými kolonisty z Horního Slezska.

Dnešní sev. pomezí msl. oblastí, dnešní oblast lašská a okrajová severovýchodní oblast hanácká tvořily poměrně jednolitý celek. Ve 14. století se znenáhla začínala formovat – nejvíce pak v 16. stol. – nářeční oblast lašská, na jejíž vznik měla nemalý vliv postupující německá kolonizace v prostoru bělotínském a novojičínském. Severovýchodní oblast hanácká se pak odštěpila z tohoto celku přibližně po 16. století,

---

¹⁵ Fakta uvedená v tomto oddílu vycházejí z článku Josefa Skuliny Jazykový vývoj na severním pomezí moravskoslovenské oblasti. In: Studie ze slovanské jazykovědy. Praha 1958, s. 405-416.

kdy tu došlo už z větší části ke změně *ou, ej* v *ó, é*. Německá kolonizace mezi oblastí hanáckou a lašskou dosáhla vrcholu v 17. a 18. století po Bílé hoře, kdy jí podlehla řada vesnic osídlených původně osadníky z Moravy. V této době také zaniklo nářečí novojičínské, neboť zcela podlehlo německé asimilaci. Z tohoto bývalého nářečí se udrželo jedině nářečí v Bernarticích, Hodslavicích, Mořkovicích a Veřovicích, tedy ve vesnicích, které náležely k bývalému panství novojičínskému. Po dovršení německé kolonizace v prostoru novojičínském se nářečí těchto vesnic přiklonilo k nářeční oblasti moravskoslovenské. V důsledku nestejného přílivu nově přistěhovalého obyvatelstva ze sousední msl. oblasti zde vznikly různé typy smíšených nářečí. (Těmto obcím v našem výzkumu nevěnujeme zvýšenou pozornost, neboť z nich nepochází žádný z rodičů našich respondentů.)

Z hlediska míšení obyvatel objasňuje Skulina také vznik nářečí kelečského. „Historické prameny uvádějí, že v době pronikavých hláskových změn, šířících se ze západního centra českého jazykového celku, docházelo na Kelečsku také k vzájemnému míšení obyvatelstva původního s obyvatelstvem přistěhovalým za západních i z východních oblastí. Už (...) v době předbělohorské mohlo dojít k nadměrnému šíření diftongů *ej, ou* v typu *třejska*. (...) Vyskytá se otázka, zda se nadměrné diftongy udržely v nářečí kelečském už z doby předbělohorské, když víme z historických pramenů, že v 17. století došlo na Kelečsku k značnému vylidnění a k živému pohybu obyvatelstva. (...) Kelečsko bylo ve značné míře vylidněno pod tlakem vpádu Uhrů, Poláků a Švédů (...). Poté bylo znovu kolonizováno (...). Přitom se ovšem nedá říci, že by Kelečsko bylo vylidněno zcela. Dá se totiž předpokládat, že se diftongy *ej, ou* v typech *strejc, mouka* udržely v této době nejen v městské mluvě Kelče, ale také zčásti na venkově. Přitom si západní část kelečského dominia (Malhotice, Všechnovice, Provodovice) zachovala četné inovace už z doby předbělohorské, společně západnímu (hanáckému) jazykovému území. Výše uvedené vesnice tvořily totiž samostatné statky, které náležely k olomouckému biskupství. (...) Obyvatelé, kteří se přistěhovali po Bílé hoře ze západních oblastí, kde už bylo *tříška* atd., vytvořili podle sekundárních tvarů kelečských typu *strejc, hodnej* nové tvary typu *třejska*. (...) V důsledku jazykového míšení vznikla tak tendence po vyrovnávání, jejímž důsledkem byly diftongy *ej, ou* vedle náležitých

tvary typů *strejc* také ve tvarech nenáležitých typu *třejska*. (...) Po uvolnění feudálních vztahů okrajové vesnice Kelečska podlehly vlivu sousedních dialektů.“¹⁶

Východní část byla už ve 13. století osídlena osadní kolonizací (viz výše), ke konci 15. stol. zde však došlo k druhé kolonizaci, a to k tzv. kolonizaci pasekářské neboli valašské. V tomto období šlo celkem o slabý příliv valašských kolonistů, kteří si zakládali svá sídla na pasekách a splývali tak s původním osadním obyvatelstvem. Teprve začátkem 16. století lze připustit pro východní část (Vsetínsko, Valašskomeziříčsko, Rožnovsko) silnější příliv pasekářské kolonizace ze Slovenska. Její význam však nelze po stránce jazykové přeceňovat. Rozdíly mezi mluvnickou stavbou nářečí původního místního obyvatelstva a obyvatelstva nově přistěhovalého nebyly velké, protože valašští kolonisté prošli slovenským prostředím, v němž se jazykově asimilovali (ať byli sami původu rusínského, nebo rumunského).

---

¹⁶ Skulina, J.: K nadměrným diftongům *ej*, *ou* v severním úseku moravskoslovenských nářečí. Časopis Matice moravské 76, 1957, s. 162-164.

4. Vznik jednotlivých nářečních typů¹⁷

Rozhodujícím mezníkem ve vývoji nářečí západních na jedné straně a nářečí východních na straně druhé bylo 13. století. V tomto období se nářečí v západní části území přimkla úže k západní česko-hanácké nářeční skupině, kdežto nářečí na východní části území tvořila jeho okrajovou část, nezasaženou plně inovačním vývojem šířícím se z nářečního jádra. Tehdy zde ale šlo v podstatě o celek vnitřně ne zcela diferencovaný a vyhraněný v nářečí hranické, hustopečské a kelečské. Tato nářečí se formovala teprve v rámci feudálních celků. Podobně tomu bylo i s nářečími východními, která tvořila rovněž vnitřně málo diferencované nářeční celky.

Dotváření nářečí v severním pásu msl. oblasti musíme hledat v období pobělohorském, kdy se upevnil feudální řád na východní Moravě. Jednotlivá panství a území jednotlivých panství se svým rozsahem měnila. Postupem času docházelo k vzniku panství menších, i statků, které se odštěpily z rozsáhlých dominií. Tato situace nastala např. u statku hustopečského, který vznikl rozdrobením panství starojičínského. Nelze také opomíjet, že k nářeční pestrosti na tomto území přispěl již zmíněný značný pohyb obyvatelstva. Právě vznik nářeční pestrosti uvnitř jednotlivých nářečí (např. hranického, kelečského) i přechodných stupňů mezi nimi (např. nářečím hranickým a hustopečským) byl podmíněn pohybem obyvatelstva mezi jednotlivými panstvími a statky.

Západní nářečí se sblíží přehlasovanými tvary, avšak liší se od sebe četnými diferenčními znaky. V době existence hranického dominia tvořilo toto dominium patrně jeden nářeční celek, nediferencovaný v nářečí hranické a jeho variantu severohranickou. Jakmile se z hranického dominia odštěpila samostatná kuratela severohranická, vznikly

---

¹⁷ Fakta uvedená v tomto oddílu vycházejí z těchto článků a publikací:

Skulina, J.: Jazykový vývoj na severním pomezí moravskoslovenské oblasti. In: Studie ze slovanské jazykovědy. Praha 1958, s. 405-416.

Skulina, J.: Archaický základ severního moravskoslovenského pomezí a pronikání inovací ze sousedních nářečních oblastí. In: Sborník Rodné zemi. Brno 1958, s. 271-273.

Skulina, J.: K nářeční diferenciaci východní poloviny hranického okresu. In: SPFFBU I, A2. Brno 1952, s. 94-107.

Skulina, J.: Ke vzniku nářečního typu hustopečského. Slezský sborník 53, 1955, s. 112-119.

Skulina, J.: K otázce vzniku nářečí na severovýchodní Moravě. Časopis Matice moravské 75, 1956, s. 206-210.

Skulina, J.: Příspěvek k historické dialektologii Hranicka. In: Sborník Adolfovi Kellnerovi. Opava 1954, s. 92-111.

Skulina, J.: Vznik severních moravskoslovenských nářečí. In: Severní pomezí moravskoslovenských nářečí. Praha 1964, s. 183-205.

zde podmínky k formování této varianty. Podobná situace vznikla při utváření nářečí hustopečského. Toto nářečí se diferencovalo od sousedního nářečí starojičínského v době, kdy vznikly podmínky k odštěpení statku hustopečského od dominia starojičínského.

Panství hranické, které bylo největším z celků na námi zkoumaném území, územně vzrostlo po splynutí s panstvím drahotušským. Druhým největším panstvím na Hranicku bylo panství helfštýnské (lipnické). Jeho hranice byly značně pohyblivé a později bylo rozšířeno o některé vesnice (Černotín, Zbrašov, Opatovice, Hluzov). K nářečnímu celku hustopečskému (viz výše) dodejme, že na utváření jeho nářečního stavu mělo nemalý vliv to, že tvořil samostatnou hospodářskou jednotku uvnitř panství starojičického (kromě samotných Hustopeč k němu náležely obce Milotice a Vysoká). Z okrajových celků severozápadních lze uvést panství potštátské a statek spálovský, který vznikl rozdrobením panství potštátského. Z okrajových celků východních to byly dále kromě panství starojičínského statky lešenský, choryňský a valašskomeziříčský.

Územní rozsah bývalých panství a statků se podle Skuliny zpravidla kryl s územním rozsahem farností. V těchto případech se také na základě jeho výzkumů většinou kryje průběh nářečních hranic s hranicemi bývalých feudálních celků. Např. na Hranicku se prokazuje, že se tu nářeční hranice kryjí nezdědká s hranicemi farností. Jako příklad lze uvést severní část bývalého panství hranického, v níž vesnice Střítež, Partutovice a Jindřichov vytvořily samostatné farní kurately a určitými jevy (např. úzení *é* v *í*) se nářečně odlišily od ostatních vesnic bývalého panství hranického. Jako další příklad je možno uvést jazykovou hranici typu *mňe, t'e, se/mňa, ta, sa* (viz kapitolu 5.1.). Ke zpevnění této jazykové hranice přispěl vznik feudální hranice mezi statkem hustopečským a panstvím starojičínským na jedné straně a vznik hranice mezi panstvím hranickým a statkem spálovským na straně druhé, která vznikla na místě obranného systému, vybudovaného za vlády Přemyslovců.

O těchto aspektech, k nimž dialektologický výzkum přihlíží, se zmiňuje i Bělič: „Často vytváří (...) homogenní nářeční jednotku i skupina obcí, mezi nimiž dosud jsou, nebo aspoň dřív po dlouhou dobu existovaly těsnější kontakty než s jinými podobnými jednotkami. Bývá to např. okruh jedné farnosti, dost často oblast drobnějšího feudálního panství, řidčeji v našich podmínkách skupina obcí nějakým způsobem odlehklých, např. izolovaných od okolí (...) rozsáhlými lesními komplexy apod. (Např. u severohranické

varianty jde o izolaci z důvodu německé kolonizace.) Izoglosy starých diferenčních nářečních jevů obyčejně probíhají ve shodě s různými těmito mimojazykovými předěly, a jestliže je někdy kříží, má to (...) rovněž zjistitelné historické příčiny.“¹⁸ Jednu z možných příčin zjistil Skulina u obce Poruba, která za feudalismu náležela k panství starojičínskému. Nářečí Poruby, shodné s nářečním typem starojičínským (*jahňa, kuřa*), zachytil již Fr. Bartoš. Skulina ale uvádí, že v době jeho výzkumné činnosti se v Porubě nepřehlasované tvary tohoto typu už nevyskytují. Po zrušení feudálních hranic se Poruba přiklonila k Hustopečsku a tím se nářečně odklonila od typu starojičínského a přijala nářečí hustopečské. Podobný vývoj událostí proběhl v obci Špičky. Bartoš se zmiňuje o nářečí Špiček takto: „Ve Špičkách mluví se zvláštním nářečím, jež se hlavně rozšiřováním hlásek *y* a *í* v *ej* a hlásek *ú* a *ů* v *ou* ode mluvy okolních osad odlišuje, majíc v té příčině nemalou podobu s obecnou češtinou a nářečím dolským.“¹⁹ Špičky totiž dříve náležely k dominiu kelečskému. Z toho plyne, že se vyvíjely nářečně společně s ostatními vesnicemi náležejícími k panství kelečskému. Dnes se však podle Skuliny v nářečí Špiček kelečské znaky nevyskytují (a nebyly objeveny ani v našem výzkumu u respondentů, jejichž rodiče pocházejí právě z této obce, ani u respondentů, kteří uvedli obec Špičky jako své trvalé bydliště), po zrušení feudálních hranic dominia kelečského pronikly do nářečí Špiček jako novoty hláskové varianty typu *strýc*.

---

¹⁸ Bělič, J.: *Nástin české dialektologie*. Praha 1972, s. 15.

¹⁹ Bartoš, F.: *Dialektologie moravská I*. Brno 1886, s. 91.

5. Nářeční diferenciacie severního úseku moravskoslovenské oblasti

V této části práce si chceme blíže povšimnout jednotlivých izoglos rozrůžňujících severní pomezí moravskoslovenské oblasti. Níže uvedené izoglosy umožňují mluvit o severním území msl. oblasti jako o samostatném úseku v rámci ostatních msl. nářečí na východní Moravě, lišícím se od sousedních nářečí lašských a hanáckých. Vedle diferencčních jevů je zde však také poměrně velký počet znaků, „jimiž se toto území s jednou nebo druhou sousední oblastí spojuje, takže severní úsek msl. nářečí vytváří zřetelný přechod od západu na východ, dále od severu k jihu a od východu na západ. Přitom uvnitř severního úseku msl. pásu se objevují jednak vlastní specifické znaky, které diferencují jednotlivá nářečí (nářeční typy), jednak znaky, jimiž se tato nářečí shodují.“²⁰

Níže uvedené jevy nemají vždy stejný geografický rozsah. Diferenční prvky jsou hláskoslovného i morfologického charakteru. Severní pomezí msl. oblasti se tak diferencuje v menší úseky, které vytvářejí jednotlivé nářeční typy. V průběhu historického vývoje docházelo také k pronikání některých jevů z jednotlivých nářečních typů do typů sousedních, v nichž se předtím nevyskytovaly.²¹

5.1. Nářeční prvky diferencující západní a východní oblast sev. pomezí msl. nářečí

Hranice charakteristických západních znaků v severním pásu msl. nářečí tvoří od západu směrem k východu stupňovitý přechod. Jde hlavně o přehlásky a úžení. Přehlasované tvary *jehňe*, *kuře* jsou nejzazším výrazným znakem západním. „Třebaže průběh ostatních nářečních hranic, zčásti paralelně probíhajících vedle sebe, zčásti se navzájem křížících, značně znesnadňuje celkovou orientaci v severním pásu msl. nářečí, přesto můžeme mluvit na základě isoglosy *jehňe* (...) x *jahňa* (...) nejen o západní a východní části tohoto přechodného pásu, ale na základě dalších isoglos

---

²⁰ Skulina, J.: Nářeční diferenciacie severního úseku moravskoslovenské oblasti se zřením k valašské kolonizaci. Jazykovedný časopis XV, 1964, s. 65.

²¹ Skulina, J.: Jazykový vývoj na severním pomezí moravskoslovenské oblasti. In: Studie ze slovanské jazykovědy. Praha 1958, s. 414.

a jejich konfrontace s hranicemi bývalých feudálních celků (dominií, statků) také o místy výraznějších, místy méně výrazných nářečních celcích.²²

Na náročnost při snaze po vymezení jednotlivých nářečních podskupin v rámci moravského území poukazuje rovněž Bělič: „U moravských nářečních skupin (...) jednak jsou hranice diferenčních jevů většinou dost pevné, jednak se na pomezí skupin a podskupin často víceméně kryjí hranice několika jevů, takže tu zčásti existují dokonce svazky izoglos. (...) Sousední nářeční skupiny a podskupiny jsou takto mnohonásobně do sebe zakloubeny nestejně rozsáhlými územními přesahy různých jevů, ba sousedící skupiny mají i po celé své oblasti nebo na její velké části některé znaky společné proti skupinám vzdálenějším.“²³

Cílem níže uvedených podkapitol je přesvědčit se v rámci sledování průběhu diferenčních izoglos o stávající svébytnosti nářečních celků hustopečského a hranického - a z něj námi vyděleného celku lipnického jako nejzazšího okraje záp. části sev. pomezí msl. nářečí - s přihlédnutím k interferencím z východních nářečních subtypů. V případě odlišného stavu se chceme pokusit zaznamenat směr šíření jednotlivých změn a také konstatovat, zda jde o příklon jednoho nářečního celku k jinému, nebo se naopak některý z nářečních typů výrazně odklání od zbytku zkoumaného území.

5.2. Hláskoslovné prvky diferencující západní polovinu od poloviny východní

5.2.1. Přehláska 'ü (z předhist. *e*) > ě (>*e*)

Typ *jahňa, kuřa, mňa*,²⁴ *ťa, sa* se vyskytuje v severovýchodní části zkoumané oblasti, tedy na území nářečí spálovského, starojičínského, valašskomeziříčského, rožnovského a vsetínského, oproti tomu typ *jehňe, kuře, mňe, ře, se* se nachází v části západní, tedy v nářečí hranickém, hustopečském a kelečském.²⁵

---

²² Skulina, J.: Nářeční diference severního úseku moravskoslovenské oblasti se zřením k valašské kolonizaci. Jazykovedný časopis XV, 1964, s. 65-66.

²³ Bělič, J.: Nástin české dialektologie. Praha 1972, s. 14.

²⁴ Podobně jako v bakalářské práci Běžně mluvený jazyk nejmladší generace města Hranice na Moravě i zde počítáme s provedenou hláskovou změnou *mj > mň*, minimálně tedy v mluvě mládeže v lokalitách Hranice, Lipník nad Bečvou a Hustopeče nad Bečvou, kde byl prováděn náš výzkum.

²⁵ Skulina, J.: Jazykový vývoj na severním pomezí moravskoslovenské oblasti. In: Studie ze slovanské jazykovědy. Praha 1958, s. 406.

<i>Lokalita</i>	SE	SA	<i>Celkem</i>
Hustopeče	52	4	56
Tj. %	92,86	7,14	100,00
Lipník	49	2	51
Tj. %	96,07	3,93	100,00
Hranice (2008)	53	2	55
Tj. %	96,36	3,64	100,00

Všechny tři zkoumané lokality náležejí do západní části severního pomezí msl. oblasti, a tudíž jsme příliš vysoký výskyt nepřehlasované podoby *sa* ani neočekávali. Zajímalo nás však, zda se tato podoba vyskytne právě u těch respondentů, jejichž rodiče pocházejí z východního pomezí msl. oblasti.

Výsledky jsou poněkud rozporuplné. Pouze rodič jedné respondentky pochází z východního úseku, konkrétně Starojické Lhoty. Dále jsme tvar *sa* zaznamenali u respondenta, jehož rodiče pocházejí z Nového Jičína. Rodiče ostatních respondentů pocházejí z nářečních typů hustopečského, hranického a kelečského. S typy *kuřa*, *mňa*, *sa* se však podle S. Králíka, zabývajícího se kelečským nářečím,²⁶ setkáváme až v Choryni, Lhotě u Choryně, v Brankách a v Loučce (nářečí valašskomeziříčské), ani zde se však ještě nevyskytují důsledně. V dotazníku respondenta, jehož otec pochází z Kunovic (nářečí kelečské), byla zatržena jak varianta přehlasovaná, tak varianta nepřehlasovaná. Tento dubletní výskyt je zde možno vysvětlit tím, že se obec Kunovice (zároveň s obcí Police) nachází nejbližší ze všech obcí spadajících do kelečského nářečí právě výše zmiňované Králíkově izoglose.²⁷ Ve dvou případech jsme typ *sa* zaznamenali také u respondentů, jejichž rodiče se narodili v obcích, které již spadají do nářečí hanáckého (Přerov, Tupec, Skoky). Určitý počet rodičů jednotlivých respondentů, zvláště ze ZŠ Hustopeče, pochází z Valašského Meziříčí, ale také z Rožnovska či Vsetínska, nářeční podobu jsme ovšem u této skupiny nezachytili, přestože právě zde bychom ji mohli považovat za náležitou.

²⁶ Králík, S.: K otázce dnešních hranic přechodného nářečí kelečského. Slezský sborník 50, 1952, s. 116.

²⁷ Králík, S.: K otázce dnešních hranic přechodného nářečí kelečského. Slezský sborník 50, 1952, s. 113 – východní hranice typu *kuře*, 4. p. *mňe*, *se*... proti *kuřa*...

Stejná izoglosa se nachází rovněž se Skulinově monografií Severní pomezí moravskoslovenských nářečí, mapa č. 1.

5.3. Morfologické prvky diferencující západní polovinu od poloviny východní

5.3.1. Tvary přičestí minulého s kmenem zavřeným typu *nesl/nes*

Tvary typu *nesl* jsou běžné v nářečích hranickém, kelečském a hustopečském, oproti tvarům typu *nes*, které se nalézají důsledně v nářečích starojičínském, valašskomeziříčském, rožnovském a vsetínském.²⁸

Brněnský dialektologický kolektiv ovšem shledává Skulinovu hranici západ (*nesl*)/východ (*nes*) jako méně ostrou. „Na úseku kelečském sev. od Rajnochovic se isoglosa rozplývá.” Typ *nesl* se důsledně vyskytuje v Podhradní Lhotě, Komárně, Osíčku, Provodovicích, Všehovicích, Malhoticích, Ústí, Černotíně a Hluzově, kdežto typ *nes* je v Louče, Brankách, Juřince, Lhotce n. B., Porubě, Hustopečích, Zámrskách, Dol. Těšicích, Miloticích a Špičkách. Mezi těmito typy je na značné části kelečského území kolísání.²⁹ Z toho vyplývá, že tvary *nes* by zahrnovaly i celou oblast nářečí hustopečského kromě obce Vysoká u Hustopeče.

V monografii *Severní pomezí moravskoslovenských nářečí* Skulina své původní mínění do jisté míry poopravil a na mapě č. 12 již uvádí Hustopeče a Porubu jako obce, kde se rovněž vyskytuje *nes*. S brněnským dialektologickým kolektivem se ale nadále neshoduje u obcí Milotice, Špičky, Zámrsky, Dol. Těšice, Loučka a Branky.³⁰

Jevy zachycené v izoglosách *nes/nesl* a také *ležá/ležíja (ležíjú)* zřetelně ukazují podle brněnského dialektologického kolektivu na souvislost severovýchodní části msl. nářečí s nářečími lašskými.³¹ To, že blízkost lašských nářečí mohla mít konkrétně v lokalitě Hustopeče vliv na vznik přičestí minulého typu *nes*, připouští i Skulina. „Nelze totiž zapomínat na to, že před vznikem feudální diference na východní Moravě bylo Hustopečsko spojeno jak s formujícím se územím lašským, tak i severním územím moravskoslovenským, která navzájem souvisela.“³²

²⁸ Skulina, J.: Jazykový vývoj na severním pomezí moravskoslovenské oblasti. In: Studie ze slovanské jazykovědy. Praha 1958, s. 406.

²⁹ Brněnský dialektologický kolektiv: K diferenciaci moravskoslovenských nářečí a k jejich vztahu k českému národnímu jazyku. In: SPFFBU III, A2. Brno 1954, s. 20.

³⁰ Skulina, J.: Severní pomezí moravskoslovenských nářečí. Praha 1964, mapa č. 12.

³¹ Brněnský dialektologický kolektiv: K diferenciaci moravskoslovenských nářečí a k jejich vztahu k českému národnímu jazyku. In: SPFFBU III, A2. Brno 1954, s. 19.

³² Skulina, J.: K otázce vzniku nářečního typu hustopečského. Slezský sborník 53, 1955, s. 117.

<i>Lokalita</i>	NESL	NES	Celkem
Hustopeče	41	20	61
Tj. %	67,21	32,79	100,00
Lipník	42	11	53
Tj. %	79,24	20,76	100,00
Hranice (2006)³³	39	10	49
Tj. %	79,59	20,41	100,00

Z 20 respondentů ZŠ Hustopeče, kteří zvolili tvar *nes*, jsme vydělili 4, kteří žijí s rodiči, kteří se přistěhovali z Valašského Meziříčí, u dalších dvou se jednalo o rodiče přistěhovalé ze Vsetína a Rožnova pod Radhoštěm. Bylo nutné vydělit ještě 4 děti rodičů přistěhovalých z lašského prostředí (Havířov, Studénka, Karviná, Ostrava). Celkem jsme na této škole získali 6x dubletní výskyt tvarů *nesl/nes*. Z tohoto počtu se objevily dublety 4x právě u respondentů majících jednoho rodiče přistěhovalého z nářečí hranického a druhého narozeného v nářečí hustopečském, případně oba rodiče narozené v nářečí hranickém. To by částečně odpovídalo závěrům brněnského dialektologického kolektivu (v západních částech se tvary *nes* neobjevují), s tím, že tvar *nes* má na Hustopečsku zcela nepochybně nestabilní ráz a rozhodně se nevyskytuje důsledně, což by zase odpovídalo spíše závěrům Skulinovým.

Zbývá otázka, jak si vysvětlit tvary bez koncového *-l* v Lipníku a v Hranicích, když dubletnost v hustopečských dotaznicích i odborná literatura je vylučuje. U Hraničanů by se do jisté míry dalo uvažovat o tom, že se setkávají s příslušníky valašskomeziříčského a lašského nářečí (ať už se jedná o dojíždění za prací, či za kulturou a zábavou), avšak u obyvatelů Lipníka je pravděpodobnější, že za obdobnými příležitostmi směřují spíše do větších měst hanácké nářeční oblasti (Přerov, Olomouc). Je spíše možné, že se s tímto tvarem setkali prostřednictvím obecné češtiny užívané v médiích a že má v jejich mluvě spíše individuální charakter. Výzkumem, který byl prováděn r. 1997 v nedalekém Přerově³⁴ (vzdáleném od Lipníka asi 20 km) a který byl

³³ Vahalíková, M.: Běžně mluvený jazyk nejmladší generace města Hranice na Moravě. Olomouc 2006, s. 58.

³⁴ Pavelková, I.: O městské mluvě Přerova. Jazykovědné aktuality 37, 2000, s. 60.

zaměřen především na mluvu lidí mladších 30 let, bylo totiž zjištěno, že min. příčestí typu *on sed, ved* atd. je zde pokládáno za jev naprosto cizorodý a neprestižní.

5.3.2. Dat. sg. zájmena *já* v nepřízvučném a přízvučném postavení

V nedůrazovém i důrazovém postavení jsou v dat. sg. pro západní polovinu pravidlem tvary *mi*, ve východní polovině (kromě nářečí starojičínského) se nezdá objevují tvary *mňe*,³⁵ jejichž výskyt na Hustopečsku a Hranicku chápeme jako interferenci z východnějšího území. V důrazovém postavení je podle normy spisovné češtiny přípustný pouze tvar *mňe*. V oblasti slezských nářečí a na severozápadním úseku výchmor. nářečí, tedy zhruba na Hranicku spolu s přílehlými střmor. nářečími jižně od Lipníka n. Bečvou, je běžné užívání tvaru *mi* i v přízvučném postavení.³⁶

Frekvence tvaru *mňe* v nedůrazovém postavení je na západní polovině minimální, formu *mňe* zadrželi v Hustopečích jen tři žáci. V Lipníku se tak stalo u dvou žáků (v obou případech pocházejí rodiče z hanáckého nářečního území, kde je tato varianta příznačná) a v Hranicích v r. 2006 také u dvou žáků.³⁷ Velmi výraznou převahou nepřízvučné dat. podoby *mi* se záp. polovina sev. úseku sblíží s dialekty lašskými a zachovává si specifické postavení uvnitř výchmor. dialektů.

Větu „*Mi/Mňe se to nelíbí.*“ jsme zvolili jako reprezentativní pro zjišťování frekvence přízvučné podoby. Zatímco u nedůrazového postavení se forma *mi* pevně udržuje ve všech třech lokalitách, tak v postavení důrazovém je v lokalitách Hranice a Lipník na první pohled znatelný markantní ústup kratšího tvaru (Lipník – cca 10 %, Hranice – cca 7 %). Hustopečsko se co do četnosti výskytu kratšího tvaru od těchto lokalit nářečně odlišuje a svou 40% frekvencí se přibližuje k lašskému interdialektu. Hodnota zjištěná v Hustopečích je však přesto o něco nižší než ta, která byla zjištěna v diplomové práci *Běžně mluvený jazyk nejmladší generace města Ostravy* z r. 2005, kde celková frekvence tvaru *mi* v důrazovém postavení činila cca 54,5 %. V zásadě ovšem Hustopečsko koresponduje s Ostravou i tím, že převážná většina dotazovaných se jednoznačně přiklání ke kratšímu *mi* tam, kde norma spisovné češtiny nabízí možnost

³⁵ Skulina, J.: Severní pomezí moravskoslovenských nářečí. Praha 1964, s. 119.

³⁶ Bělič, J.: Nástin české dialektologie. Praha 1972, s. 174.

³⁷ Vahalíková, M.: Běžně mluvený jazyk nejmladší generace města Hranice na Moravě. Olomouc 2006, s. 48.

výběru mezi kratší a delší variantou, ovšem je-li možný pouze delší tvar *mňe*, užívá se obou variant víceméně dubletně.³⁸

5.4. Hláskoslovné prvky diferencující oblast západní poloviny

5.4.1. Diftongizace *ú > ou* a *ý > ej*

Tyto změny (spolu se změnou *é > í*, o které bude pojednáno v další kapitole) diferencují pouze oblast hranickou, kelečskou a hustopečskou, ve všech nářečních variantách východní části severního pomezí msl. oblasti jsou podle odborné literatury tvary původní, bez provedených hláskových změn.

Vlastní oblast centrálně hranická je podle střídnic za př. *ú* a *ý* rozdělena na tři úseky. První úsek lze vymezit izoglosou: Slavíč – Zbrašov – Ústí – Skalička – Hustopeče – Lešná – Vysoká. Ve směru na sever od této izoglosy se podle Skuliny nachází oblast s výslovností *múka*, *strýc*. Tato oblast je ze všech tří úseků nejrozsáhlejší. Na jih od jmenované čáry převládá dvojitý typ. Druhým úsekem je tedy typ hanácký s výslovností *móka*, *stréc*, který postihuje např. osady Opatovice, Paršovice a Rakov. Pro třetí typ, tj. kelečský, je typická výslovnost *mouka*, *strejc*.³⁹

<i>Lokalita</i>	MOUKA (A)	MÚKA (A)	Celkem
Hustopeče	52	5	57
Tj. %	91,23	8,77	100,00
Lipník	50	1	51
Tj. %	98,04	1,96	100,00
Hranice (2006)	49	-	49
Tj. %	100,00	-	100,00

³⁸ Freyová, V.: Běžně mluvený jazyk nejmladší generace města Ostravy. Olomouc 2005, s. 54.

³⁹ Skulina, J.: K nářeční diferenciaci východní poloviny hranického okresu. In: SPFFBU I, A2. Brno 1952, s. 100-101.

Zde také izoglosy 3a – jižní hranice typu *strýc*, *múka*, 3b – severovýchodní hranice typu *stréc*, *móka*, 3c – severní hranice typu *strejc*, *mouka*.

<i>Lokalita</i>	MÚKA (P)
Hustopeče	30
Tj. %	54,55
Lipník	14
Tj. %	27,45
Hranice (2006) ⁴⁰	24
Tj. %	49,00

Aktivní užívání tvaru *múka* se vyskytuje pouze u pěti mluvčích hustopečské ZŠ, je však třeba dodat, že se tato podoba objevuje dvakrát jako dubletní s podobou spisovnou. Ve třech případech z pěti se také jedná o mluvčí, jejichž rodiče pocházejí z Valašska a Vsetínska. Na gymnáziu v Lipníku nad Bečvou se nářeční podoba objevuje pouze u jednoho respondenta bydlícího v obci Jezernice. Tento dotazník však bylo možno ve srovnání s ostatními považovat za specifický, neboť v něm byla zaznamenána velká koncentrace nářečních prvků (východomoravských, ale také hanáckých – viz další kapitoly). Ve výzkumu prováděném v r. 2006 v Hranicích jsme tvar *múka* nezaznamenali vůbec.

Zajímavé je procentuální srovnání pasivní znalosti nářeční podoby. Je patrné, že pasivní znalost tvaru stoupá od západu na východ. Zde můžeme poukázat na konzervativnější ráz nářečí hustopečského a hranického (nespisovná podoba je zde u starší generace ještě stále živá) oproti nářečí lipnickému. Nižší míru pasivní znalosti nářečního prvku lze vysvětlit také skutečností, že rodiče mnoha respondentů z gymnázia v Lipníku pocházejí z vesnic na jihozápad od města Lipník, a tedy z hanácké nářeční oblasti.⁴¹ Odborná literatura dále uvádí, že „při hlubším studiu obou těchto oblastí můžeme zjistit, že se lipnická oblast vyvíjela se západním centrem českého jazyka v souvislosti těsnější než oblast hranická“.⁴² Na tuto těsnou souvislost poukazují právě diftongizované podoby, které na západní Lipnicko pronikly podle Skuliny proto, že jim nebránila německá kolonizace ani feudální uzavřenost lipnického panství. „K těsné

⁴⁰ Vahalíková, M.: Běžně mluvený jazyk nejmladší generace města Hranice na Moravě. Olomouc 2006, s. 20.

⁴¹ „Nejvýchodnějšími obcemi střmor. nářeční skupiny (s *é, ó*) jsou Slavkov (...) v okrese Olomouc, jižněji Loučka, Trnávka, Osek nad Bečvou, Hlinsko, Týn, Paršovice, Opatovice, Býškovice a Horní Újezd v okrese Přerov (...).“

Bělič, J.: Nástin české dialektologie. Praha 1972, s. 13.

⁴² Skulina, J.: K vývoji městské mluvy na severovýchodní Moravě. SaS 18, 1957, s. 4.

souvislosti jazykového vývoje na bývalém území panství lipnického se západním centrem českého jazyka přispělo dále v neposlední řadě husitské hnutí a úsilí českých pánů Pernštejnů a Žerotínů, kteří udržovali v době své vlády na Lipnicku živý styk s Prahou.⁴³

O diftongizovaných podobách na území bývalého panství lipnického svědčí nejen jazyková analýza neliterárních památek, ale také existence dvojhlásek v sousedním nářečí kelečském (viz výše), které je lokalizováno jihovýchodně od lipnického nářečí. „Tato geografická poloha kelečského nářečí svědčí o tom, že se Kelečsko společně se západní částí Lipnicka vyvíjelo v těsné souvislosti se západním centrem českého jazyka.“⁴⁴ Oba respondenti ze ZŠ Hustopeče, jejichž rodiče pocházejí z kelečského nářečí (Malá Lhota u Kelče,⁴⁵ Kunovice), neznají tvar *múka* ani pasivně. Tito respondenti také spolu s ostatními respondenty tohoto typu z hranické ZŠ uvádějí u položky 29 tvar *poroučíš* (položka 28 v dodatečném dotazníku na hranické ZŠ zkoumána nebyla). Pouze jedna dívka z této skupinky uvádí jako dubletní také podobu *porúčáš*. V okrajových vesnicích kelečského nářečního typu, které sousedí s nářečím hustopečským a valašskomeziríčským, však úzus může kolísat, a tudíž se vedle sebe mohou vyskytovat oba tvary.⁴⁶

Na hranické ZŠ se tvar *poručáš* již dále nevyskytl, na ZŠ Hustopeče činí jeho výskyt cca 9 %, opět zde však hraje roli původ rodičů, který směřuje do východnějších oblastí (starojičínské, lašské a valašskomeziríčské nářečí). Na gymnáziu v Lipníku se s ním setkáváme opět jen u respondenta pocházejícího z Jezernice. Dále byl na ZŠ Hustopeče jednou zaznamenán nářeční tvar *(se) spolužačků* a dvakrát podoba *(do) Olomúca*. V Lipníku ani v Hranicích v roce 2006 se tyto dialektismy neobjevily.

---

⁴³ Skulina, J.: K vývoji městské mluvy na severovýchodní Moravě. SaS 18, 1957, s. 4-5.

⁴⁴ Skulina, J.: K vývoji městské mluvy na severovýchodní Moravě. SaS 18, 1957, s. 4.

⁴⁵ To, že jsou v Malé Lhotě u Kelče, ale také v Lipníku podoby spisovné, diftongizované, dokládá také Český jazykový atlas 5. Praha, mapa č. 35.

⁴⁶ Skulina, J.: Severní pomezí moravskoslovenských nářečí. Praha 1964, s. 53.

<i>Lokalita</i>	STRÝC	STREJC	STREJDA	STRYC	VYN.	Celkem
Hustopeče	35	3	16	-	1	55
Tj. %	63,64	5,45	29,09	-	1,82	100,00
Lipník	20	2	37	1	-	60
Tj. %	33,34	3,34	61,66	1,66	-	100,00
Hranice (2008)	28	-	26	-	1	55
Tj. %	50,91	-	47,27	-	1,82	100,00

<i>Lokalita</i>	ZÍTRA	ZEJTRA	VYN.	Celkem
Hustopeče	51	3	1	55
Tj. %	92,73	5,45	1,82	100,00
Lipník	47	5	-	52
Tj. %	90,38	9,62	-	100,00
Hranice (2008)	50	7	-	57
Tj. %	87,72	12,28	-	100,00

Při zdůvodňování výskytu nářečních podob *zejtra/strejc*, které se nám v průběhu vyhodnocování výzkumu podařilo získat, jsme došli ke třem možným interpretacím. Jednak se skutečně jedná o respondenty, jejichž rodiče pocházejí z areálu kelečského nářečí, jednak jsou to respondenti, jejichž rodiče pocházejí ze vzdálenějších hanáckých oblastí (tento trend bude patrně pokračovat i nadále, např. kvůli pracovním příležitostem). Třetím typem jsou ti, jejichž rodiče nebo oni sami pocházejí z vesnic na západ od Hranic směrem k Lipníku.⁴⁷ Tato skutečnost by nasvědčovala tomu, že se zde postupně šíří nářeční inovace ze západního centra. V souvislosti se změnou *y > ej* se ve Skulinově monografii a ostatních pracích (samozřejmě mimo kelečské nářečí) pojednává pouze o zakončení *-ej* v konci adjektivních tvarů, a to pouze v městské mluvě Lipníka nad Bečvou.⁴⁸

V okolí městečka Kelče došlo k diftongizaci v nebyvalém rozsahu, ten se týká nejenom typu *dobrej*, ale i *strejc*, *bejk* apod., ale také případů samohlásky za staré

⁴⁷ Druhý typ se týká respondentů ze ZŠ Hranice (2008) a respondentů z gymnázia v Lipníku, třetí typ se týká rovněž respondentů ze ZŠ Hranice (2008) a respondentů z gymnázia v Lipníku.

⁴⁸ Skulina, J.: Severní pomezí moravskoslovenských nářečí. Praha 1964, s. 52.

i (< *ie*) po *č, ž, š, c, z, s, ř, l*.⁴⁹ Dvojhlaska *ej* za *i* má zhruba totéž geografické rozšíření jako *ej* za *pč. ý*, v okrajových vesnicích kelečského nářečního typu však dochází ke kolísání a diftongizované tvary se zde nevyskytují důsledně. „Setkáváme se s nimi totiž v mnohem větší míře ve vesnicích ležících v blízkosti Kelče, kdežto v okrajových vesnicích je jich už méně. Z této skutečnosti vyplývá, že si vnitřní oblast v blízkosti Kelče zachovala ještě dobře tvary diftongizované, kdežto oblast okrajová v blízkosti sousedních nářečních typů (hranického, valašskomeziříčského, hustopečského a záhorského) podlehla jazykovému vlivu těchto sousedních oblastí.“⁵⁰ Nadto nejnovější literatura, kterou je *Český jazykový atlas 5*, uvádí, že uvedené formy s nadměrným diftongem jsou na Kelečsku již na ústupu.⁵¹

Obě diftongizované podoby se u pěti mluvčích kelečského nářečí (podle původu rodičů) objevují jen u jednoho z nich, u ostatních dvou se objevuje pouze *zejtra* a u zbylých dvou jsou jen tvary spisovné. Tyto dialektismy (nikoliv však oba zároveň) byly ve čtyřech případech zaznamenány také u mluvčích hustopečského nářečí. Pravděpodobně zde má vliv společenský styk s příslušníky sousedního kelečského nářečí.

U druhé, námi vydělené podskupiny (rodiče ze vzdálenějších hanáckých oblastí) bylo 4x zatrženo *zejtra* a jednou *strejc*. Tento určitý nepoměr si lze vysvětlit konkurenční lexikalizovanou podobou *strejda*, která nabyla poměrně vysoké procentuální frekvence, ta však klesá směrem od západu na východ (Lipník – cca 62 %, Hranice – cca 47 %, Hustopeče – cca 29 %). Na lipnickém gymnáziu byly tvary *strejda* a *strýc* zatrženy jako dubletní dokonce 7x.

U třetí podskupiny se konkrétně jedná o vesnice Slavíč a Jezernice. Jde celkem o tři případy. Dvakrát zde byly dubletně zatrženy varianty *zejtra/zíttra*. Pro respondenta z Jezernice je typické jak užívání podob *strejda/strejc*, tak také lašského tvaru *stryc*. Tato variabilita a dubletnost svědčí o stále složitých nářečních poměrech uvnitř severního úseku moravskoslovenských nářečí, avšak právě neopomíjení a zachycení

---

⁴⁹ Český jazykový atlas 5. Praha 2005, s. 80.

⁵⁰ Skulina, J.: K nadměrným diftongům *ej, ou* v severním úseku moravskoslovenských nářečí. Časopis Matice moravské 75, r. 1957, s. 163.

Na obdobné kolísání upozorňuje také S. Králík ve svém článku K otázce dnešních hranic přechodného nářečí kelečského. Slezský sborník 50, 1952, s. 118-119.

⁵¹ Český jazykový atlas 5. Praha 2005, s. 80.

této variability může přinést komplexní pohled na nářeční stav celého severního pomezí a rovněž přispěje k vhodné interpretaci regionálně příznakových prvků v této oblasti.

<i>Lokalita</i>	PJEKNÝ	PJEKNEJ	Celkem
Hustopeče	45	16	61
Tj. %	73,77	26,23	100,00
Lipník	21	35	56
Tj. %	37,50	62,50	100,00
Hranice (2006)⁵²	26	23	49
Tj. %	53,06	46,94	100,00

Zjištěné výsledky dokládají paralelní šíření změn *ú > ou* a *ý > ej* na celé západní části severního pomezí msl. nářečí. Největší procentuální zastoupení tvaru *pjeknej* v Lipníku nad Bečvou (62,5 %) ⁵³ koresponduje s nejnižší procentuální hodnotou u pasivní znalosti tvaru *múka* (cca 27 %). Naopak nejnižší procentuální zastoupení tvaru *pjeknej* v Hustopečích (cca 26 %) odpovídá nejvyššímu výsledku pasivní znalosti podoby *múka* (cca 54,5 %).

Na gymnáziu v Lipníku se podoby *pjekný/pjeknej* objevily jako dubletní 5x a na ZŠ Hustopeče 6x.

5.4.2. Úženi *é > í*

Nářeční oblast hranická a hustopečská je rozdělena na dvě poloviny, západní a východní, a to izoglosou *é/í*. Výslovnost typu *mlíko* „zabírá nejen západní polovinu centrální, nýbrž také území typu hanáckého a nejkrajnější západ úseku kelečského (Malhotice, Všechovice)“. Hustopečsko a dále vlastní území nářečního typu kelečského zná už jen nezúžené podoby. V tzv. nářečí severohranickém, např. v Jindřichově nebo v Partutovicích, úzus kolísá. ⁵⁴

⁵² Vahalíková, M.: Běžně mluvený jazyk nejmladší generace města Hranice na Moravě. Olomouc 2006, s. 21.

⁵³ Výskyt podob s *-ej* v Lipníku nad Bečvou dokládá Skulina také v přepisu nářečních ukázek, které pořídil při vlastním terénním výzkumu.

Skulina, J.: Severní pomezí moravskoslovenských nářečí. Praha 1964, s. 221.

⁵⁴ Skulina, J.: K nářeční diferenciaci východní poloviny hranického okresu. In: SPFFBU I, A2. Brno 1952, s. 101-102.

<i>Lokalita</i>	Hustopeče (%)	Hranice 2006 (%) ⁵⁵	Hranice 2008 (%)	Lipník (%)
mlíko	59,01	72,00	-	64,15
oblíkla	41,53	72,00	-	58,93
zavízt/zavejzt	25,86 / 0	50,00 / 0	44,63 / 1,78	62,71 / 0
noví	22,58	34,00	-	61,12
trvanlivího	27,59	32,65	-	55,35

<i>Lokalita</i>	Hustopeče (%)	Hranice 2006 (%)	Hranice 2008 (%)	Lipník (%)
mlíko	6,56	4,00	-	9,43
oblíkla	3,07	-	-	3,57
zavízt	-	-	5,35	5,08
noví	-	-	-	1,85
trvanlivího	1,72	-	-	3,57

Zúžené tvary celkem:

<i>Lokalita</i>	Hu (%)	Hr 2006 (%)	Hr 2008 (%)	Li (%)
mlíko/mlíko	65,57	76,00	-	73,58
oblíkla/oblíkla	44,60	72,00	-	62,5
zavízt/zavízt	25,86	50,00	49,98	67,79
noví/noví	22,58	34,00	-	62,97
trvanlivího/trvanlivího	29,31	32,65	-	58,92

Co se týká frekvence prvních dvou zúžených tvarů, můžeme konstatovat, že se východní část uvnitř západní poloviny severního pomezí msl. nářečí postupně začíná sbližovat s nářečím hranickým a lipnickým. Jiná je však situace u zúžených tvarů v adjektivních zakončeních. Na základně velice obdobných procentuálních hodnot, které jsme získali v Hustopečích a v Hranicích v r. 2006 (*noví*: Hustopeče – cca 23 %, Hranice – 34 %, *trvanlivího*: Hustopeče – cca 29 %, Hranice – 33 %), vidíme u těchto regionálních prvků těsnější spojitost mezi nářečím hranickým a hustopečským, která se zde poměrně výrazně diferencují od nejzápadnějšího úseku severního pomezí msl. oblasti, kterým je oblast lipnická (tyto příznakové tvary zde mají vyšší hodnotu

⁵⁵ Vahalíková, M.: Běžně mluvený jazyk nejmladší generace města Hranice na Moravě. Olomouc 2006, s. 26.

v průměru o 30 %). Jisté vysvětlení rozdílné frekvence zúžených tvarů v kořenech slov a v adjektivních zakončeních poskytuje *Český jazykový atlas 5 a 4*, kde lze na mapách 43 (*mléko*) a 200 (*dobrého* – *gen. sg. m./n.*, *akuz. sg. m. živ.*) vysledovat, že hranice izoglosy nezúženého *é* ve tvaru *dobrého* je oproti hranici nezúženého *é* ve tvaru *mléko* posunuta více na západ. Oblast výskytu tvaru *dobriho* začíná až těsně před obcí Lipník nad Bečvou, kdežto oblast výskytu tvaru *mlíko* zahrnuje již i hranickou oblast.⁵⁶

Formou dodatečného dotazníku na ZŠ Hranice jsme se rozhodli znovu si ověřit frekvenci úženi v infinitivu *zavízt*. Výsledek byl stejný jako v roce 2006. Z celkového srovnání této položky vyplynulo, že počet zúžených podob stoupá od východu na západ. Stav je tedy opět trochu jiný než u úženi po souhlásce *l* v kořeni slova.

Přesto se domníváme, že můžeme v budoucnu předpokládat postupný nárůst zúžených tvarů, neboť dubletnost zjištěná dotazníkovým šetřením byla právě u těchto položek velice vysoká. Tak např. na ZŠ Hustopeče byly podoby *noví/nové* označeny jako dubletní 7x, na gymnáziu v Lipníku 3x, podoby *zavézt/zavízt/zavízt* byly dubletně objeveny na gymnáziu Lipník u 8 respondentů, na ZŠ v Hustopečích u 5 respondentů, podoby *mléko/mlíko/mlíko* u 4 respondentů v Lipníku a dokonce u 8 respondentů v Hustopečích.

Při vyslovení hypotézy, že se celá západní oblast severního pomezí msl. nářečí z hlediska tohoto jevu přikloní k nářečnímu souboru hanáckému, a Hustopečsko se tudíž odkloní od nářečního souboru moravskoslovenského (úženi *é* > *í* by tedy přestalo být diferenčním prvkem uvnitř západního pásu sev. pomezí msl. nářečí, ale stalo by se diferenčním znakem mezi západní a východní polovinou sev. pomezí msl. nářečí, podobně jako izoglosa *mňa, ta, sa: mňe, te, se*), je však třeba značné obezřetnosti. K té nás vede zjištění a vyhodnocení zúžených tvarů bez kvantity.

Regionální prvek *mlíko* se v Hustopečích objevuje u čtyřech žáků, *oblíkla* u dvou. Pouze jeden rodič z těchto šesti pochází z hanáckého nářečí. Domníváme se, že spíše než o středomoravské krácení jedná se zde o interferenci spisovného *é* s lašským *i*. Nejednalo by se o jediný příznakově lašský prvek, nahrávkami byl u některých žáků hustopečské ZŠ prokázán také přízvuk na předposlední slabice. Výraz *mlíko* ani *mléko* se v nahrávkách bohužel neobjevil, u přičestí minulého se objevila pouze podoba *oblíkla*. Je však také dost možné, že se tento lašský regionalismus vyskytuje na území

---

⁵⁶ Český jazykový atlas 5. Praha 2005, mapa č. 43.
Český jazykový atlas 4. Praha 2002, mapa č. 200.

Hustopečska častěji, než jak uvádějí respondenti. Ve slovech *oblikla* a *mliko* není totiž ztráta kvantity tak patrná a někteří mluvčí si ji tak možná ani neuvědomují.

Na gymnáziu v Lipníku byl příklon k podobám bez kvantity častější (*mliko* – 5x, *zavízt* – 3x, *oblikla* – 2x, *trvanlivího* – 2x, *novi* – 1x). Nepochybně na ně měl vliv původ rodičů, jednalo se většinou o oblast hanáckých nářečí, konkrétně hlavně Olomouc, ale také o vesnice v okolí Lipníka náležející již k hanáckému nářečnímu typu, např. Dolní Újezd, Osek nad Bečvou. Ze srovnání s poměry na ZŠ Hustopeče usuzujeme, že na Lipnicku se opravdu jedná o krácení středomoravské.

V rámci diferenciacie západního úseku je nutné povšimnout si ještě malé skupinky mluvčích kelečského nářečí. Tam, kde je v českých nářečích v užším smyslu *í* a *ú*, nacházíme v kelečském nářečí (a v uzavřeném úseku na západ od Uherského Hradiště) *ej* a *ou*, které se objevuje dokonce ve větším rozsahu než ve vlastních nářečích českých.⁵⁷ Tak se v odpovědích jedné dívky ze ZŠ Hranice, jejíž otec pochází ze Zámrska, objevuje tvar *zavejzt* dubletně s tvary *zavízt/zavízt*. Existenci tvaru bez kvantity si zde vysvětlujeme opět vlivem hanáckého dialektu, neboť byl v tomto dotazníku přítomen příznakově hanácký prvek *majó*, a to i přesto, že Zámrsky nepatří do oblasti západokelečské, kde jsou zúžené tvary pravidlem. U dalšího žáka, jehož otec pochází z Kunovic, jsou jen tvary spisovné a u žáka, jehož rodiče se narodili v Malé Lhotě u Kelče, se setkáváme s oběma variantami.⁵⁸ Dodatečným dohledáním dotazníků, které byly předmětem výzkumu pro bakalářskou práci *Běžně mluvený jazyk nejmladší generace města Hranice na Moravě*, byli z celého souboru dotazníků vyjmuti dva respondenti, jejichž rodiče se narodili na území nářeční varianty západokelečské. U žáka žijícího pouze s matkou narozenou ve Všechovicích byly důsledně užity jen zúžené tvary. Taktéž tomu bylo u druhé respondentky (původ jednoho z rodičů – Malhotice), až na výskyt jednoho nezúženého tvaru (*trvanlivého*).⁵⁹ O šíření *í* v kelečském dialektu podává svědectví S. Králík ve svém článku *K otázce dnešních hranic přechodného nářečí kelečského*: „Je patrné, že tvary s *i* nabývají půdy šířice se

---

⁵⁷ Bělič, J. – Křístek, V.: Moravskoslovenská nářečí. Olomouc 1954, s. 12.

⁵⁸ Jedná se o žáky ze ZŠ Hustopeče, kteří vyplňovali celý dotazník. Jsme si samozřejmě vědomi toho, že tak malá skupinka mluvčích, jejichž rodiče se narodili na území kelečského nářečí, není pro výzkum dostatečně reprezentativní. I tak ovšem přineslo zevrubné přečtení jejich dotazníků nesporné svědectví o specifickém a přechodném charakteru tohoto nářečí.

⁵⁹ Jde o dodatečné informace, které bakalářská práce *Běžně mluvený jazyk nejmladší generace města Hranice na Moravě* neobsahuje.

směrem východním.⁶⁰ V tomto článku se také poukazuje na dvojhlásky *ej* a *ou* jako nejcharakterističtější znak kelečského nářečí a na nemožnost přesně vymezit toto nářečí podle ostatních znaků (např. úžení *é* v *í*), neboť ty nejsou společné pro celé území tohoto nářečí.⁶¹ Na základě těchto rysů získává kelečské nářečí výrazně přechodový ráz, což se v našem výzkumu projevilo i u jiných hláskoslovných a morfologických jevů (viz další kapitoly). Králík poukazuje rovněž na skutečnost, že přechodný ráz kelečského nářečí je ještě zdůrazněn přímým sousedstvím s územím podél Bečvy mezi Hranicemi a Valašským Meziříčím, ani územně, ani jazykově neodděleným od oblasti nářečí lašských.⁶²

Pro plné dokreslení nářeční situace se zmiňujeme také o respondentech, jejichž rodiče se narodili v oblasti nářeční varianty severohranické. Nahlédli jsme opět do některých dotazníků z r. 2006. Jen u jednoho takového žáka (původ rodičů – Jindřichov a Střítež u Hranic) převládly nezúžené varianty v plném rozsahu. Severohranickou oblast zmapoval také Fr. Bartoš v *Dialektologii moravské* a B. Havránek v *Československé vlastivědě*.⁶³ Fr. Bartoš dosvědčuje, že v jeho době byly ještě běžné tvary s nezúženým *é* také v Olšovci (což je už nářeční varianta hranická), totéž připomíná i B. Havránek, kdežto Skulina již zachytil *í*, a ve Stříteži, kde podle Skuliny už úzus kolísá. Vesměs se tu však jedná o severní území Hranicka, jehož jazykový vývoj byl značně komplikován německou kolonizací, která způsobila podstatné změny v někdejší rozložení českého jazykového živlu v těchto krajích.⁶⁴ U dalších žáků, jejichž rodiče pocházeli z obcí Olšovec a Střítež v kombinaci s jinými obcemi severohranické nářeční varianty nebo varianty hranické (konkrétně Partutovice/Střítež, Olšovec/Boňkov, Jindřichov/Hluzov nebo také Uhřínov/Hranice), svědčily poměry

---

⁶⁰ Králík, S.: K otázce dnešních hranic přechodného nářečí kelečského. Slezský sborník 50, 1952, s. 115.

⁶¹ Králík, S.: K otázce dnešních hranic přechodného nářečí kelečského. Slezský sborník 50, 1952, s. 114.

⁶² Králík, S.: K otázce dnešních hranic přechodného nářečí kelečského. Slezský sborník 50, 1952, s. 114.

⁶³ Bartoš, F.: Dialektologie moravská I. Brno 1886, s. 83.

Havránek, B.: Nářečí česká. Československá vlastivěda III, Jazyk. Praha 1934, s. 96.

⁶⁴ Skulina, J.: K nářeční diferenciaci východní poloviny hranického okresu. In: SPFFBU I, A2. Brno 1952, s. 104.

přehlasovaných a nepřehlasovaných variant o značné rozkolísanosti úzu, přesto převládalo hlavně úžení po souhlásce *l*.⁶⁵

5.5. Morfologické prvky diferencující oblast západní poloviny

5.5.1. Tvary sloves 4. tř. 3. os. pl. ind. prez.

Střídnice za staré *ę* v 3. os. pl. indikativa prézenta poskytují na zkoumaném území poměrně pestrý obraz. „Přímé hláskoslovné kontinuanty původních tvarů 3. os. množ. č. sloves 4. třídy typů *prosí – prosit* a *leží – ležet* (z pův. *-*ętь*), ať v podobě přehlasované, nebo nepřehlasované, dochovaly se na čes. jazykovém území jenom zčásti, neboť nastalo rozmanité tvarové vyrovnání různých slovesných typů.“⁶⁶ Právě tyto variantní slovesné typy rozrůznily ve velké míře sev. pomezí msl. nářečí.

V nářečích východní poloviny starojičínském, spálovském, valašskomeziříčském, rožnovském, vsetínském, ale též hustopečském a východokelečském je podle Skuliny zpravidla střídnice *'á* v typu *ležá, chod'á* (koncovkou –*'á* se spojují nářečí s nezúženým *é* s částí sousedních nářečí lašských – viz kapitolu 5.4.2.), kdežto v nářečí hranickém bývají tvary *leží, chod'í/ležijú, chod'ijú*. Na západním Kelečsku jsou převážně tvary *ležijou, chod'ijou*.⁶⁷ Tvary *ležijú* a po provedené diftongizaci *ú > ou* také *ležijou* jsou důsledkem obecně moravských inovací, které zasáhly část sev. pomezí msl. nářečí - původní typ *leží* (z *ležie*) zde byl vlivem typu *nesú/nesou* změněn v typ *ležijú/ležijou*.⁶⁸ O tomto procesu se zmiňuje také Bělič: „Některé střmor. inovace (...) přesahují oblast střmor. nářečí a zčásti se vyskytují i v (...) nářečí výchmor., jako např. náležité hláskové obměny koncovky –*ijó* v 3. os. mn. č. sloves 4. třídy, tj. –*ijou*, resp. –*ijú*.“⁶⁹

Tvary sloves 4. tř. 3. os. pl. ind. prez. (stejně jako tvary 3. os. pl. ind. prez. u nepravidelného slovesa *vjed'et*) jsme se rozhodli přiřadit rovněž ke znakům

⁶⁵ Jde o dodatečné informace, které bakalářská práce Běžně mluvený jazyk nejmladší generace města Hranice na Moravě neobsahuje.

⁶⁶ Bělič, J.: Nástin české dialektologie. Praha 1972, s. 120.

⁶⁷ Skulina, J.: Jazykový vývoj na severním pomezí moravskoslovenské oblasti. In: Studie ze slovanské jazykovědy. Praha 1958, s. 406.

⁶⁸ Skulina, J.: Jazykový vývoj na severním pomezí moravskoslovenské oblasti. In: Studie ze slovanské jazykovědy. Praha 1958, s. 409.

⁶⁹ Bělič, J.: Nástin české dialektologie. Praha 1972, s. 321.

diferencujícím záp. polovinu sev. pomezí msl. nářečí, protože východní polovina je (konc. -'á) nářečně jednolitá (kromě části jižního Vsetínska, kde se vyskytují typy *chod'íja, lež'íja*).

<i>Lokalita</i>	CHOĎÁ	CHOĎÍ	CHOĎIJÚ	CHOĎIJOU	Celkem
Hustopeče	2	46	1	15	64
Tj. %	3,13	71,87	1,56	23,44	100,00
Lipník	-	38	1	19	58
Tj. %	-	65,52	1,72	32,76	100,00
Hranice 2008	1	45	-	13	59
Tj. %	1,70	76,27	-	22,03	100,00
Hranice 2006⁷⁰	-	41	-	7	48
Tj. %	-	85,42	-	14,58	100,00

Téměř 72% výskytem dominuje v dnešní mluvě mládeže na Hustopečsku tvar *chod'í*. Tato hodnota je velmi blízká procentuální hodnotě v Hranicích z letošního roku – cca 76 %. Na základě těchto údajů vidíme téměř úplné zmizení rozdílu mezi východním a západním úsekem západní poloviny sev. pomezí msl. nářečí, co se týká diferenčního prvku *chod'í/chod'á*. Regionální variantu *chod'á* zvolili pouze dva respondenti, v obou dvou případech se však jedná o respondenty, jejichž rodiče se narodili ve východní části sev. pomezí msl. nářečí – v oblasti nářečí valašskomeziříčského a starojičínského. Dívka, jejíž otec se narodil ve Starojické Lhotě a matka v Hustopečích nad Bečvou, ale také uvedla, že kromě spisovného *chod'í* a pro Hustopeče náležitého *chod'á* říká dubletně také *chod'ijú* i *chod'ijou*. To by nasvědčovalo pronikání moravských inovací od západu i do této oblasti, ovšem svědčí to také o neobyčejně složitých poměrech na celém námi zkoumaném území a o velké variantnosti jednotlivých regionálně příznakových prvků. Procentuální hodnoty u *chod'ijou* jsou v Hranicích a Hustopečích také skoro shodné – 22 %, 23 %, přičemž u sedmi žáků ze ZŠ Hustopeče se jedná o dubletní výskyt mezi *chod'í/chod'ijou*. Hustopečsko tak z hlediska tohoto regionalismu postupně pozbývá svůj archaický ráz,

⁷⁰ Vahalíková, M.: Běžně mluvený jazyk nejmladší generace města Hranice na Moravě. Olomouc 2006, s. 56.

V mé bakalářské práci jsme se variantností uvedených slovesných typů nezabývali v komplexní šíři, protože jsme zkoumali pouze nářečí hranické.

který si udržovalo ještě v době Skulinova výzkumu: „Vedle průbojných jazykových novot ukazujících na souvislost se západním centrem českým,⁷¹ vyskytují se v nářečí hustopečském z hlediska vývoje českých a hanáckých nářečí četné archaismy.⁷² Stojíme tu tedy před otázkou, co působilo na zachování těchto starých nezměněných jevů. Lze předpokládat, že formující se hospodářská a administrativní jednotka statku hustopečského, který náležel až do r. 1620 k panství starojickému, měla vliv na utváření mluvnického systému nářečí hustopečského, v němž je z hlediska vývoje českých a hanáckých nářečí více jevů archaických než jazykových inovací.“⁷³

Poněkud odlišná je situace v Lipníku nad Bečvou. Pravděpodobně nejspolehlivější odpověď na otázku, z jakého důvodu se zde objevuje větší procentuální zastoupení tvaru *chod'ijou*, které však není až natolik markantní (rozdíl činí cca 10 % oproti Hranicím a Hustopečím), aby se v porovnání se zbylými dvěma lokalitami vytvořil hlubší předěl, poskytuje stále Skulinův článek *K vývoji městské mluvy na severovýchodní Moravě*.⁷⁴ V mluvě starší generace městského původu bývá podle něj v 3. os. mn. č. koncovka *-iju*⁷⁵ (u dnešní mladé generace již můžeme předpokládat podobu diftongizovanou). Jiné je to ale v okolních vesnicích. Vesnice ležící na jihozápad od Lipníku (např. Hlinsko, Osek nad Bečvou, Veselíčko, Dolní Újezd, Skoky, Tupec⁷⁶) se od městské mluvy Lipníku odlišují koncovkou *-ijó* (u našich současných respondentů však již i tady předpokládáme zakončení *-ijou*), kdežto vesnice ležící na severovýchod od Lipníka (např. Jezernice, Slavíč, Milenov, Klokočí, Drahotuše) mají proti městské mluvě lipnické koncovku *-í*. Do těchto severovýchodních vesnic se ale také začalo postupně šířit zakončení *-ijú*,⁷⁷ v době Skulinova výzkumu v nich však koncovka *-í* stále dominovala a jak je patrné z našeho vlastního výzkumu, tak přes veškerou rozkolísanost dominuje dodnes. Jmenované vesnice s dodatečně proniknuvší koncovkou *-ijú* (a dnes předpokládaným *-ijou*) leží mezi Hranicemi

⁷¹ Tady se Skulina zmiňuje např. o uniformujícím koncovém *-ama* u subst. typu *zahradama, kuřatama*.

⁷² Zde má Skulina na mysli kromě 3. os. pl. ind. prez. typu *leží* také nezúžené *é* v typech *mléko, péct*, dále např. nepřehlasované *'u, 'ú* v typech *břuch, čuch*, 3. os. pl. ind. prez. *pijú*.

⁷³ Skulina, J.: K otázce vzniku nářečního typu hustopečského. Slezský sborník 53, 1955, s. 116.

⁷⁴ Skulina, J.: K vývoji městské mluvy na severovýchodní Moravě. SaS 18, 1957, s. 2-3.

⁷⁵ Zakončení *-iju* se podle Skuliny nachází také v městské mluvě hranické. V Lipníku a v Hranicích zachycuje Skulina ztrátu kvantity oproti okolním vesnicím, proto tedy *-iju* namísto *-ijú*. V námi pořizovaných nahrávkách jsme již ztrátu kvantity u dnešní mladé generace v Lipníku nezaznamenali, kromě případů, které považujeme za tzv. středomoravské krácení.

⁷⁶ Záměrně jmenujeme právě ty vesnice, ve kterých se narodili rodiče našich respondentů.

⁷⁷ Tento nediftongizovaný tvar jsme zaznamenali jedenkrát právě u respondenta z Jezernice studujícího na gymnáziu v Lipníku s uvedením, že se jedná o dubletu s podobou *chod'ijou*. Naproti tomu dívka pocházející ze stejné obce, ale studující na ZŠ Hranice, zaznamenala podobu *chod'ichod'ijou*.

a Lipníkem, to by vysvětlovalo výskyt tvaru *chod'ijou*⁷⁸ v letošním roce v Hranicích mj. u některých z těch žáků, jejichž rodiče pocházejí z vesnic Jezernice, Milenov, Slavíč. U těch žáků, jejichž rodiče se narodili ve vesnicích východně od Hranic, např. v Hluzově, Bělotíně, jsme objevovali hlavně koncovku *-í*, ovšem zdaleka ne ve všech případech.

Další otázkou, která se nám zde naskýtá, je, jak si tedy vysvětlit pozvolné šíření *-ijou* na Hustopečsku. Zevrubným rozborem dotazníků obsahujících u slovesa *mít* ve 3. os. pl. ind. prez. tvar *majou* (viz kapitolu 5.5.3.) jsme došli k názoru, že se velmi pravděpodobně jedná o vliv kelečského nářečí. Přímé šíření *-ijou* ze západu od Hranicka také nelze v žádném případě jednoznačně vylučovat, přesto jsme ale došli k závěru, že skutečné situaci více odpovídá šíření prostřednictvím kelečského dialektu.

Podle odborné literatury však ani Kelečsko není z hlediska slovesných tvarů jednotné. Typ *chod'á/ležá* je podle brněnského dialektologického kolektivu⁷⁹ v Rajnochovicích, Kunovicích, Malé Lhotě u Kelče (zde vedle typu *ležijou*), Komárovicích, Rouském, Kladerubech, Němeticích, Zámrskách, Dolních a Horních Těšicích (zde opět vedle *ležijou*). Typ *ležijou* je v Provodovicích, Všechovicích, Kelči, Malhoticích a spolu s typem *ležá* v některých dalších obcích dříve uvedených. V námi prováděném výzkumu jsme u respondentů majících rodiče z Kunovic a Malé Lhoty u Kelče zachytili tvary *chod'í*, což odpovídá výše jmenovaným závěrům. U dětí rodičů pocházejících z Kelče a Všechovic byly tvary *chod'ijou*, což odpovídá také, avšak u dívky, jejíž otec se narodil v Zámrskách, se vedle sebe objevují typy *chod'á/chod'í/chod'ijou*. Předpokládáme, že kdybychom měli k dispozici větší vzorek mluvčích kelečského nářečí, dnešní frekvence tvarů *chod'ijou* by vzrostla vlivem bezprostředně sousedícího hanáckého dialektu, z něhož se tyto inovace nepochybně šíří východním směrem. Naši domněnku tak trochu potvrzuje i Králíkův výzkum publikovaný již v roce 1952, podle něhož se koncovka *-ijou* „rozšířila i v oblasti s koncovým *-'á* a v některých obcích – hlavně u mladší generace - nad ní převládla. Tento stav (*-'á/-ijou* podle generací) nalézáme v Zámrskách, Němeticích, ve zvýšené

---

⁷⁸ Ovšem i tady se jednalo o dubletní výskyty, tito respondenti tedy zahrli jak tvar *chod'í*, tak tvar *chod'ijou*. To ale jen potvrzuje Skulinovy výsledky.

⁷⁹ Brněnský dialektologický kolektiv: K diferenciaci moravskoslovenských nářečí a k jejich vztahu k českému národnímu jazyku. In: SPFFBU III, A2. Brno 1954, s. 21.

míře v Dol. Těšicích, dále v Hor. Těšicích, v Rouském, v Babicích a v Malé Lhotě.⁸⁰ Dodáváme ještě, že v Hor. i Dol. Těšicích se Králíkovi podařilo zachytit rovněž *oňi sed'í, chod'í, trpí* apod. Tripletnost tvarů u výše jmenované dívky tedy není žádnou zvláštní výjimkou a opět jen potvrzuje složitost místních nářečních poměrů.

5.5.2. Tvary nepravidelného slovesa *vjed'et* v 3. os. pl. ind. prez.

Distribuce koncovek způsobujících geografické rozrůznění v západní polovině zkoumané oblasti je u slovesa *vjed'et* stejná jako u sloves 4. třídy. Můžeme se tedy setkat s tvary *vjed'á/ví/vijú/vijou*.⁸¹

<i>Lokalita</i>	VJED'Í	VÍ	VIJOU	VÍJOU	VIJÓ	VJEĎEJÍ	VYN.	Celkem
Hustopeče	18	28	8	1	-	-	5	60
Tj. %	30,00	46,67	13,34	1,66	-	-	8,33	100,00
Lipník	22	15	7	-	1	-	8	53
Tj. %	41,51	28,30	13,21	-	1,89	-	15,09	100,00
Hr (2008)	14	35	4	-	-	1	1	55
Tj. %	25,45	63,64	7,27	-	-	1,82	1,82	100,00

Nepřehlasovanou podobu se nám u této položky už zaznamenat nepodařilo (na rozdíl od tvaru *chod'á*), zato výskyt podoby *vjed'í* byl poměrně vysoký: Lipník – cca 42 %, Hranice – cca 25,5 %, Hustopeče – 30 %. Hodnota naměřená v Hustopečích je adekvátní (nepokládáme tudíž výskyt tvaru *vjed'í* za příklon k českým nářečím v užším smyslu) tomu, co pozorujeme u sloves 4. třídy. Nářečí hustopečské se přiklání k nářeční hranickému, v obou totiž převládá tvar *ví* (Hustopeče – cca 47 %, Hranice – cca 64 %). Dost vysoký výskyt podoby *vjed'í* v Lipníku vůbec neodpovídá odborné literatuře, a to nejen Skulinovým výzkumům, ale neodpovídá ani údajům v *Českém jazykovém atlase 4*⁸², který už Lipník zachycuje jako oblast s výskytem tvaru *vijou*. Ale také tvar *ví* je na této mapě na námi zkoumaném území zachycen pouze v obci Olšovec, která leží na Hranicku. Celkový výskyt tvaru *vijou* v Lipníku je cca 13 %, což je o 20 %

⁸⁰ Králík, K.: K otázce dnešních hranic přechodného nářečí kelečského. Slezský sborník 50, 1952, s. 115-116.

⁸¹ Skulina, J.: Severní pomezí moravskoslovenské oblasti. Praha 1964, s. 134.

⁸² Český jazykový atlas 4. Praha 2002, mapa č. 321.

méně než u *chod'ijou* a také o 13 % méně než u *majou* (viz další kapitolu). Tato frekvence je shodná s frekvencí v Hustopečích (cca 13 %), na rozdíl od Hranic, kde jsme zjistili cca 7 %.

Také variantnost byla u této položky nižší, což bylo nejspíše způsobeno tím, že respondenti zde příslušný tvar či tvary sami dopisovali. V Lipníku se 1x vyskytlo *ví/vijou*, v Hustopečích 1x *vjed'í/vijou*, 2x *vjed'í/ví* a 1x *vjed'í/ví/vijou*.

Respondent z Jezernice uvádí ve své mluvě dubletně regionalismy *vijó/vijou*. U téhož respondenta jsme objevili také tvary *chod'ijú/chod'ijou*, *majou*, *kupujú/kupujou*, ale také třeba *lavicú/lavicou*, *porúčáš*, *zejtra*, *mlíko/mlíko*. Vysvětlení této variability nám pomůže objasnit přepis nahrávky pořízené Skulinou v obci Jezernice (přestože se jedná o mluvčího narozeného již v roce 1894, jehož otec pocházel z Jezernice a matka z Dolního Újezda, což je lokalita hanáckého nářečního typu).⁸³ V tomto přepisu skutečně nalézáme spoustu hanáckých dialektismů, např. *(za) béka*, *debatujó*, *naplánujó*, ale také dialektismy typické např. pro nářečí hustopečské a starojičínské, např. *míša se to*, *púdech*. Je velmi pravděpodobné, že v této obci docházelo k četnému přistěhovalectví, zejména z hanácké nářeční oblasti, nikdy však u nově přistěhovalého obyvatelstva nedošlo k úplné nářeční asimilaci se „starousedlíky“, východomoravské a hanácké regionalismy tak koexistují dodnes. Je ale také třeba vzít v potaz, že vedle místní diferenciace nářečních jevů se v mluvě respondentů mohou vyskytovat nářeční rozdíly sociální i individuální. Na to upozorňuje Skulina také: „V Černotíně a v Jezernici, tj. v nářečí hranickém, dostavili se k výzkumu informátoři, kteří užívali ve svých jazykových projevech hanáckých znaků *é, ó* (...). V prvním případě šlo o místního rodáka, pobývajícího dlouhou dobu v Olomouci. Bylo zjištěno, že tento informátor užívá hanáckých znaků důsledně při rozhovoru s cizími lidmi, protože nářečí hanácké považuje za vyšší nářeční útvar než nářečí místní s tvary *strýc, múka*. V druhém případě šlo o informátora, rovněž místního rodáka, který mluví hanáckým nářečím, jemuž se naučil u babičky.“⁸⁴

Za zmínku stojí také tvar *víjou*, který se objevil u jednoho respondenta hustopečské ZŠ, jehož matka se narodila ve Valašském Meziříčí. Mohlo by se jednat o kontaminaci tvarů *víja*, známého ze vsetínského, zlínského a uherskobrodského dialektu,⁸⁵ s tvarem *vijou*. Tvar *vijou* dubletně s *ví* byl podle *Českého jazykového atlasu*

⁸³ Skulina, J.: Severní pomezí moravskoslovenských nářečí. Praha 1964, s. 219-220.

⁸⁴ Skulina, J.: Severní pomezí moravskoslovenských nářečí. Praha 1964, s. 208.

⁸⁵ Bělič, J.: Nástin české dialektologie. Praha 1972, s. 203.

zachycen také v městské mluvě Vsetína, i zde se nám tak nabízí jistá souvislost pro jeho opodstatnění.

V případě tvaru *vjed'ejí*, který byl zachycen u respondentky hranické ZŠ, se pravděpodobně jedná o hyperkorektně utvořený tvar.

5.5.3. Tvary nepravidelného slovesa *mít* v 3. os. pl. ind. prez.

V tomto oddílu chceme sledovat diferenciaci slovesných tvarů *majú/mají/majou*. Na části území severního pásu moravskoslovenské oblasti, v nářečí hranickém, jsou tvary s přehláskou v 3. os. pl. s *-a-* před koncovým *-jí* (< *jú*): *d'elají, dají, mají*. V některých obcích tohoto nářečí, v Jezernici, Jindřichově, Klokočí, Milenově, Partutovicích, Podhoří, Uhřínově, jsou tvary *d'elajú, dajú, majú*, které jsou v ostatních nářečích východní poloviny a také na Hustopečsku. V nářečním typu kelečském jsou tvary s koncovkou *-ou*: *d'elajou, majou*.⁸⁶ V článku *Jazykový vývoj na severním pomezí moravskoslovenské oblasti* se však Skulina zmiňuje o tom, že na území kelečského nářečí jsou porůznu i tvary typu *majú*, a to zejména v obcích tvořících východní hranici mezi nářečím kelečským a valašskomeziříčským.⁸⁷

<i>Lokalita</i>	MAJÚ	MAJÍ	MAJOU	MAJÓ	MAJ	Celkem
Hustopeče	3	46	10	-	1	60
Tj. %	5,00	76,77	16,66	-	1,66	100,00
Lipník	1	41	15	-	-	57
Tj. %	1,75	71,93	26,32	-	-	100,00
Hranice (2008)	1	47	9	1	1	59
Tj. %	1,69	79,67	15,26	1,69	1,69	100,00
Hranice (2006)⁸⁸	-	42	6	-	1	49
Tj. %	-	85,72	12,24	-	2,04	100,00

⁸⁶ Skulina, J.: Severní pomezí moravskoslovenských nářečí. Praha 1964, s. 49.

⁸⁷ Skulina, J.: Jazykový vývoj na severním pomezí moravskoslovenské oblasti. In: Studie ze slovanské jazykovědy. Praha 1958, s. 406.

⁸⁸ Vahalíková, M.: Běžně mluvený jazyk nejmladší generace města Hranice na Moravě. Olomouc 2006, s. 56.

Srovnáme-li tuto tabulku s tabulkou v kapitole 5.5.1., můžeme si povšimnout analogických výsledků. Původní nepřehlasovaná podoba zřetelně ustupuje přehlasovanému tvaru, Hustopečsko se bez rozdílu tří procent vyrovnává Hranicku. Tvar *majú* byl v Hustopečích zatržen 3x, dvakrát z toho ale dubletně (1x s tvarem *mají* a 1x s tvarem *majou*). Rodiče respondentky, která tento regionalismus ve své mluvě uvádí jako nedubletní, pocházejí z vých. části sev. pomezí msl. nářečí (podobně jako u tvaru *chodá*), a to z nářečních podtypů valašskomeziříčského a vsetínského.

Shodná je také 10% převaha diftongizované podoby v Lipníku, zde se nepochybně jedná o šířící se inovaci z hanácké nářeční oblasti (opět konstatujeme, že se jedná o šíření formou variant – dubletnosti *mají/majou* si je ve své mluvě vědomo 5 respondentů), která se ponenáhlu šíří i na Hranicko v užším smyslu.

Prozkoumáme-li ovšem pečlivěji dubletnost v souvislosti s tvarem *majou* v hranických a hustopečských dotaznících, vyvstává najevo zajímavý, ale bohužel také obtížně řešitelný problém. Ten se týká koexistence jednotlivých podob. Žákyně z hranické ZŠ, jejíž otec se narodil v Zámrskách, uvádí ve své mluvě jako variantní typy *majú/majou/majó*. Typ *majú* by podle Skuliny odpovídal východní části kelečského dialektu, evidentně zde však přes západokelečskou nářeční oblast proniká diftongizace. Co se týká hanáckého *majó*, zaznamenal už S. Hrab ve svém výzkumu následující: „U některých občanů se vyskytují znaky hanáckého nářečí záhorského, je to však u lidí, kteří se sem přistěhovali z oblasti záhorského nářečí a jsou starousedlíky považováni za nářečně cizí živel.“⁸⁹ Hrab sice nemá na mysli konkrétně obec Zámrsky, nýbrž Komárno, ale je třeba vzít v potaz, že tito přistěhovalci se nepochybně stýkali i s obyvateli jiných obcí kelečského dialektu. Rovněž Fr. Trávníček poukazuje v *Moravských nářečích*, že se např. v obci Provodovice mluví hanácky.⁹⁰

Vraťme se ale k výše nastíněnému problému. Stojíme před úkolem, jak si vysvětlit u žáků ze ZŠ Hustopeče dubletnost typu *mají/majou* a *majú/majou* a diftongizované slovesné tvary vůbec. Trochu zvláštní je, že se tvar *majou* (ať dubletně, či nedubletně) ve třech případech objevuje u žáků, jejichž rodiče se narodili na Valašsku a v Rožnově pod Radhoštěm. Pohledem do dialektologické mapy zjistíme, že Valašsko sousedí bezprostředně na západě s kelečským dialektem. Dialektologická literatura nás ovšem informuje, že „na rozhraní nářečí středobečevského a kelečského

⁸⁹ Hrab, S.: Dnešní hranice kelečského nářečí. NŘ 35, 1951, s. 63-64.

⁹⁰ Hrab, S.: Dnešní hranice kelečského nářečí. NŘ 35, 1951, s. 64.

nenajdeme pozvolný přechod z jednoho nářečí do druhého (...)“.⁹¹ Ke stejnému závěru dospěl také A. Kašík (ačkoli už r. 1908) v monografii *Popis a rozbor nářečí středobečevského*: „Hranice tohoto nářečí nejsou na všech stranách stejně zřetelný. Nejurčitější ohraničení jest na straně nářečí keleckého. Zde se může určitě říci, kde jedno nářečí končí a druhé začíná. Není zde toho mírného, pozvolného přechodu, jaký lze obyčejně mezi dvěma sousedními nářečími pozorovati, tak že dvě sousední osady, sotva tři kilometry od sebe vzdálené, zcela zřetelně nářečím od sebe se liší; tak na příklad Kunovice a Loučka, Kladeruby a Choryň, z nichž ony mají všechny známky nářečí keleckého, tyto pak opět nářečí středobečevského a také obyvatelé těch vesnic jsou si toho jasně vědomi, že mluví jinak než ve vesnici sousední.“⁹² Komparací obou textů lze vysledovat, že S. Hrab se při psaní svého článku nejspíše přidržel této mnohem dříve vydané Kašíkovy monografie. V našem výzkumu jsme příklad takového ovlivnění našli, a to u respondenta, jehož otec se narodil v Kunovicích (matka v Miloticích), kde jsme objevili nepřehlasovaný tvar *sa*, nenáležitý pro nářečí kelecké, avšak relevantní pro nářečí středobečevské. Máme tedy v podstatě dvě možnosti. Buď připustíme, že i na Valašsko pronikla v malé míře diftongizace vlivem vzájemného styku obyvatel a tito lidé si tyto podoby udrželi ve své mluvě i po přestěhování na Hustopečsko, anebo se s nimi setkali poprvé až v Hustopečích a okolí, kde už koexistovaly vedle většinového *majú* (a novějšího *mají*) a kde pronikly nejspíše z keleckého dialektu. Hranice mezi nářečím keleckým a hustopečským jsou, jak se ukázalo i v předchozích kapitolách, značně prostupné.

O této prostupnosti do jisté míry vypovídá i jiný z dodatečně prozkoumaných dotazníků z r. 2006, který vyplnila žákyně, jejíž matka se narodila ve Skaličce. Dodatečná analýza byla provedena právě kvůli specifické poloze této obce. Skulina nás v článku *K otázce vzniku nářečí na severovýchodní Moravě* informuje, že někdejší statek skaličský ležel mezi katastrem statku malhotického a dominia keleckého.⁹³ Tuto obec lze také lokalizovat na rozhraní nářeční varianty hranické a hustopečské, avšak polohově se nachází na jihu směrem od nich. U výše zmíněné respondentky byl rovněž

---

⁹¹ Hrab, S.: Dnešní hranice keleckého nářečí. NŘ 35, 1951, s. 64.

⁹² Kašík, A.: Popis a rozbor nářečí středobečevského. Praha 1908, s. 5.

K nářečí středobečevskému řadí autor tyto obce: Loučka, Podolí, Láze, Oznice, Jarcová, Bránky, Poličná, Choryňská Lhota, Choryň, Juřinka. Lhotka, Lešná, Perná, Jesenice, Vysoká, Mčenovice, Příklad, Binina, Krhová, Křivé, Hrachovec.

⁹³ Skulina, J.: K otázce vzniku nářečí na severovýchodní Moravě. Časopis Matice moravské 75, 1956, s. 208.

vyexcerpován tvar *majou*, ale byly zde i prvky typické pro nářečí hustopečské, a to tvary *(po) hospodech*, *(po) diskotékech*. Respondentka přiznává pasivní znalost tvarů *múka*, *porúcat* a také *(o) stromoch*, náležité pro variantu hranickou, avšak již ne *chod'á*, náležité pro hustopečskou a starojičínskou variantu.⁹⁴

5.5.4. Tvary sloves 3. tř. 3. os. pl. ind. prez.

Slovesa typu *kupovat* by měla mít ve východní i západní polovině sev. pomezí msl. nářečí ve 3. os. pl. ind. prez. tvar *kupujú*, pouze nářeční typ kelečský je charakteristický tvarem *kupujou*.⁹⁵

V našem výzkumu již diftongizovaná podoba pronikla do všech tří lokalit: Hustopeče - 47,5 %, Hranice (2006) – cca 57 %⁹⁶, Lipník – cca 54 %. U sloves 3. třídy je nářeční situace jednodušší než u jiných slovesných tvarů, koexistují vedle sebe tvary *kupují* a *kupujou*, přičemž jejich frekvence byla na všech třech školách přibližně stejná. Ve velké míře tak dochází k setření nářečního rozdílu mezi kelečskou oblastí a zbývajícím územím západní pol. sev. pomezí msl. nářečí. Nepřehlasovaný tvar *kupují* zůstal tentokrát zachován jen u dvou žáků z gymnázia Lipník.

5.5.5. Instrumentál sg. fem. vz. rúže

Ze západní poloviny se diferencuje pouze nářečí kelečské zakončením na *-ou*, na celé zbývající části zkoumaného území je instr. sg. fem. zakončen na *-'ú* (pouze na malém úseku vých. pol. v nářečních typech spálovském a starojičínském s podtypy hodslavickým a mořkovským bychom se mohli ojediněle setkat ještě s koncovkou *-um/-úm*, např. *dušum*, která zde vznikla patrně morfologickou analogií).⁹⁷

⁹⁴ Tyto informace bakalářská práce Běžně mluvený jazyk nejmladší generace města Hranice na Moravě neobsahuje. Dále viz dotazník uvedený jako příloha k bakalářské práci.

⁹⁵ Skulina, J.: Severní pomezí moravskoslovenských nářečí. Praha 1964, s. 49.

⁹⁶ Vahalíková, M.: Běžně mluvený jazyk nejmladší generace města Hranice na Moravě. Olomouc 2006, s. 55.

⁹⁷ Skulina, J.: Severní pomezí moravskoslovenských nářečí. Praha 1964, s. 49.

Skulina, J.: K otázce smíšených nářečí na pomezí moravskoslovensko-lašském. Slezský sborník 55, 1957, s. 246.

S tvary typu *túm cestúm* je možné se setkat také v okrajových nářečích lašských, např. v nářečí hlučínském.

Původní nepřehlasovanou podobu *lavícú* jsme zachytili jen u výše jmenovaného žáka z Jezernice. Frekvence diftongizovaných podob sblížuje všechny tři lokality: Hustopeče – cca 16 %, Hranice (2008) – 18,5 %, Lipník – cca 19 %. Není zde výkyvů, které se vyskytly u tvarů *chod'ijou* a *majou*, a jednotlivé procentuální součty nevytvářejí ani pozvolný přechod od východu k západu, co se týká výraznějšího vzrůstání diftongizovaných tvarů, jako např. u diftongizace typu *pjeknej* v adjektivních zakončeních. S koncovkou *-um*, kterou bychom zde považovali za interferenci z východní poloviny, jsme se rovněž nesetkali.

5.5.6. Genitiv a lokál pl. demonstrativ *ten, ta, to*

Gen. a lok. pl. demonstrativ *ten, ta, to* má jednotnou formu, kterou je v převážné většině výchomor. a lašských dialektů tvar *tych* (příp. *tých*).⁹⁸ V Lipníku se na rozdíl od celého zbytku sev. pomezí msl. nářečí podle *Českého jazykového atlasu 4* – mapa č. 264 (*řech – gen. pl.*) - vyskytá podoba *řech* noremní pro spisovnou češtinu.

Nynější situace v Lipníku těmto závěrům plně odpovídá (98 % ve prospěch formy *řech*, regionalismus *tich* byl jen u studenta z Jezernice), spisovná podoba ale pronikla i do zbylých dvou lokalit: Hranice 2006 cca 96 %⁹⁹, Hustopeče cca 85 % - Hustopečsko se přesto vyznačuje nepatrně větší nářeční nasyceností.

5.5.7. Lokál a instrumentál sg. demonstrativa *ten*

Odlišný tvar lokálu a instrumentálu demonstrativa *ten*, tedy rozvržení tvarů (*o*) *tem/(s) tím*, se týká nářečních variant severohranické, kelečské, hustopečské a celé východní poloviny sev. pomezí msl. oblasti. Distribuce tvarů (*o*) *tim/(s) tím* je příznačná pro oblast hranickou s okrajovou hanáckou částí (obce Opatovice, Paršovice, Rakov, Soběchleby aj.).¹⁰⁰

⁹⁸ Tuto podobu uvádí mapa č. 264 v *Českém jazykovém atlase 4*. V této práci počítáme již jen s jedním *i*-ovým fonémem.

⁹⁹ Vahalíková, M.: Běžně mluvený jazyk nejmladší generace města Hranice na Moravě. Olomouc 2006, s. 53.

¹⁰⁰ Skulina, J.: K nářeční diferenciaci východní poloviny hranického okresu. In: SPFFBU I, A2. Brno 1952, s. 97-98.

<i>Lokalita</i>	(o) TEM	(o) TIM	(o) TOM	Celkem
Hustopeče	2	5	49	56
Tj. %	3,57	8,93	87,50	100,00
Lipník	-	6	47	53
Tj. %	-	11,32	88,68	100,00
Hranice (2006)¹⁰¹	-	1	48	49
Tj. %	-	2,04	97,96	100,00

Formu *(o) tim* jsme u respondentů, jejichž rodiče pocházejí z centrální hranické nářeční oblasti, nenašli, ale zato jsme ji několikrát zaznamenávali tam, kde se již na základě původu rodičů jednalo o hanáckou nářeční oblast. V jednom případě se skutečně jednalo o hanácký úsek hranického regionu, a to o obec Opatovice (u respondenta ze ZŠ Hustopeče), v jiných případech (u studentů gymnázia Lipník) to byly hanácké obce bezprostředně sousedící s výchmor. nářečím, konkrétně Blazice u Bystřice pod Hostýnem, Soběchleby, Tupec. Na mapě č. 1 – Moravskoslovenská nářečí – přiložené k článku brněnského dialektologického kolektivu *K diferenciaci moravskoslovenských nářečí*¹⁰² vidíme, že první dvě jmenované obce se rozkládají v nedaleké vzdálenosti od sebe a leží také v poměrně blízké vzdálenosti od obce Opatovice, a to ve směru na jih od ní. Tato oblast bývá v literatuře označována také jako oblast záhorské hanáčtiny. Z mírně vzdálenějších hanáckých oblastí pak šlo o lokality Přerov a Olomouc, přičemž regionalismus *(o) tim* byl také u respondenta z Jezernice (o specifické nářeční situaci v této obci bylo pojednáno výše).

U zbylých čtyř žáků, kde se také objevil tento dialektismus, se tak stalo vlivem lašského dialektu, pro který je tato forma typická.¹⁰³ Šlo o 3 žáky ze ZŠ Hustopeče, jejichž původ rodičů spadá do hustopečské a rožnovské nářeční varianty, a o jednoho žáka z Lipníka, kde se podle původu rodičů jednalo náležitě o lašské území.

I přes výše uvedená fakta je z pohledu do tabulky zřejmé, že dochází ke stírání diferenciací uvnitř záp. poloviny sev. území msl. nářečí, neboť regionálně příznakové prvky jsou vytlačovány spisovnou formou *(o) tom* – forma *(o) tem* byla v Hustopečích

¹⁰¹ Vahalíková, M.: Běžně mluvený jazyk nejmladší generace města Hranice na Moravě. Olomouc 2006, s. 52.

¹⁰² Viz přílohu č. 4.

¹⁰³ Český jazykový atlas 4. Praha 2002, mapa č. 261.

zjištěna jen u dvou žáků. Zároveň můžeme říci, že tak dochází k odklonu této oblasti od nářeční oblasti hanácké, pro kterou je podle *Českého jazykového atlasu 4* dominantní forma *(o) tem* (forma *tim* je omezena více méně jen na lokální výskyty), a dochází naopak ke sblížení s jihovýchodním úsekem výchmor. dialektů, kde převládá tvar *(o) tom*.

Deklinaci demonstrativa *ten* jsme zkoumali ještě v instr. pl. Největší procentuální hodnota tvaru *(s) tima* byla zjištěna v Hustopečích a činila cca 14 %. V Hranicích r. 2006 nebyla uváděna vůbec¹⁰⁴ a v Lipníku jej přiznává jen respondent z Jezernice. Jistá míra tvarové homonymie *(o) tim/(s) tima* je tak v našem současném výzkumu znatelná pouze v Hustopečích, a to nejspíše vlivem interferencí z lašského dialektu (viz výše).

Z procentuálního srovnání obecně moravské a spisovné varianty *(s) tema/(s) temi* vyplývá jednoznačná převaha moravské podoby, a to ve všech lokalitách: Hustopeče – cca 62 % (z toho 6x dubletní výskyt), Hranice 2006 – 80 %, Lipník – cca 75 % (z toho 8x dubletní výskyt). Rozdíly v distribuci moravského *-ama* v instr. pl. zájmen a substantiv vyniknou v porovnání se stavem zaznamenaným v kapitole 5.8.1.

5.6. Morfologické prvky diferencující sev. pomezí msl. oblasti na tři úseky – západní, střední a východní

5.6.1. Interference koncovek *-ích, -ech, -och, -ách* v lokálu pl. mask., fem. a neut.

Morfologické tvary typu *chlapech, koňech* jsou zpravidla v části střední – starojičínské, spálovské, hustopečské, kelečské a severohranické nářečí, proti tvarům *chlapoch, koňoch*, které jsou v západní části – na Hranicku a porůznu i na Kelečsku, a také v části východní – na Valašskomeziříčsku, Rožnovsku a Vsetínsku.¹⁰⁵

„V úzké souvislosti s vytvořením panství starojického a statku hustopečského je jako pozůstatek staršího stavu českého jazyka v gramatickém systému nářečí

---

¹⁰⁴ Vahalíková, M.: Běžně mluvený jazyk nejmladší generace města Hranice na Moravě. Olomouc 2006, s. 53.

¹⁰⁵ Skulina, J.: Jazykový vývoj na severním pomezí moravskoslovenské oblasti. In: Studie ze slovanské jazykovědy. Praha 1958, s. 406.

hustopečského a starojického koncové *-ech* v 6. p. mn. č. podst. jmen typu (...) *dubech*, *kuřatech*, podle nichž vznikly analogicky tytéž tvary u podst. jmen r. žens., tedy *lavicech*, *kosťech* apod. (proti lašským tvarům *dubach*, *kuřatach*, *lavicach* a hranickým tvarům *duboch*, *kuřatoch*, *lavicach*).¹⁰⁶

Stav v nářečí starojickém a hustopečském je důsledkem unifikačních tendencí, což konstatuje i Bělič: „Náběhy (...) k unifikacím koncovek přes hranice rodů se vyskytují také na severním okraji nářečí výchmor. (...), v přilehlé enklávě mezi Hranicemi, Val. Meziříčím a N. Jičínem (mimo tato města) převládá koncovka *-ech*.“¹⁰⁷

<i>Lokalita</i>	SVÁTCÍCH	SVÁTKÁCH	SVÁTKECH	SVÁTKOCH	VYN.	Celkem
Hustopeče	31	12	8	2	4	57
Tj. %	54,39	21,05	14,04	3,51	7,01	100,00
Lipník	33	18	-	-	-	51
Tj. %	64,70	35,30	-	-	-	100,00
Hr (2008)	33	20	2	-	2	57
Tj. %	57,91	35,09	3,50	-	3,50	100,00

<i>Lokalita</i>	TEPLÁCÍCH	TEPLÁKÁCH	TEPLÁKECH	TEPLÁKOCH	Celkem
Hustopeče	12	37	16	2	67
Tj. %	17,92	55,22	23,88	2,98	100,00
Lipník	12	49	-	2	63
Tj. %	19,05	77,78	-	3,17	100,00
Hr (2006)¹⁰⁸	6	45	-	-	51
Tj. %	11,76	88,24	-	-	100,00

¹⁰⁶ Skulina, J.: K otázce vzniku nářečního typu hustopečského. Slezský sborník 53, 1955, s. 116-117.

¹⁰⁷ Bělič, J.: Nástin české dialektologie. Praha 1972, s. 163.

¹⁰⁸ Vahalíková, M.: Běžně mluvený jazyk nejmladší generace města Hranice na Moravě. Olomouc 2006, s. 45.

<i>Lokalita</i>	DISKOTÉKÁCH	DISKOTÉKECH	DISKOTÉKOCH	VYN.	Celkem
Hustopeče	29	9	-	17	55
Tj. %	52,72	16,37	-	30,91	100,00
Lipník	43	-	-	8	51
Tj. %	84,31	-	-	15,69	100,00
Hr (2006)	32	4	1	12	49
Tj. %	65,31	8,16	2,04	24,49	100,00

<i>Lokalita</i>	STROMECH	STROMÁCH	STROMOCH	Celkem
Hustopeče	52	2	1	55
Tj. %	94,55	3,64	1,81	100,00
Lipník	50	-	1	51
Tj. %	98,04	-	1,96	100,00
Hr (2006)¹⁰⁹	49	-	-	49
Tj. %	100,00	-	-	100,00

Podoby zakončené na *-ech* jsou co do procentuálního srovnání opravdu zastoupeny nejvíce na Hustopečsku. Nejvíce nás však zajímalo, jaké výsledky v Hustopečích zjistíme, nahlédneme-li do údajů v dotaznících respondentů, jejichž rodiče pocházejí z jiných nářečních typů. Např. u dívky, jejíž otec pochází ze Starojické Lhoty, nacházíme všechny výše uvedené tvary zakončené na *-ech*, jde tedy o plnou unifikaci tvarů, se kterou se většinou nesetkáváme ani u žáků, jejichž rodiče jsou z Hustopečska. V dotaznících žáků, kteří mají rodiče z Valašskomeziříčska, Rožnovska a Vsetínska, nacházíme tvarové kolísání různých typů svědčící o interferencích, které se na Hustopečsko dostaly prostřednictvím mluvy jejich rodičů a příp. dalších příbuzných, ale zároveň také o asimilaci s mluvou dětí narozených na Hustopečsku. Nemalý vliv mají také vyrovnávací nářeční tendence, které probíhají za spolupůsobení spisovného jazyka. Tak se v jednom z takových dotazníků objevují vedle sebe tvary *teplákech*, *diskotékách*, *stromech*, *svátkoch*, v jiném zase *teplákoch*, *stromoch*, *svátkech*, v dalším *teplákech* dubletně s tvarem *teplákách*, *diskotékech*, *stromech*, *svátcích*. Vyhodnocen byl také dotazník s typy *teplákech*, *diskotékách*, *stromách*. Koncovka *-ách* poukazuje

¹⁰⁹ Vahalíková, M.: Běžně mluvený jazyk nejmladší generace města Hranice na Moravě. Olomouc 2006, s. 46.

na vliv lašských nářečí, tvar typu *dubách* byl podle *Českého jazykového atlasu 4* zachycen také v několika východ. městech.¹¹⁰ Regionalismus *stromách* byl v Hustopečích zachycen celkem 2x, ve druhém případě se skutečně jednalo o žáka, jehož rodič se přistěhoval z lašské nářeční oblasti. Koncovky *-och* se vyskytovaly pouze u maskulin a u pomnožné formy *tepláky*, u feminin byl nalezen jen jediný výskyt tohoto typu, a to u respondenta ze ZŠ Hranice v r. 2006. Koncovka *-och* u feminin se podle Skuliny objevuje v nářečí spálovském a v nářečních variantách bernartické a mořkovské, což jsou subtypy nářečí starojičínského, které ovšem obsahují větší množství lašských prvků.¹¹¹ Koncovka *-ech* u feminin je kromě výše uvedeného nářečí hustopečského a starojičínského možná také v nářečí hranickém (ovšem pouze zčásti – to by vysvětlovalo její cca 8% výskyt v Hranicích v r. 2006) a v nářeční variantě lešenskochoryňské. Tento stav se pokusil Skulina objasnit s pomocí historické dialektologie: „Podobně jako v západní části severního pomezí moravskoslovenské oblasti i v jeho části východní můžeme vidět, že jednotlivé nářeční typy tu odpovídají geografickým rozsahem bývalým administrativním a hospodářským celkům (dominiím a statkům). (...) Po odstranění feudální uzavřenosti vznikly s přesunem obyvatelstva mezi jednotlivými nářečními typy mnohé přechodné stupně. Dobře je to vidět např. mezi nářečím starojičínským a valašskomeziříčským, jehož přechodný stupeň tvoří nářečí lešenské (z nářečí starojičínského tu pronikla konc. *-ech* v lok. pl. typu *koňech, krávech, kozech*).“¹¹² Typ *diskotékech* byl v souladu s tímto zjištěním zaznamenán u dívky, jejíž matka se narodila v obci Lešná, dále zde však již byly typy *teplákách, svátcích*.

Variantnost a dubletnost panovala také u „domorodých“ hustopečských respondentů, jednalo se o kolísání typu *teplákech/teplákách, svátkech/svátkách*. Tvarově specifický byl na ZŠ Hustopeče také dotazník žáka, jehož matka pochází z oblasti nářečí hranického – zde byly v různé míře variantnosti excerpovány tvary *teplácích/teplákách/teplákech/teplákoch, svátcích/svátkoch, stromech, diskotékách*.

Koncovka *-och* byla u hranických a lipnických respondentů jinak zastoupena nepatrně, již Skulina na základě terénního výzkumu publikovaného mj. v článku *K nářeční diferenciaci východní poloviny hranického okresu* konstatuje, že konc. *-och*

¹¹⁰ Český jazykový atlas 4. Praha 2002, s. 200.

¹¹¹ Skulina, J.: Severní pomezí moravskoslovenských nářečí. Praha 1964, s. 103.

¹¹² Skulina, J.: Jazykový vývoj na severním pomezí moravskoslovenské oblasti. In: Studie ze slovanské jazykovědy. Praha 1958, s. 414.

se udržuje zpravidla už jen u příslušníků nejstarší generace.¹¹³ Regionalismů *stromoch* a *teplákoč* (dubletně s typem *teplákáč*) si je ve své mluvě vědom pouze respondent z Jezernice z gymnázia v Lipníku ještě s jedním respondentem z téže školy (zde však už byla pouze regionální varianta *teplákoč*).

U drobné skupinky žáků, jejichž rodiče spadají svým původem do areálu dialektu kelečského, jsme byli svědky upřednostňování pouze spisovných tvarů. Jen dívka, jejíž otec se narodil v Zámorskách, vepsala do dotazníku tvary *(o) svátkech/(o) svátkách*. Koncovka *-ech* je podle Králíka obvyklá v obcích Němetice, Kladeruby, Dol. Těšice a také právě v Zámorskách. Ve zbývajících částech kelečského nářečí je konc. *-och*, avšak již v 50. letech zaznamenává Králík postupné šíření koncovky *-ách*, která tak koexistuje vedle koncovek *-ech/-och*. Dochází tak k vytváření variantnosti typů *-ách/ech* a *-ách/och* v závislosti na původní koncovce ve výše uvedených vesnicích. Tuto skutečnost Králík demonstruje na konkrétním lexiku, které zachytil terénním výzkumem. V Zámorskách to byly autentické tvary *(na) schotkech/(na) schotkách*, *(v) botkech/(v) botkách*.¹¹⁴

Zaměříme-li se na substantiva *svátky* a *tepláky*, zjišťujeme odlišnou distribuci spisovných koncovek *-ích/-ách*. Zatímco u subst. *svátky* převládá ve všech třech lokalitách podoba způsobující konsonantickou alternaci, u subst. *tepláky* je tomu naopak. I u stylově nediferencovaných variant ale „mohou být pocíťovány jemné difference, např. v závislosti na regionální nebo generační příslušnosti mluvčích, na vývojovém pohybu v jazyce, tedy i změnách ve funkčním zatížení a frekvenci formantů nebo typu tvaru apod., nejde však o difference stylisticky relevantní“.¹¹⁵

U feminin probíraných v této podkapitole, ale zčásti také i u maskulin jsme se bohužel setkávali s chybějícími informacemi. Mluvčí u typu *diskotéka* mnohdy označovali, že znají tvar zakončený na *-ech* pouze pasivně¹¹⁶, ale už nepřipsali, jaký tvar tedy oni sami užívají. Převážně žáci ze ZŠ Hustopeče někdy nebyli schopni příslušný požadovaný tvar na základě poskytnutých gramatických informací doplnit.

---

¹¹³ Skulina, J.: K nářeční diferenciaci východní poloviny hranického okresu. In: SPFFBU I, A2. Brno 1952, s. 102.

O pravidelném výskytu podoby typu *dubech* na Hranicku, Kelečsku a v Lipníku nad Bečvou pojednává též Český jazykový atlas 4. Praha 2002, s. 260 a mapa č. 172.

¹¹⁴ Králík, S.: K otázce dnešních hranic přechodného nářečí kelečského. Slezský sborník 50, 1952, s. 118.

¹¹⁵ Mluvnice češtiny 2. Praha 1986, s. 269.

¹¹⁶ Pasivní znalost tvaru *(po) diskotékech* u respondentů, kteří jej neuvádějí aktivně, činila v Hustopečích 42 %, v Hranicích (2006) 23 % a v Lipníku 22 %.

Přes velmi složitou nářeční diferenciaci lokálových tvarů na sev. pomezí msl. oblasti nelze nezaregistrovat většinové postavení spisovných podob. Již Bělič si byl vědom postupného stírání nářečních regionalismů: „Zvlášť novodobý život společnosti vede k tomu, že stále hojněji přicházejí do vzájemného styku příslušníci blízkých i vzdálenějších nářečí, stále vzrůstá také působení spisovného jazyka na mluvu nespisovnou. To má za následek, že v jednotlivých nářečích více nebo méně ustupují především různé slovníkové, ale i hláskoslovné, tvaroslovné a jiné znaky, kterými se tato nářečí odlišují od nářečí sousedních nebo též od spisovné češtiny, nářečí se postupně vyrovnávají a v některých jevech se přibližují k spisovnému jazyku (...).“¹¹⁷ Z jednotlivých dotazníků (a to se netýká jen tohoto jevu) bylo také zřejmé, že v mluvě respondentů se vedle sebe kolísavě vyskytují prvky více útvarů. Toto kolísání bylo možno zjistit jak porovnáním celého souboru připsaných nebo označených tvarů v každém z jednotlivých dotazníků, tak také zjišťováním dubletnosti u každé jednotlivé položky. Je třeba upozornit a dodat, „že nepřetržitost variování je trvalý jev jazykového vývoje, nikoli trvalá vlastnost jazykových prostředků“.¹¹⁸ Můžeme tudíž hovořit o dynamice nářeční normy, kterou rozumíme vývojový pohyb v jednotlivých nářečních typech, ovšem za stálého spolupůsobení spisovného jazyka.

5.6.2. Interference koncovek *-ích, -ách, -ech* v lokálu pl. fem. vz. *rúže* a v lokálu místních jmen zakončených na *-ice*

Zakončení *-ech* v lokálu pl. fem. vz. *rúže* a v lokálu místních jmen zakončených na *-ice* má stejný geografický rozsah, jaký byl v souvislosti s konc. *-ech* popsán v předcházející kapitole. Vyskytuje se tedy zejména v nářečích hustopečském a starojičínském, pro ostatní nářeční typy (včetně nářečí hranického) by mělo být v těchto případech typické zakončení *-ách*.¹¹⁹

Tvar (*v*) *rukavicech* se ale vyskytl pouze 2x, jednou skutečně u respondenta ZŠ Hustopeče a jednou u respondenta ZŠ Hranice (2008), jehož otec se narodil v Krmelíně u Ostravy. Podle J. Balhara se některé jazykové změny provedené na Starojičínsku vyskytují též na Příborsku a Frenštátsku, některé změny zase naopak na Příborsko

¹¹⁷ Bělič, J.: Nástin české dialektologie. Praha 1972, s. 10.

¹¹⁸ Mluvnice češtiny 2. Praha 1986, s. 267.

¹¹⁹ Skulina, J.: Severní pomezí moravskoslovenských nářečí. Praha 1964, s. 105.

nepronikly vůbec, např. právě lokál plurálu zakončený na *-ech*.¹²⁰ Přesto byl tvar (*v*) *rukavicech* excerpován také v diplomové práci *Běžně mluvený jazyk nejmladší generace města Ostravy*, ovšem byl chápán jako jev zcela individuálně proniknuvší do lašského interdialektu.¹²¹

I zakončení typu *-ách* (*rukavicách*) se pomalu stává ustupujícím tvaroslovným prvkem ve prospěch spisovné podoby. V r. 2006 činil jeho výskyt v Hranicích cca 33 %, letošní hodnota byla cca 36 %, v Hustopečích bylo zjištěno 35 % a v Lipníku cca 23 %.

21% hodnotou lokálového tvaru (*v*) *Hraňicách* se Hustopečsko jeví jako nářečně mírně konzervativnější, v Lipníku se jednalo o hodnotu cca 2 % a v Hranicích (r. 2006 – tvar *Partutovicách*)¹²² o 4 %. Regionálním lokálovým tvarům místních jmen tohoto typu na sev. pomezí msl. oblasti Skulina nevěnuje speciální pozornost, jen článek S. Králíka, ačkoli se omezuje pouze na kelečské nářečí, vypovídá následující: „U jmen místních na *-y*, *-ice* je na celém nářečním území konc. *-ích* (...), vedle ní se řidčeji vyskytuje také *-ách* nebo *-ech*.“¹²³ Králíkův závěr by tak částečně poskytoval vysvětlení rozdílných procentuálních stavů u apelativa *rukavice* a proprií *Hraňice/Partutovice*.

5.7. Morfologické prvky diferencující severní část od části jižní

5.7.1. 1. os. sg. ind. prez. slovesa *být*

1. os. sg. ind. prez. slovesa *být* [*bít*] – (*já*) *jsem* je příznačná pro nářečí spálovské, hranické, hustopečské, starojičínské, valašskomeziříčské, většinově moravské (*já*) *su* je zhruba v jižní části sev. pomezí msl. oblasti (varianty kelečská, vsetínská).¹²⁴ Nahlédnutím do mapy č. 425 v nověji vydaném *Českém jazykovém atlase 4* již vidíme

¹²⁰ Balhar, J.: Příspěvek k vymezení východních hranic moravské laštiny. In: Sborník Rodné zemi, Brno 1958, s. 285.

¹²¹ Freyová, V.: Běžně mluvený jazyk nejmladší generace města Ostravy. Olomouc 2005, s. 46.

¹²² Vahalíková, M.: Běžně mluvený jazyk nejmladší generace města Hranice na Moravě. Olomouc 2006, s. 36.

¹²³ Králík, S.: K otázce dnešních hranic přechodného nářečí kelečského. Slezský sborník 50, 1952, s. 118.

¹²⁴ Skulina, J.: Jazykový vývoj na severním pomezí moravskoslovenské oblasti. In: Studie ze slovanské jazykovědy. Praha 1958, s. 407.

určité proměny stávající nářeční situace. Pro Lipník a okolí už by měl být typický tvar *su*, naproti tomu v Malé Lhotě u Kelče¹²⁵ byl zachycen tvar *sem*.

<i>Lokalita</i>	(J)SEM	SU	Celkem
Hustopeče	47	13	60
Tj. %	78,33	21,67	100,00
Lipník	42	14	56
Tj. %	75,00	25,00	100,00
Hranice (2006)¹²⁶	39	11	50
Tj. %	78,00	22,00	100,00

Z tabulky vidíme, že tvar *su* v Lipníku rozhodně není většinový a nejzazší úsek sev. pomezí msl. oblasti tvoří z hlediska tohoto jevu jednotu s celou západní polovinou. Přesto tvar *su* v menší míře interferuje, u hranické oblasti lze předpokládat interferenci z hanáckého dialektu, u hustopečské oblasti je nasnadě interference z nářeční varianty vsetínské (dubletní výskyt *jsem/su* byl v Hustopečích objeven 5x, v Lipníku rovněž 5x). U kelečské podskupiny byl tvar *su* zaznamenán u jednoho žáka, jehož matka se narodila v obci Všechnovice (západokelečská varianta bezprostředně sousedící s hanáckou nářeční oblastí), jednalo se o dodatečné dohledání dotazníku, jenž byl vyplněn v Hranicích v r. 2006.

5.7.2. Interference tvrdého a měkkého sklonění v lokálu sg. vz. muž a moře

Lok. sg. mask. a neut. má zakončení na *-u* v typech *na koňu*, *na polu*, které je běžné zpravidla v severním úseku (spálovská, starojičínská, rožnovská a zčásti vsetínská varianta), tvary typu *na koňi*, *na poli* jsou vesměs v jižní části (varianty hranická, kelečská, valašskomeziříčská, zčásti starojičínská, vsetínská).¹²⁷

Podobně jako v předchozí kapitole projevují se zde výrazné unifikační tendence ve prospěch tvaru (*na*) *koňi* – Hustopeče 72 %, Lipník 70 %, Hranice (2006) 77 %, možné interference ze severního úseku jsou spíše zanedbatelné. Tvar *koňu* nabývá

¹²⁵ Tuto lokalitu je v Českém jazykovém atlase možno nalézt pod č. 704.

¹²⁶ Vahalíková, M.: Běžně mluvený jazyk nejmladší generace města Hranice na Moravě. Olomouc 2006, s. 54.

¹²⁷ Skulina, J.: Jazykový vývoj na severním pomezí moravskoslovenské oblasti. In: Studie ze slovanské jazykovědy. Praha 1958, s. 407.

v Hustopečích hodnoty cca 6,50 %¹²⁸, v Lipníku 7 % (tady je možné uvažovat o vlivu hanáckého dialektu, pro který je tvar *koňu* typický), v Hranicích 0 % (zde se vyskytl jen u dvou jedinců, a to ve frazeologickém spojení „*Tet' seš na koňu.*“, v adverbialním spojení „*Jezdím na koňu.*“ excerpován nebyl). Srovnáním této podkapitoly s předchozí podkapitolou dospíváme k závěru, že u obou morfologických jevů se objevují unifikační tendence v rámci západní poloviny sev. pomezí msl. oblasti, ovšem důležité také je uvědomit si, co nám tyto tendence naznačují. Zatímco tvar (*já*) *sem* pojí mluvu severního pomezí s lašskou nářeční oblastí, tvar (*na*) *koňi* přispívá k integraci sev. pomezí do výchmor. dialektu. Forma *koňi* je interdialektickým prvkem obecné východomoravštiny, protože se vyskytuje na celém jejím území. Preferování této formy značí odklon od hanáckého a lašského interdialektu, ve kterém má rovněž většinové postavení forma *koňu*.¹²⁹

Téměř shodné jsou také procentuální stavy u formy *koňovi*, která ve výchmor. nářečích funguje jako varianta dubletní: Hustopeče – cca 21 %, Lipník – cca 23 %, Hranice – cca 23 %.

Distribuce jednotlivých morfologických tvarů u adverbialního a frazeologického spojení byla v letošním roce v Hustopečích i v Lipníku velmi podobná (jen v Hranicích r. 2006 byl u frazeologického spojení výskyt tvaru *koňovi* pouze 2%, zatímco u adverbialního spojení 23%¹³⁰), proto uvádíme jen procentuální výsledky adverbialního spojení.

5.7.3. Genitiv, dativ a lokál sg. adjektiv a demonstrativ

Pro celou jižní oblast sev. pomezí msl. nářečí, kterou máme na mysli centrální oblast hranickou, hustopečskou, valašskomeziříčskou a vsetínskou, by měl být typický dativ sg. *tej mladej*, jen v okrajovém pásu severní části, do kterého spadají varianty spálovská a starojičínská, by se měla vyskytovat spisovná podoba *té mladé*.¹³¹ Tímto tvarem se sev. část přibližuje lašskému typu, ten však nezasahuje celé území lašských dialektů, ale jen určité úseky: „V souvislé východnější části slez. nářečí počínajíc

¹²⁸ Tvary typu *koňu* zaznamenával Skulina v Hustopečích už jen u nejstarší generace.

Skulina, J.: K otázce vzniku nářečního typu hustopečského. Slezský sborník 53, 1955, s. 113.

¹²⁹ Český jazykový atlas 4. Praha 2002, mapa č. 79.

¹³⁰ Vahalíková, M.: Běžně mluvený jazyk nejmladší generace města Hranice na Moravě. Olomouc 2006, s. 40.

¹³¹ Skulina, J.: Jazykový vývoj na severním pomezí moravskoslovenské oblasti. In: Studie ze slovanské jazykovědy. Praha 1958, s. 407.

Štramberskem a povodím Ostravice, s přesahy na Hlučínsko i do sz. úseku pol.-čes. smíš. pruhu, (...) zase vládnou nebo převládají ve všech třech pádech tvary s krajově náležitou koncovkou 2. pádu (-e)... Odděleně odtud se tvary tohoto typu zčásti vyskytují též na záp. okrajích Opavska a také v drobných severních úsecích výchmor., zejména ve spálovském a bernatickém výběžku na Hranicku; např. z *rozbité cesty*, o *rozbité cestě*, kolem Podolí jz. od Val. Meziříčí změnou *é > í (ý)* též z *rozbitý cesty*.¹³²

Oproti jiným nářečním formám týkajícím se zájmenné deklinace, kde přece jen byly, i když v menší míře, excerpovány dialektické tvary, je procentuální hodnota tvarů *tej mladej* velmi malá. V Lipníku je přiznává jeden respondent a v Hustopečích 2 respondenti. V Hranicích r. 2006 se tyto formy neprokázaly. Převládají varianty spisovné (*té mladé*): Hustopeče – cca 72 %, Lipník – cca 66 %, Hranice – 62 %. Postupné šíření zúžené varianty je možno procentuálně zařadit do spodní vrstvy středního frekvenčního pásma, konkrétně tedy Hustopeče – 25 %, Lipník – 32 %, Hranice – 38 %.¹³³ V Hustopečích se forma *tí mladí* objevila 5x u respondentů, jejichž rodiče pocházejí z Valašského Meziříčí, mohli bychom tedy u nich pokládat tyto tvary za jisté lokální regionalismy.

5.8. Nejvariabilnější morfologické prvky sev. pomezí msl. oblasti

5.8.1. Instrumentál pl. živ. mask.

Instr. pl. mask. typu *s chlapi* je běžný zčásti v nářečích starojičínském, valašskomeziříčském, vsetínském a rožnovském, tvary typu *s chlapami* je možno porůznu nalézt na Vsetínsku a Rožnovsku a typ *s chlapámi* pak rovněž na Rožnovsku a ve Velkých Karlovicích. A konečně tvary typu *s chlapama* jsou pravidlem pro nářečí hranické, kelečské, hustopečské a spálovské, ale nejsou úplně vyloučeny ani v nářečích starojičínském, vsetínském a valašskomeziříčském.¹³⁴

¹³² Bělič, J.: Nástin české dialektologie. Praha 1972, s. 170.

¹³³ Vahalíková, M.: Běžně mluvený jazyk nejmladší generace města Hranice na Moravě. Olomouc 2006, s. 51.

¹³⁴ Skulina, J.: Jazykový vývoj na severním pomezí moravskoslovenské oblasti. In: Studie ze slovanské jazykovědy. Praha 1958, s. 407.

Chceme-li vysvětlit výskyt obecně moravské unifikační koncovky *-ama* v nářečí hustopečském, dozvídáme se v odborné literatuře následující: „V době nejstarších hláskových změn, jak je doloženo např. přehlasovanými tvary typů *jehňe, kuře, mje, te, se; smít' se*, vyvíjelo se Hustopečsko po stránce jazykové společně se západním jádrem českým. K jazykovým inovacím ze západního českého centra náleží též později provedená přehláska *ej z aj (...)* a pozdější jevy hláskoslovné *ů z uo z ó (...)* a *í z ie (...)*, které se na Hustopečsku šřily nepochybně v období husitského hnutí, dále k nim patří obecně moravské jevy (...) a uniformující koncové *-ama* u podst. jmen typu (...) *zahradama, kuřatama* apod.“¹³⁵

<i>Lokalita</i>	HERCI	HERCAMA	HERCEMA	HERCAMI	HERCEMI	VYN.	Celkem
Hu	42	5	3	1	2	2	55
Tj. %	76,36	9,09	5,45	1,82	3,64	3,64	100,00
Li	39	12	1	-	-	-	52
Tj. %	75,00	23,08	1,92	-	-	-	100,00
Hr 2008	33	14	7	-	-	1	55
Tj. %	60,00	25,46	12,72	-	-	1,82	100,00

Jako reprezentativní jsme zvolili substantivum náležející k měkké deklinaci. Tvar *hercama* je v Hustopečích zastoupen pouze cca 9 procenty, což je nejméně ze všech tří lokalit. Dominancí spisovné podoby se Hustopeče přiklánějí spíše k nářečnímu souboru valašskomeziříčskému. Regionalismus *hercami* byl zachycen u dívky, jejíž matka pochází právě z Val. Meziříčí, což také není náležité, neboť bychom jej očekávali spíše na Vsetínsku. Další silně příznakový lašský regionalismus *hercemi* (koncovka *-emi* je hybridní tvar, který vznikl sloučením obecně českého *-ema* a slezského *-ami*) se vyskytl u chlapce, jehož otec se narodil v Novém Jičíně, a u dívky, jejíž oba rodiče pocházejí z nářečí hranického. Nebyl to však jediný lašský prvek v jejím dotazníku, vysledovali jsme zde také imperativ typu *Aleš!* namísto *Aleši/Alešu!*. V diplomové práci V. Freyové *Běžně mluvený jazyk nejmladší generace města Ostravy* převažovala v instr. pl. živ. mask. také koncovka *-i*.¹³⁶ Vezmeme-li v úvahu další lašské regionalismy,

¹³⁵ Skulina, J.: K otázce vzniku nářečního typu hustopečského. Slezský sborník 53, 1955, s. 116.

Oproti těmto průbojným změnám se v nářečí hustopečském vyskytují četné archaismy, neboť Hustopečsko do r. 1620 náleželo k panství starojickému – viz kapitulu 5.5.1. a odkazy k této kapitole se vztahující.

¹³⁶ Freyová, V.: Běžně mluvený jazyk nejmladší generace města Ostravy. Olomouc 2005, s. 49.

s nimiž jsme se setkali na ZŠ Hustopeče (přízvuk na předposlední slabice, krácení typu *mliko*), lze předpokládat i větší kontinuitu Hustopečska (ve srovnání s Hranicemi) s lašskou nářeční oblastí co do četnosti společenských styků.

Hranice zase vybočují oproti dvěma zbývajícím oblastem největším výskytem přehlasovaného *hercema* – cca 13 %. Podíváme-li se však globálně na naměřené procentuální hodnoty ve všech tří lokalitách, jsme schopni vyvodit tyto závěry – u respondentů bylo možno nalézt tři konkurenční podoby (s jejich variantami), a to podobu spisovnou (*herci*), podobu obecně moravskou – interdialektickou (*hercama/hercema*) a podobu oblastně regionální (*hercami/hercemi*). Srovnání ukázalo, že v tomto případě, ve kterém se všechny tři konkurující varianty navzájem liší, jeví se jako nejvýraznější činitel vývojového procesu spisovný jazyk, kdežto interdialektická forma je až na druhém místě a regionální nářeční tvary, interferující z východnějších oblastí, jsou celkem zanedbatelné.

5.8.2. Interference ve sklonění vzorů *muž a píseň* a dativu pl. subst. *kůň*

Tvary typu *koňim* jsou příznačné pro lokalitu Lipník nad Bečvou, typ *koňom* pak pro jeho okolí, Hranicko je podle *Českého jazykového atlasu 4* charakteristické kolísáním typu *koňom/koňím/koňum*, na Hustopečsku jsou varianty *koňím/koňúm*. Značně rozkolísaná je i východní polovina, na Valašskomeziříčsku a Vsetínsku se objevuje *koňom/koňím*, na Starojičínsku pak převážně *koňúm*.¹³⁷

<i>Lokalita</i>	KOŇÍM	KOŇÚM	KOŇÁM	VYN.	Celkem
Hustopeče	27	20	2	6	55
Tj. %	49,10	36,37	3,63	10,90	100,00
Lipník	34	19	-	-	53
Tj. %	64,15	35,85	-	-	100,00
Hranice (2006)	9	21	-	19	49
Tj. %	18,37	42,86	-	38,77	100,00

¹³⁷ Skulina, J.: Severní pomezí moravskoslovenských nářečí. Praha 1964, s. 102.
Český jazykový atlas 4. Praha 2002, mapa č. 152.

Tvar *koňím* v Lipníku opravdu převažoval, a to v cca 64 %, v Hranicích (2006)¹³⁸ se jako progresivnější jevil typ *koňúm* – 43 %. Lipník byla jediná ze tří zkoumaných lokalit, kde byl tento typ nejvýraznější, na Hustopečsku se totiž projevila výraznější variantnost tvarů *koňím* (49 %)/*koňúm* (cca 36 %)/*koňám* (4 %). Typ *koňám* lze pokládat za vliv lašského dialektu. Zato podoba *koňom*, která by mohla být také interferencí z Valašskomeziříčska a Vsetínska, nebyla excerpována vůbec. Stejně jako v bakalářské práci byly i nyní dopisovány pouze tvary s kvantitou, v nahrávkách dat. pl. subst. *kůň* doložen nebyl.

5.8.3. Rozdíly v zařazení substantiv k tvrdým a měkkým vzorům (typ *les*)

Substantiva tohoto typu se v lok. sg. podle Skuliny na celé západní polovině sev. pomezí vyznačují koncovkou *-i*, variantnost se projevuje ve východní části, a to ve variantách bernartické, hodslavické, mořkovské a veřovické, kde se nachází zakončení typu (*v*) *lesu*, a v nářečí vsetínském, kde dochází ke kolísání *-i/-u*.¹³⁹ Podle *Českého jazykového atlasu 4* se objevila variantnost již také v polovině západní, obec Lipník nad Bečvou¹⁴⁰ je zde uvedena jako oblast s náležitým výskytem tvaru (*v*) *lese*, na rozdíl od zbytku záp. území, kde je (*v*) *lesi*. Navíc se na části hanáckých nářečí, západním směrem od města Lipník, vyskytuje opět (*v*) *lesu*. Dělicí linie podob *lesu/lesi* prochází podle mapy 74 záp. od Lipníka a Kroměříže a ve své jižní části se shoduje se záp. hranicí výchmor. nářečí.¹⁴¹

---

¹³⁸ Vahalíková, M.: Běžně mluvený jazyk nejmladší generace města Hranice na Moravě. Olomouc 2006, s. 41. (Velké množství chybných odpovědí u této položky bylo způsobeno tím, že respondenti mylně dopisovali tvary jednotného čísla.)

¹³⁹ Skulina, J.: Severní pomezí moravskoslovenských nářečí. Praha 1964, s. 100.

¹⁴⁰ Obec Lipník nad Bečvou lze v atlasu nalézt pod číslem 71.

¹⁴¹ Český jazykový atlas 4. Praha 2002, s. 134.

<i>Lokalita</i>	(v) LESI	(v) LESU	(v) LESE	Celkem
Hustopeče	5	4	47	56
Tj. %	8,93	7,14	83,93	100,00
Lipník	1	3	49	53
Tj. %	1,89	5,66	92,45	100,00
Hranice (2006)¹⁴²	2	-	47	49
Tj. %	4,08	-	95,92	100,00

Převahou spisovného tvaru se lokality Hustopeče a Hranice vyrovnávají Lipníku, nejvyšší výskyt regionálně příznakového (*v lesi*) byl na ZŠ Hustopeče, ačkoli se jedná jen o pět respondentů. Nulový výskyt formy (*v lesu*) v Hranicích, na rozdíl od zbylých dvou lokalit, kde se tato forma v menší míře vyskytla, je způsoben polohou Hranic, které se nacházejí na východ od města Lipník a na západ od městyse Hustopeče, a tudíž v tomto případě nedošlo ani k interferencím z hanáckého dialektu, ani k interferencím z východní pol. sev. pomezí. Jak se zdá, tak regionální podoba (*v lesu*) není jevem natolik progresivním, aby pronikla dále než do takřka bezprostředně sousedících lokalit.

V Lipníku zadrželi podobu (*v lesu*) 2 studenti (z toho 1x dubletně s *v lese*), jejichž rodiče se narodili v obcích Veselíčko a Soběchleby, což jsou vesnice ležící západním a jižním směrem od Lipníku (v obou případech jde o obce spadající do hanáckého dialektu), a student z Jezernice (o hanáckých prvcích v této obci – viz kapitolu 5.5.2.). V Hustopečích se tak stalo u třech žáků, jejichž rodiče se narodili přímo na Hustopečsku (z toho 1x šlo o dubletní výskyt typu *v lesi/v lesu*), nepochybně se jedná o vliv starojičínského nářečí, protože, jak bylo řečeno výše, v Hranicích tyto tvary zachyceny nebyly. Rodiče další dívky, která zvolila tento tvar, pocházejí z Hustopečska a Valašskomeziříčska. Tady by se dalo uvažovat také o vlivu vsetínské nářeční varianty, kde zjišťoval Skulina kolísání, *Český jazykový atlas 4* o tomto faktu ovšem nic nevyovídá.

---

¹⁴² Vahalíková, M.: Běžně mluvený jazyk nejmladší generace města Hranice na Moravě. Olomouc 2006, s. 44.

6. Hláskoslovné prvky společné celé oblasti sev. pomezí msl. nářečí

6.1. Přehláska 'u > i ve flektivních koncovkách

Rozdíly mezi tvrdými a měkkými skloňovacími typy substantiv by měly být na celém území severního pomezí msl. nářečí menší než v jazyce spisovném kvůli neprovedení přehlásek 'a > ě a 'u > i v měkké deklinaci.¹⁴³ Stejná situace je v 1. os. sg. ind. prez. slovesa *chtít*, protože hranice nářečních podob *chci/chcu* se řadí ke svazku tvaroslovných izoglos *rúže/rúža*. Všechny nepřehlasované tvary z našeho dotazníku spadající do tohoto oddílu, tedy akuzativ feminin, lokál maskulin, imperativ měkkých maskulin, akuzativ sg. osobního zájmena *ona* a 1. os. sg. ind. prez. slovesa *chtít*, jsme sloučili do jedné tabulky, protože samostatně byly popsány již v bakalářské práci. Nyní chceme přiřadit frekvence jejich výskytů k jednotlivým frekvenčním pásmům a všimnout si výkyvů, či naopak rovnoměrného frekvenčního rozložení dialektických podob v rámci jednotlivých lokalit.

Do horní vrstvy středního frekvenčního pásma (nad 50 %) lze přiřadit jen tyto tvary: *košilu* (platí pro lokality Hranice a Lipník) a *nechcu* (rovněž pouze v lokalitách Hranice a Lipník). Do spodní vrstvy středního frekvenčního pásma (25 % - 50 %) spadají tyto nepřehlasované podoby: *sukňu* (pouze v Hustopečích), *chvilu* včetně podob *chvílu* a *chvílú* (v Hranicích a Lipníku), *košilu* (v Hustopečích), *Alešu* (v Hustopečích a Lipníku), *ju* (ve všech třech lokalitách) a *nechcu* (v Hustopečích). Zbývající položky náleží nejnižšímu frekvenčnímu pásmu, i tady jsou ale znatelné rozdíly, např. v akuzativu sg. fem. *rúžu* a *sukňu* jsou výskyty nepřehlasovaného tvaru *sukňu* vyšší v průměru o 15 %, výskyty *chvilu/chvílu/chvílú* oproti *rúžu* jsou vyšší v průměru o 20 %. Dá se také předpokládat, že frekvence tvaru *chvilu* je ve skutečnosti ještě o něco výraznější, protože v průměru 12 % respondentů uvedlo podobu *chvilku* a 2 % respondentů expresivní výraz *chvilec*. Položky týkající se lexémů *sukňu* a *chvilu* byly do dotazníku nově přiřazeny, zajímalo nás totiž, jak vysoký rozdíl vyvstane při jejich srovnání s méně užívaným lexémem *rúžu*.

Procentuální hodnoty jsou v rámci jednotlivých položek u všech tří lokalit poměrně vyrovnané, výraznější rozdíly vyplývají ze srovnání procentuálních hodnot jednotlivých lexémů. Kromě lexému *rúžu* jsou na rozdíl od jiných lexémů zřetelně méně

¹⁴³ Skulina, J.: Severní pomezí moravskoslovenských nářečí. Praha 1964, s. 96.

procentuálně zastoupeny nepřehlasované lokálové tvary maskulin (*hrncu* a *počítaču*) – v žádné ze tří lokalit nepřekračuje jejich výskyt hodnotu 25 %, naopak pevně zakotveným dialektismem je nepřehlasovaný slovesný tvar *nechcu*, jehož průměrný výskyt činí 51 %.

Tam, kde respondenti nemuseli příslušné tvary dopisovat a volba mezi spisovnou a nespisovnou regionální podobou jim byla přímo nabídnuta, volili respondenti možnost uvádět některé tvary dubletně. Největší variantnost panovala u lexému *košile*, jen v Hustopečích přiznala celá ¼ respondentů dubletní užívání akuzativních podob *košili/košilu* nebo *košulu/košilu* (viz kapitolu 6.3.). Čtyři respondenti z Hustopeč zahrhli všechny tři tvary. Vysoká dubletnost byla také u podob *nechci/nechcu* – v Hustopečích zahrhlo oba tvary 8 respondentů a v Lipníku 7, dále u podob *ji/ju* v Hustopečích – 12 respondentů a u podoby *Alešu* v Hustopečích – 5 respondentů. Ostatní dvojice přehlasovaných a nepřehlasovaných podob se dubletně objevovaly v menší míře.

<i>Lokalita</i>	Hu	Tj. %	Li	Tj. %	Hr		Tj. %	Tj. %
					2006¹⁴⁴	2008		
RŮŽU	4	7,14	7	12,96	3	6,12	-	-
SUKŇU	20	33,90	11	20,75	-	-	10	17,86
CHVILU	9	16,37	17	32,70	-	-	15	27,28
CHVÍLU	3	5,46	1	1,92	-	-	1	1,82
CHVÍLŮ¹⁴⁵	1	1,82	-	-	-	-	-	-
KOŠILU¹⁴⁶	35	48,62	30	53,57	30	58,82	-	-
HRNCU	13	22,80	8	15,38	10	20,83	-	-
POČÍTAČU	8	14,03	12	22,64	10	20,83	-	-
ALEŠU	20	33,33	16	29,63	10	20,41¹⁴⁷	-	-
JU	22	32,83	16	30,19	14	28,57	-	-
NECHCU	29	46,03	30	52,63	27	55,10	-	-

¹⁴⁴ Vahalíková, M.: Běžně mluvený jazyk nejmladší generace města Hranice na Moravě. Olomouc 2006, s. 23, 35, 39, 42, 49, 55.

¹⁴⁵ U tohoto dopsaného tvaru se patrně jednalo o záměnu akuzativní podoby s instrumentálovým tvarem.

¹⁴⁶ Hodnoty u položky *košilu* vznikly sloučením hodnot *košilu* a *košulu*.

¹⁴⁷ Rozdíl procentuálních hodnot u položek *hrncu*, *počítaču*, *Alešu* je dán počtem respondentů, kteří danou položku vynechali.

6.2. Přehláska 'a > ě ve flektivních koncovkách

Jako v předchozí kapitole i zde uvádíme pouze nepřehlasované tvary sloučené do jedné tabulky, a to ze stejných důvodů. Konkrétně jde o tvary gen. sg. měkkých maskulin, gen. sg. měkkého neutra a nom. sg. feminina.

Na rozdíl od stavu zjištěného v předchozí kapitole, žádný z níže uvedených tvarů s neprovedenou přehláskou 'a > ě nepřekračuje hodnotu 50 %. Nejvyšší výskyt je v gen. sg. lexému *kopca* a nom. sg. lexému *krabica*, kde se u všech tří lokalit hodnoty pohybují v rozmezí 22 – 35 % (u těchto lexémů panovala také vyšší dubletnost – *kopce/kopca* bylo v Hustopečích dubletně označeno 6x stejně jako *krabice/krabica*, v Lipníku to bylo 3x u položky *kopec* a 4x u položky *krabice*). Naopak nejnižší výskyt je v gen. sg. neutra *mořa*, kde je rozmezí 2 – 7 %. V Hustopečích bylo přesto zaznamenáno nejvyšší procento všech nepřehlasovaných tvarů, ve srovnání s Hranicemi a Lipníkem se však nejedná o nějak markantní rozdíly.

U nepřehlasovaného tvaru *kopca* jsme se rozhodli znovu si ověřit počet dialektických podob a v dodatečném dotazníku pro Hranice jsme jej respondentům předložili znovu. V letošním roce vykazuje tvar *kopca* navýšení o necelých 5 % oproti roku 2006.

U látkového substantiva *pepř* byly stejně jako v Hranicích r. 2006 excerpovány tvary typu *pepřu* (nejvíce v Hustopečích – 7 %), které značí využití u-kmenové koncovky v gen. sg. neživ. jmen (jedná se již tedy o morfologickou záležitost) a s kterými je možno se setkat v moravských dialektech, zejm. u jmen látkových.

V průměru 30 % respondentů z Lipníku a Hustopeč uvádělo u položky *otce/otca* jiné, převážně familiární varianty, což je možný důvod, proč jsme se tady setkali s nižším výskytem než u položky *kopce/kopca*.

<i>Lokalita</i>	Hu	Tj. %	Li	Tj. %	Hr	Tj. %	Hr	Tj.
					2006¹⁴⁸		2008	%
KOPCA	18	30,00	13	24,07	11	22,45	15	27,28
OTCA	8	14,54	3	5,88	6	12,24	-	-
PEPŘA/U	8/4	14,03/7,02	6/2	11,54/3,84	3/2	6,12/4,08	-	-
MORA	4	7,14	3	5,77	1	2,04	-	-
KRABICA	21	35,00	18	32,73	14	29,16	-	-

6.3. Přehláska 'u > i v základech slov

Největší frekvence nepřehlasovaných tvarů je u substantiva *košula*, a to ve všech lokalitách. Původně latinský výraz *casula* měl v stč. období podobu *košula* s měkkou souhláskou *š*, a proto se přehlasoval jako jiná domácí slova tohoto typu.¹⁴⁹ V Hustopečích nacházíme ještě o 10 % vyšší frekvenci než v Hranicích a Lipníku, z toho se však 8x jednalo o dubletní výskyt typu *košulu/košuli* a několikrát také *košulu/košili*, z čehož vidíme postupné šíření podoby spisovné, která ale ještě stále koexistuje s regionálním tvarem.

Mírně archaičtější ráz si mluva na Hustopečsku zachovává také co do výskytu tvaru *břuch* – cca 15 % (v Lipníku je to 8 %, z toho jde 3x o dubletní výskyt *břuch/břicho*). Z osmi respondentů hlásících se k této variantě jsme dále vydělili dva žáky, jejichž rodiče pocházejí z oblasti nářečních typů valašskomeziříčského a vsetínského, a jednoho žáka, kde se podle původu rodičů jedná o lašskou oblast. Je tak možné, že se v jejich mluvě tyto tvary drží vlivem východnějších a více archaických nářečních oblastí. Obdobné je to v Hustopečích s tvarem *d'úra*, kde se ve dvou případech opět jednalo o nářečí vsetínské a lašské. Stejná situace byla v Hranicích v r. 2008, zde se tento tvar vyskytl 2x, a to u dvou žáků žijících s rodiči, kteří se narodili na území nářečních variant vsetínské a lašské. Nižší výskyt nepřehlasované podoby u lexému *d'úra* ve srovnání s nepřehlasovaným tvarem *břuch* si vysvětlujeme také tím, že varianta *břuch* byla žákům přímo nabídnuta v dotazníku, kdežto druhý tvar žáci dopisovali sami a místy se tak objevovaly nevyhovující výrazy typu *džuzna*, *dusno*,

¹⁴⁸ Vahalíková, M.: Běžně mluvený jazyk nejmladší generace města Hranice na Moravě. Olomouc 2006, s. 34, 38, 39.

¹⁴⁹ Český jazykový atlas 5. Praha 2005, s. 76.

d'írka. Podoba *d'ura* byla excerpována jen v Lipníku stejně jako expresivní obecně český tvar *d'oura*, který se objevil u žáka, jehož rodiče se přistěhovali z Blanska.

Průměrná frekvence všech tří nepřehlasovaných regionálních tvarů činí v Hustopečích cca 15 %, v Lipníku cca 10 % a v Hranicích cca 6,50 %. Hodnota naměřená v Hustopečích je srovnatelná s průměrnou frekvencí těchto regionalismů v Ostravě (cca 16,50 %¹⁵⁰), průměrná hodnota v Lipníku zase odpovídá např. soudobému nářečnímu stavu ve výchmor. městě Zlín, kde podle výzkumů Josefa Kolaříka užívá těchto podob asi 10 % obyvatel.¹⁵¹

U lexémů *kožuch* a *klúč* jsme stejně jako v bakalářské práci zkoumali jen pasivní znalost (nemyslíme si, že by tyto regionalismy mladá generace užívala aktivně). Podoba *klúč* na rozdíl od podoby *kožuch* je příznačná jen pro východní část sev. pomezí msl. oblastí.¹⁵² To se také odrazilo na procentuálních výsledcích, tuto podobu zná z doslechu v Hustopečích cca 30 % žáků, v Lipníku cca 33 % a v Hranicích (r. 2006) cca 39 %. U tvaru *kožuch* je to v Hustopečích cca 87 %, v Lipníku cca 84 % a v Hranicích (r. 2006) cca 86 % respondentů.

<i>Lokalita</i>	Hu	Tj. %	Li	Tj. %	Hr	Tj. %	Hr 2008	Tj. %
					2006 ¹⁵³			
BŘUCH	8	14,82	4	8,00	-	-	-	-
ĎÚRA	3	6,25	1	2,04	-	-	2	3,78
ĎURA	-	-	2	4,08	-	-	-	-
ĎOURA	-	-	1	2,04	-	-	-	-
KOŠULU/I	18	25,00	9	16,07	8	15,69	-	-

¹⁵⁰ Freyová, V.: Běžně mluvený jazyk nejmladší generace města Ostravy. Olomouc 2005, s. 102.

¹⁵¹ Kolařík, J.: Místo východomoravského dialektu v komunikaci obyvatel Zlínska. In: Spisovná čeština a jazyková kultura 1. Praha 1995, s. 129.

¹⁵² Skulina, J.: Archaický základ severního moravskoslovenského pomezí a pronikání inovací ze sousedních nářečních oblastí. In: Sborník Rodné zemi. Brno 1958, s. 272.

¹⁵³ Vahalíková, M.: Běžně mluvený jazyk nejmladší generace města Hranice na Moravě. Olomouc 2006, s. 23.

6.4. Přehláska 'á > ie > í ve 2. os. sg. typu *poroučet*

V bakalářské práci jsme zkoumali pouze pasivní znalost tvaru *porúčat*, protože jsme si byli téměř jisti, že v aktivním užívání se u mladé generace nevyskytne. Nyní jsme se rozhodli ověřit si, zda se celá západní oblast sev. pomezí msl. nářečí z hlediska tohoto jevu uniformovala ve prospěch spisovných podob, nebo zda si východnější Hustopečsko co do frekvence tohoto jevu zachovává archaičtější ráz.

Na první pohled vidíme, že v lokalitách Hranice a Lipník je nářeční situace jednolitá, v Hranicích uvádí dubletně regionalismy *poručáš/poroučáš* pouze dívka, jejíž otec se narodil v Zámorskách (viz kapitolu 5.4.1.), a v Lipníku dopsal regionalismus *porúčáš* jen student z Jezernice. V Hustopečích panují pestřejší poměry, avšak nepochybně svědčící o odumírání nářečních tvarů – 6 žáků uvedlo podobu diftongizovanou, avšak s neprovedenou přehláskou, 4 žáci uvedli podobu nediftongizovanou a nepřehlasovanou a 1 žák napsal podobu nediftongizovanou, avšak s provedenou přehláskou. Z tohoto výčtu vyplývá, že spisovné prvky zde mnohdy nesystematicky zasahují nářeční systém dané oblasti a objevují se vedle původních dialektických prvků. U jedné dívky, jejíž otec pochází z nářečí starojičínského, byla zase zřejmá variabilita nářeční normy, vyskytly se u ní v dubletní podobě tvary *poroučíš/poručáš*. Několik žáků, kteří připsali nespisovný regionalismus, žije s rodiči, kteří se přistěhovali z oblasti valašskomeziříčské nářeční varianty.

<i>Lok.</i>	POROUČÍŠ	PORUČÁŠ	PORUČÁŠ	POROUČÁŠ	PORUČÍŠ	VYN.	Celk.
Hu	43	4	-	6	1	3	57
Tj. %	75,44	7,02	-	10,52	1,76	5,26	100
Li	47	1	-	-	-	3	51
Tj. %	92,15	1,97	-	-	-	5,88	100
Hr	53	-	1	1	-	1	56
Tj. %	94,66	-	1,78	1,78	-	1,78	100

6.5. Přehláska 'á > ie > í v infinitivu typu *ohřát*

Nadměrné přehlásky v typech *hřát* (*hřējati* > *hřáti* > *hřieti* > *hříti*) a *smát se* považuje Skulina za jeden z integrujících prvků celého sev. pomezí msl. oblasti. Tento jev je pokládán za jeden z některých typických specifických inovací (mezi které patří např. již několikrát zmiňovaná přehláska v typu *kuře*), které na toto území pronikly ze sousedních oblastí, což bylo umožněno právě pomezí polohou severního úseku moravskoslovenského – mezi nářeční oblastí lašskou a severovýchodní hanáckou. Přehláska typu *hřít* zasáhla celé severní pomezí a pronikla jím i do sousedních oblastí.¹⁵⁴

Ačkoli je tato přehlasovaná forma typická i pro většinu středomoravských nářečí (ovšem ve zkrácené podobě *hřít*¹⁵⁵), její největší výskyt byl zaznamenán u varianty hustopečské – cca 20 % (z toho byla jednou dopsána právě zkrácená forma *ohřít* a 4x šlo o dubletní výskyt *ohřát/ohřít*), a to i přesto, že podle Skuliny v Hustopečích a v Miloticích vedle sebe koexistují jak tvary přehlasované, tak tvary nepřehlasované, kdežto západnější úseky jsou v tomto směru více kompaktní.¹⁵⁶ V Hranicích r. 2006 byl výskyt typu *ohřít* cca 8%¹⁵⁷ a v Lipníku pouze cca 4% (tady byl zjištěn u dvou žáků a v obou případech dubletně se spisovnou variantou).

6.6. Změna *aj > ej* v typu *vejce*

Průběh izologosy typu *dej/daj* s neprovedenou změnou *aj > ej* se kryje s izoglosou typu *jehně/jahňa*. Výjimku tvoří lexém *vejce*, který se na celém areálu sev. pomezí msl. nářečí objevuje v regionální variantě *vajco*, pouze na západní polovině je možné se setkat s dubletním výskytem *vejce/vajco*.¹⁵⁸

V Lipníku a Hustopečích se regionalismus *vajco* udržuje relativně pevně (Lipník – cca 39 %, Hustopeče – cca 29 %) ve srovnání s hranickým výskytem z r. 2006 (4 %),

¹⁵⁴ Skulina, J.: Jazykový vývoj na severním pomezí moravskoslovenské oblasti. In: Studie ze slovanské jazykovědy. Praha 1958, s. 409.

¹⁵⁵ Český jazykový atlas 5. Praha 2005, mapa č. 7.

¹⁵⁶ Skulina, J.: Severní pomezí moravskoslovenských nářečí. Praha 1964, s. 48.

¹⁵⁷ Vahalíková, M.: Běžně mluvený jazyk nejmladší generace města Hranice na Moravě. Olomouc 2006, s. 24.

¹⁵⁸ Skulina, J.: Severní pomezí moravskoslovenských nářečí. Praha 1964, s. 54.

Skulina, J.: K otázce vzniku nářečního typu hustopečského. Slezský sborník 53, 1955, s. 113.

ovšem byl zde zaznamenán vyšší výskyt tvaru *vajico* (42 %¹⁵⁹), který pravděpodobně vznikl zkřížením forem *vajičko* a *vajco*. Tento tvar byl zaznamenán i ve zbývajících dvou lokalitách (Lipník – cca 12 %, Hustopeče – cca 15 %). Zbýlý počet respondentů doplnil buď spisovnou podobu *vejce*, nebo neutralizované deminutivum *vajičko/vajičko*. U těch respondentů, kteří označovali více podob zároveň, bylo možno excerpovat dublety typů *vajco/vejce*, *vajco/vajico*, *vejce/vajico*.

6.7. „Celomoravská krátkost“

Největší frekvence v případech tzv. moravského krácení byla zachycena u tvaru *vjetr* – Hustopeče cca 41 %, Lipník cca 41 %, Hranice (2006) 56 %. „Kořenné *í* v podobě *vítr* vzniklo monoftongizací diftongu *ie* ze stč. podoby *vietr*, přičemž diftong *ie* je pokračováním vývoje psl. dlouhého *ě*, které bylo patrně reflexem slabiky s raženou intonací. Varianta *větr* by mohla být důsledkem starého krácení (krátké *ě* se nemonoftongizovalo), nelze však ani vyloučit, že se krátké *ě* ve tvaru nom. sg. rozšířilo paradigmatickým vyrovnáním podle podob nepřímých pádů.“¹⁶⁰ *Český jazykový atlas 4 a 5* zachycuje na mapách 361 (*mít*), 362 (*chtít*), 140 (*bláto*) pro námi zkoumanou oblast jen tvary vzniklé moravským krácením. Na mapě 143 (*vítr*) je pro Lipník na rozdíl od zbytku zkoumané oblasti uváděna jako relevantní podoba *vitř*. Kvantitativní rozdíl mezi podobami *vítr* a *vitř* vznikl až po kvalitativních změnách dlouhých samohlásek pravidelným krácením nově vzniklé samohlásky *í* (*ie* > *í* > *i*). V nahrávkách pořízených v Lipníku jsme tento lexém nezaznamenali, nebylo tedy bohužel možné tuto skutečnost ověřit.

Námi zjištěné hodnoty u ostatních zkrácených tvarů (tedy jednoslabičného infinitivu, dvouslabičného neutra a původně dvouslabičných infinitivů) se dají zařadit k nejnižšímu frekvenčnímu pásmu (0-25 %), a to u všech tří lokalit. Tuto hranici překračuje kromě již zmíněné podoby *vjetr* jen tvar *blato* s cca 38 %, a to pouze v obci

---

¹⁵⁹ Vahalíková, M.: Běžně mluvený jazyk nejmladší generace města Hranice na Moravě. Olomouc 2006, s. 62.

¹⁶⁰ Český jazykový atlas 5. Praha 2005, s. 232.

Lipník. Výrazný ústup těchto regionalismů je viditelný i při srovnání se Zlínem, kde podle J. Kolaříka užívá typy *mňet, chťet* 50-55 % Zlíňanů.¹⁶¹

Jako u jiných položek i zde byla přítomna místy výraznější, místy méně výrazná dubletnost. Nejvyšší byla u položky *vítr*. V Hustopečích uvádělo dubletní užívání tvarů *vjetr/vítr* celkem 11 respondentů, v Lipníku 10. Výraznější dubletnost byla ještě u tvarů *chťet/chťít* v Hustopečích (5x) a u tvarů *blato/bláto* v Lipníku (rovněž 5x).

<i>Lokalita</i>	Hu	Tj. %	Li	Tj. %	Hr	Tj. %
					2006¹⁶²	
BRAT	2	3,77	6	11,76	2	4,08
BLATO	6	10,71	21	38,18	10	20,00
VJETR	27	40,90	25	40,98	28	56,00
CHŤET	10	16,67	5	9,61	3	6,12
NEMŇET	9	15,79	5	9,61	7	14,29

6.8. Změna *ó > uo > ů* v imperativu 2. os. sg.

Ze stč. tvaru *stój* vznikl změnami *ó > uo > ú (ů)* tvar *stúj* a zkrácením varianta *stuj*. Ve tvaru *stoj* bylo krátké *o* uchováno zřejmě vlivem přítomných tvarů *stojím, stojíš*. Tento tvar podle mapy 197 v *Českém jazykovém atlase 5* odpovídá výchomor. nářeční oblasti kromě území dolských a kopaničářských nářečí a části Uherskobrodská, kde je varianta *stój*. Z našich výsledků však vyplývá, že četnost výskytu tvaru *stoj* je téměř minimální. V Lipníku nebyl excerpován vůbec, v Hranicích (2008) činí jeho výskyt cca 4 % a v Hustopečích cca 9 % (z toho se 2x jednalo o dubletní výskyt s podobou *stúj/stoj*). Bohužel ani tato forma nebyla v nahrávkách přítomna, nelze tedy s jistotou říci, zda mluvčí vyslovují zkrácenou podobu *stuj* nebo spisovnou podobu *stúj*.

¹⁶¹ Kolařík, J.: Místo východomoravského dialektu v komunikaci obyvatel Zlínska. In: Spisovná čeština a jazyková kultura 1. Praha 1995, s. 129.

¹⁶² Vahalíková, M.: Běžně mluvený jazyk nejmladší generace města Hranice na Moravě. Olomouc 2006, s. 28-30.

6.9. Pobočné slabiky

Nářečným rozrůzněním souvisejícím s vývojem pobočných slabik jsme se zabývali také v oddílu 5.3.1., kde se jednalo o typ *nesl/nes*, který je v areálu sev. pomezí msl. nářečí vnitřně diferencován. Na tomto místě si chceme povšimnout pobočných slabik s počáteční hláskou *j-*. Počáteční *j-* před souhláskou zpravidla zaniká, patrné je to např. u substantiv *méno*, *mňeňí* nebo u 2. os. pl. *ste*. Typ *idu*, *ideš*, který jsme do dotazníku přiřadili nově, je na celém území sev. pomezí msl. oblasti charakteristický právě počáteční samohláskou *i-* proti spisovnému *j-*, čímž vzniká z původně jednoslabičného *jdu* dvouslabičný tvar *idu*.¹⁶³

Dvouslabičný tvar v současné době začíná být na ústupu, největší frekvence dosahuje jeho užívání v Hustopečích – cca 15 % (z toho ve třech případech šlo o děti, jejichž rodiče pocházejí z nářečně více archaické vých. pol. sev. pomezí msl. nářečí, a to hlavně z Valašskomeziříčska, a ve dvou případech o děti, jejichž rodiče se přistěhovali z oblasti lašských dialektů), v Lipníku se jedná cca o 12 % (z toho byly 3x excerповány dublety *jdeš/ideš*), v Hranicích je jeho výskyt zcela zanedbatelný, objevil se zde pouze jednou, a to v dubletní kombinaci se spisovnou podobou.

6.10. Zanikání protetického *j-*

Protějškem územně omezeného a archaického vkladného *j* je v nářečích poměrně časté a živé fakultativní zanikání *j* na mezislovním předělu po měkkých a bývalých měkkých, ale částečně také po jiných souhláskách, zvláště před *i* a *e*.¹⁶⁴ O rozsahu tohoto jevu na sev. pomezí msl. nářečí a výskytu podob *s j* nebo *bez j* v jednotlivých lexémech se lze dočíst v bakalářské práci *Běžně mluvený jazyk nejmladší generace města Hranice na Moravě* (popis vychází ze Skulinovy monografie *Severní pomezí moravskoslovenských nářečí*).¹⁶⁵

Všechny tři lokality se výslednou procentuální hodnotou tvaru *ešče* výrazně sblíží (Hranice 2006 – 30 %, Hustopeče – cca 36 %, Lipník – cca 36 %). 64 – 70% převaha spisovné formy může být v našem výzkumu způsobena snad také tím, že jako

¹⁶³ Skulina, J.: Severní pomezí moravskoslovenských nářečí. Praha 1964, s. 66.

¹⁶⁴ Bělič, J.: Nástin české dialektologie. Praha 1972, s. 71.

¹⁶⁵ Vahalíková, M.: Běžně mluvený jazyk nejmladší generace města Hranice na Moravě. Olomouc 2006, s. 30.

reprezentativní pro výzkum tohoto jevu byla zvolena věta „*Ještě/eště nevím.*“, čili z hlediska výrazu *ještě* se jednalo o důrazové postavení ve větě.

6.11. Podoby zájmen a zájmenných příslovcí typu *neco, negde, negdo*

Na námi zkoumaném území je souhláska *n* proti spisovnému *ň* za staré *n'*, *ň* rozšířena v lexikalizovaných případech, jako např. *neco, nekolik* apod.¹⁶⁶

Dnešní frekvence podoby *neco* svědčí o jejím značném ústupu, tento ústup má sestupnou tendenci směrem západním, tedy od Hustopeč k Lipníku: Hustopeče – cca 9 %, Hranice 2006 – cca 6 %¹⁶⁷, Lipník – cca 4 %.

---

¹⁶⁶ Skulina, J.: Severní pomezí moravskoslovenských nářečí. Praha 1964, s. 39.

¹⁶⁷ Vahalíková, M.: Běžně mluvený jazyk nejmladší generace města Hranice na Moravě. Olomouc 2006, s. 31.

7. Morfologické prvky společné celé oblasti sev. pomezí msl. nářečí

7.1. Koncovka gen. sg. *-a* x *-u* u neživotných tvrdých maskulin

Morfologický rozsah konc. *-a* u neživ. tvrdých mask. je dán omezeným využitím původně u-kmenové konc. *-u* ve střmor., výchmor. a slezských dialektech.¹⁶⁸

Procento nářečních tvarů s původně o-kmenovou koncovkou je velmi podobné v lokalitách Hranice (2006) a Hustopeče: gen. sg. *nosa* – Hranice cca 37 %, Hustopeče cca 38 %, gen. sg. *kufra* – Hranice cca 32,5 %, Hustopeče cca 35,5 %. V Lipníku jsou výsledky nižší – *nosa* 24 %, *kufra* 26 %, což by korespondovalo s údaji zanesenými do mapy č. 29 (*nosu* – gen. sg. *m.*) v *Českém jazykovém atlase 4*, kde je pro městskou lokalitu Lipník náležitým tvarem gen. sg. forma *nosu*.

7.2. Rozdíly v zařazení substantiv k tvrdým a měkkým typům (původní mužské n-kmeny *kámen* a *kořen*)

O vzniku morfologických forem *kámen* a *kameň* rovněž podrobně pojednává moje bakalářská práce na s. 44. Protože dialektismy typu *kameň* jsou jevem celomoravským, nebo také lze říci, že jsou příznakovým prvkem tzv. obecné moravštiny, soustředíme se nyní na zjištění, do jaké míry si udržují své postavení na námi zkoumané oblasti, či do jaké míry převládly podoby regionálně české, shodné se spisovným jazykem.

Rozdíly panují zejména při srovnání četnosti výskytu lexému *kameň* (Hustopeče – cca 39 %, Hranice – cca 42,5 %, Lipník – cca 22 %) a *kořeň* (Hustopeče – 22 %, Hranice – cca 14 %, Lipník – 2 %). Tento rozdíl je pravděpodobně způsoben nízkou frekvencí lexému *kořeň/kořen* v běžné komunikaci, ačkoli závěry publikované v *Českém jazykovém atlase 4* týkající se nom. sg. mužských n-kmenů zkoumaných na položkách *řemen* a *jelen*, jež jsou podle našeho názoru v běžné komunikaci také málo časté, dospěly k tomu, že rozsah těchto tvrdých a měkkých morfologických variant se

---

¹⁶⁸ Podrobněji o tomto morfologickém jevu – viz bakalářskou práci Běžně mluvený jazyk nejmladší generace města Hranice na Moravě. Olomouc 2006, s. 42-43.

zhruba kryje s formami nom. sg. *kámen/kameň*.¹⁶⁹ Každopádně ze všech tří lokalit jsou celkově nejnižší výskyty v Lipníku.

7.3. Rozdíly v rodovém zařazení substantiv (*propria* a *apelativa*)

Přesné vymezení dialektů, v nichž se u *propria* typu *Olomouc* zachoval původní mužský rod, je podáno v mé bakalářské práci *Běžně mluvený jazyk nejmladší generace města Hranice na Moravě* (s. 47).

Celkové výskyty varianty m. rodu (*do*) *Olomouca* nepřekračují na západní pol. sev. pomezí hodnotu 25 % a mírně ubývají směrem k západu – Hustopeče cca 25 %¹⁷⁰, Hranice cca 19 %, Lipník 22 %.

U *apelativ* zaznamenáváme výrazné procentuální difference u moravských podob *hadra* a *párka*. Podoba *hadra* dosahuje ve všech třech lokalitách hodnot horní vrstvy středního frekvenčního pásma: Hustopeče – cca 71 %, Hranice (2006) – cca 60 %, Lipník – cca 59 %. Zato podoba *párka* zůstává stejně jako v Hranicích r. 2006 (2 %) v nejnižším frekvenčním pásmu: Hustopeče – 5 %, Lipník – 6 %.

7.4. Interference stažených a nestažených tvarů přivlastňovacího zájmena *můj*

Interferenci stažených a nestažených tvarů posesivního zájmena *můj* zkoumáme v gen. sg. rodu m. a v dat. pl. Gen. sg. m. zájmena *můj* měl ve stč. tvar *mého*, který se dochoval i ve spisovném jazyce. V nářečích ale existují i další formy. Předně se jedná o pravidelně obměněnou variantu s úženou samohláskou *mího* (< *mého*). Tato varianta podlehlá v střm. nářečích dalším změnám, mezi něž patří krácení dlouhého *í*. Obdobným hláskovým vývojem prošla i forma dativu pl. Nestažené tvary, pokrývající na Moravě území od linie Mor. Beroun-Prostějov-Mikulov na východ, jsou důsledkem příklonu k složené flexi a jejich realizace může být v konkrétních dialektech, pro něž jsou náležitě, různá. Na sev. pomezí msl. oblasti převažuje v gen. sg. m. tvar *mojeho* (příp. *mojého*), podoby typu *mojiho* s úženou samohláskou zachytil Skulina již jen u nejstarší generace (rozhodli jsme se je proto už nezkoumat). Skulina se dále zmiňuje

¹⁶⁹ Český jazykový atlas 4. Praha 2002, s. 48.

¹⁷⁰ Tato hodnota vznikla sloučením hodnot (*do*) *Olomouca* a (*do*) *Olomúca*.

o dubletní existenci stažených tvarů vedle tvarů nestažených, avšak objevují se pouze zřídka.¹⁷¹

V námi prováděném výzkumu již variantnost značně pokročila. Nestažené tvary sice v Hustopečích a Hranicích stále procentuálně převažují, avšak frekvence stažených nezúžených tvarů jsou zde dosti vysoké: *mého* – Hustopeče: 39 %, Hranice (2006): cca 29,5 %. Frekvence zúženého tvaru *mího* stoupá od východu na západ – Hustopeče: cca 13 %, Hranice: cca 27,5 %, Lipník cca 37 %. Lokalita Lipník se nejnižšími frekvencemi nestažených tvarů a nejvyšší frekvencí zúženého genitivního tvaru nářečně odklání od zbývajících dvou lokalit.

Nahlédnutím do dotazníků jednotlivých respondentů jsme zjistili, že právě tyto položky patřily k těm, u nichž se objevovala dubletnost i tripletnost (ve formách *mojeho/mého/mího*, *mojeho/mého*, *mého/mího*, *mojeho/mího*) ve velmi vysoké míře, a to zejména v Hustopečích (varianty *mojim/mím* zde byly dubletně zaznačeny dokonce 12x), což nasvědčuje tomu, že v budoucnu lze očekávat další postupný pokles nestažených tvarů.

<i>Lokalita</i>	MOJEHO	MÉHO	MÍHO	MIHO	Celkem
Hustopeče	34	27	9	-	70
Tj. %	48,57	38,58	12,85	-	100,00
Lipník	21	15	22	1	59
Tj. %	35,59	25,42	37,29	1,70	100,00
Hranice (2006)¹⁷²	22	15	14	-	51
Tj. %	43,14	29,41	27,45	-	100,00

<i>Lokalita</i>	MOJIM	MÍM	MIM	Celkem
Hustopeče	34	33	-	67
Tj. %	50,75	49,25	-	100,00
Lipník	22	32	2	56
Tj. %	39,29	57,14	3,57	100,00

¹⁷¹ Skulina, J.: Severní pomezí moravskoslovenských nářečí. Praha 1964, s. 117-118.
Viz též Český jazykový atlas 4. Praha 2002, s. 366.

¹⁷² Vahalíková, M.: Běžně mluvený jazyk nejmladší generace města Hranice na Moravě. Olomouc 2006, s. 50.

Hranice (2006)	24	24	1	49
Tj. %	48,98	48,98	2,04	100,00

7.5. Genitiv singuláru demonstrativ *ten, to*

V gen. sg. podobně jako v dat. sg. se u demonstrativ *ten, to* vyskytují na zkoumaném území podoby s *-e-*, tedy *teho, temu*. Došlo zde k analogickému vyrovnání podle měkké flexe zájmen. Tato tvarová jednota ovšem není v lok. sg.; na většině zkoumaného území je sice také podoba s *-e-*, tedy *(o) tem*, avšak na nejzápadnějších úsecích sev. pomezí msl. nářečí (kde proběhla změna *é > î*) se vyskytuje tvar *(o) tim* (viz kapitolu 5.5.7.). Proto i v gen. a dat. sg. by bylo možné očekávat v nářečních variantách hranické a západokelečské podoby *tiho, timu*.¹⁷³ Tyto podoby ale při Skulinových výzkumech zaznamenány nebyly a nezaznamenává je ani dříve vydaná *Dialektologie moravská* (s. 82).

Ve shodě se stavem popsáním v kapitole 5.5.7. i tady pozorujeme výrazný odklon od nespisovných analogických podob, přičemž jejich četnost klesá od východu na západ: Hustopeče – cca 11 %, Hranice (2006) – 6 %, ¹⁷⁴ Lipník – 0 %.

7.6. 2. os. sg. ind. prez. slovesa *být*

Na rozdíl od 1. os. sg. ind. prez., kde u slovesa *být [bít]* převažoval ve všech zkoumaných lokalitách tvar *(j)sem* a hanácký tvar *su* byl zastoupen spíše menšinově (viz kapitolu 5.7.1), ve 2. os. sg. ind. prez. nastává výrazný příklon ke střmor. *seš*: Hustopeče – cca 60 % (z toho 8x dubletní výskyt *jsi/seš*), Hranice (2006) – 84 % (z toho 1x dubletní výskyt), ¹⁷⁵ Lipník – cca 72,5 % (z toho 7x dubletní výskyt).

¹⁷³ Skulina, J.: Severní pomezí moravskoslovenských nářečí. Praha 1964, s. 116-117.

¹⁷⁴ Vahalíková, M.: Běžně mluvený jazyk nejmladší generace města Hranice na Moravě. Olomouc 2006, s. 52.

¹⁷⁵ Vahalíková, M.: Běžně mluvený jazyk nejmladší generace města Hranice na Moravě. Olomouc 2006, s. 54.

8. Syntaktické prvky společné celé oblasti sev. pomezí msl. nářečí

8.1. Interference směrového zájmenného příslovce *kam* s místním zájmenným příslovcem *gde*

Směrové *kam* v minulosti ve střmor. a výchmor. nářečích splynulo s místním příslovcem *gde*. Adverbium *gde* má v těchto oblastech nejen původní význam místní, ale i směrový.

Výsledky zjištěné v našem výzkumu týkající se frekvence směrového *gde* (Hustopeče – 8 %, Hranice 2008 - 7 %, Lipník – 9,5 %) korespondují s poznatky v *Českém jazykovém atlase 5*, kde se v komentáři k mapě č. 370 dozvídáme, že do měst v oblasti výskytu výrazu *gde* na východní polovině Moravy proniká jako dubletní adverbium *kam*.

8.2. Předložková vazba *naproti*

Předložka *naproti* se podle normy spisovné češtiny pojí s dativem, avšak v moravském nářečním areálu ji mluvčí běžně užívají i s genitivem. O tom, že respondenti si tuto pádovou nenáležitost neuvědomují, svědčí vysoké procentuální frekvence ve prospěch genitivního tvaru (*naproti kostela*): Hustopeče – 44,5 %, Hranice 2008 – 51 %, Lipník – 71 %.

9. Vyhodnocení nahrávek

Na ZŠ Hustopeče se na pořizování nahrávek podílelo celkem 11 dívek a 4 chlapci. Z tohoto počtu se u devíti dívek a dvou chlapců jednalo o žáky sedmého ročníku a u zbývajících dvou dívek a dvou chlapců o žáky devátého ročníku. Nahrávání proběhlo dříve než dotazníkové šetření, jednotliví komunikanti nevěděli, že se jedná o dialektologický výzkum, ale domnívali se, že jde o analýzu rozhovorů zaměřenou na zjišťování hodnotových preferencí mládeže (trávení volného času, prázdnin, nakupování apod.). V průběhu rozhovorů jsme se záměrně snažili udržovat „mimoškolní“ tematiku, aby byla komunikace uvolněnější a mluvčí se nesnažili záměrně stylizovat svůj projev v rovině spisovného jazyka, jak je u nás na úrovni školské komunikace běžné. Zprvu jsme chtěli zvolit metodu řízeného dialogu (dialektolog klade otázky a mluvčí odpovídají), ovšem takto získané repliky byly dosti úsečné, u mluvčích byla patrná nervozita a komunikace plynule nenavazovala (jistou nervozitu komunikantů si vysvětlujeme jednak jejich věkem, jednak z jejich strany absolutní neznalostí osoby, která výzkum prováděla). Kvůli těmto okolnostem jsme se nakonec uchýlili k tomu, že se mluvčí přibližně dohodli na tematické rozhovoru a poté předstírali fiktivní dialog. Vzhledem k tomu, že nahrávky byly pořizovány na začátku měsíce listopadu, volili komunikanti převážně témata vztahující se k prázdninovým zážitkům, dovolené apod. (pouze v jednom případě se komunikantka stylizovala do situace, kdy do školy přichází nový žák z jiného města a ona ho seznamuje s novým prostředím; právě v tomto rozhovoru ovšem byla patrná větší míra stylizace a do jisté míry šablonovitost projevu). Tímto způsobem jsme nakonec docílili toho, že se komunikanti více rozmluvili a jednotlivé repliky nepůsobily tak strnule. Konkrétní dialogy sestávaly vždy z replik dvou mluvčích, jen v jednom případě šlo o repliky celkem tří mluvčích, které se střídaly v různém sledu.

Na lipnickém gymnáziu se na nahrávkách podílelo celkem šest studentů, z toho pět dívek a jeden chlapec. Protože jsme se museli přizpůsobit rozvrhovým možnostem dané školy, proběhlo zde dotazníkové šetření hned v první hodině. Bylo tedy nutné vybrat jiné mluvčí neovlivněné předchozím výzkumem. Nakonec bylo vybráno šest studentů z vyššího ročníku (septimy), kteří ochotně souhlasili s účastí na výzkumu (opět jim bylo sděleno, že se jedná o průzkum jejich hodnotových preferencí a že nám jde opravdu o spontánní projev a spontánně projevené názory, bez snahy, aby svůj projev

nějak „uhlazovali“). Určité komplikace spojené s pořízením nahrávek na ZŠ Hustopeče se v Lipníku nevyskytly (také vzhledem k vyššímu věku komunikantů a vzhledem k nižšímu věkovému rozdílu mezi autorkou výzkumu a dotyčných mluvčích). Celkem zde byly nahrány tři dialogy vždy po dvou mluvčích. Zpočátku se jednalo o řízené rozhovory, hlavně u prvních dvou dialogů, ve třetím dialogu, který byl také nejdelší, začaly komunikantky v průběhu rozhovoru samy plynule přecházet od jednoho tématu k druhému a po celou dobu nahrávání plynule hovořily. Nervozita však nebyla nijak patrná ani u prvních dvou dialogů, dialogy se rozvíjely na následující témata: letní brigády, dovolené, budoucí studium na vysoké škole, perspektiva zvolených studijních oborů v budoucnosti, možnosti sportovního vyžití v Lipníku apod. Velmi pestrá byla tematika posledního dialogu: postavení mladých lidí ve společnosti, rovnoprávnost žen a mužů, význam manželství v soudobé společnosti, postoj společnosti k postiženým lidem apod.

Délka nahrávek na ZŠ Hustopeče trvá celkem zhruba 15 min. Touto metodou se nám zde podařilo zachytit tyto regionálně příznakové prvky: podoby s nezúženým *é* (38x), zúžené podoby (4x), podoby s provedenou diftongizací *y > ej* v adj. zakončeních (2x), podoby nediftongizované (12x), podoby s provedenou diftongizací v kořeni slova (0x), podoby s provedenou diftongizací *ú > ou* (12x), podoby s *ú* (0x). Ty hláskové podoby, které převažují, převažovaly i v dotazníkovém výzkumu. Dále jsme 5x zachytili instrumentálové zakončení *-ama*, 2x *-i* (toto zakončení převažovalo v dotaznicích), 1x *-ema*. Ze slovesných tvarů 3. os. pl. ind. prez. se nám podařilo zaznamenat pouze 1x tvary *nemají* a *žebrají* (5. tř.), 1x *berou* (1. tř.) a 1x *žijou*, 1x *bombardují* (3. tř.), ostatní slovesné tvary, které byly v nahrávkách přítomny, se týkaly jiných osob a časů (1x se vyskytla obecně česká podoba *nezajímaj*, u téhož mluvčího byl zaznamenán také tvar *polštářema*, dále zde však již byly výchmor. nezúžené tvary a instr. tvar *s tim*). Z nepřehlasovaných tvarů byly objeveny tyto: 1x *Hustopečách*, 1x *Hustopečach* (bez kvantity – viz dále), 1x *televizu*, 1x *chvilu*, 1x *ju*, z přehlasovaných tvarů můžeme uvést pouze 1x *(na) počítači*, 1x *moři*. U čtyř mluvčích se nesystematicky objevoval přízvuk na předposlední slabice a ztráta kvantity, např. *na ňá'ke ti disko'teky co tadi bivaji v husto'pečach*. Celkem 16x se objevila navazovací částice *toš*, z lexikálních dialektismů jsme zachytili 1x výchmor. *ogar*, 1x lašský tvar *cip* (*pohoda jak cip*) a 1x tvar *jaksik*. Kromě moravské splývavé výslovnosti, jejíž

příklady uvádíme v příloze č. 2, se další, pro nás relevantní regionálně příznakové prvky, už nepodařilo metodou nahrávek zaznamenat.

Celková délka nahrávek pořízených v Lipníku se pohybuje okolo 30 minut. Stejně jako v dotaznících jsme zde zaznamenali převahu zúžených tvarů (69x podoby s *í*, 28x podoby s *é*) a tvarů s *-ej* v adj. zakončeních (15x tvary s *-ej*, 7x tvary s *-ý*). Podoby s *-ej* v kořeni slova se stejně jako v Hustopečích nevyskytly. Navzdory tak vysokému počtu zúžených podob, dvojímu výskytu regionálně českých podob *maj* a regionálně českého zájmeného výrazu *tímdle* jsme vůbec nezaznamenávali např. tendenci k rodové unifikaci typickou pro obecnou češtinu, pouze 1x se objevilo *ti rodiče*, jinak se důsledně vyskytovalo např. *ti lidi*, *mladí lidi*, *postřižení lidé* (namísto ob. českého *ti lidi*, *mladí lidi*, *postřižení lidí*). V malé míře se nám v nahrávkách podařilo zachytit jednoslabičné infinitivy. Až na jeden výskyt moravské zkrácené podoby *bit* se vyskytovaly jen podoby shodné se spisovným jazykem: 1x *mít*, 1x *chtít*, 1x *vzít*, 1x *dát*, 1x *bít*. 5x se také vyskytla spisovná 3. os. pl. *chtějí* oproti dvojímu výskytu nespisovné moravské podoby 1. os. sg. *chcu*. Z 3. os. pl. ind. prez. se nám dále podařilo zachytit 14x zakončení *-í* u sloves 5. tř. (toto zakončení převažovalo i v dotaznících, menšinové zakončení *-ou* se v nahrávkách neobjevilo), 13x zakončení *-ou* u sloves 3. tř. Co se týká substantiv, v instr. pl. se 6x objevilo koncové *-ama* (1x *-i*), v lok. pl., který se nám podařilo zachytit několikrát, byly jen spisovné tvary: *supermarketech*, *mňestech*, *peňezích*, *(na) rodičích*, *kanálech*, ale i v jiných pádech sg. měkkých skloňovacích typů byly zaznamenány jen varianty spisovné, které ve většině případů převažovaly i v dotaznících. Na rozdíl od Hustopeč se v nahrávkách v Lipníku nevyskytl žádný regionálně příznakový lexikální prvek.

Souhrnně lze říci, že z dialektových rysů, které se nám podařilo zaznamenat metodou nahrávek, se v mluvě komunikantů objevují pravidelněji nářeční prvky hláskoslovné než tvaroslovné. Touto metodou se také velkou měrou podařilo zaznamenat méně uvědomované hláskoslovné jevy, jako např. v Hustopečích ztrátu kvantity, přízvuk na předposlední slabice, moravskou splývavou výslovnost, zanikání protetického *j-*, v Lipníku tzv. středomoravské krácení, znělou výslovnost souhláskové skupiny *sh-* (*zháňtí*) a rovněž moravskou splývavou výslovnost (tedy mezislovní asimilaci) a zanikání protetického *j-* (*eš'te*). To, co se podařilo prokázat oběma uplatněnými výzkumnými metodami, je celková rozkolísanost a variantnost v mluvě komunikantů. Nejednotnost v idiolekttech jednotlivých komunikantů (komunikant užívá

vedle zúžených tvarů zároveň i tvary nezúžené, vedle tvarů bez kvantity tvary s kvantitou apod., značně rozkolísaná je i mezislovní asimilace) svědčí o tom, že mluva prostředí, v němž žijí, je nestabilizovaná a ukazuje spíše na větší či menší tendence k výběru zvolených jazykových prostředků než na zcela výsadní pozici některého z nich.

10. Závěry

10.1. Vytváření krajového interdialektu

V závěru naší práce chceme poukázat zejména na mizení typických nářečních jevů, které rozrůžňovaly západní polovinu sev. pomezí msl. oblasti, čímž postupně došlo k vytvoření nivelizovaného krajového interdialektu. Na vývojové tendence tohoto typu, patrné rovněž v jiných nářečních oblastech, upozorňuje již Bělič ve studii *Poznámky o mizení nářečí*: „Mezistupně obecných nářečí vznikají totiž často neutralizováním velmi si blízkých nářečí sousedních, jež tvoří jeden nářeční typ v rámci nářeční skupiny; blízké nářeční typy vytvářejí pak zase stíráním diferenčních znaků interdialekt vyššího řádu.“¹⁷⁶ V souladu s Běličovými výzkumy a jejich závěry si těchto tendencí (tedy zanikání archaických jevů, sílící vliv spisovného jazyka, vytváření krajového interdialektu) povšiml i Skulina, avšak jeho závěry jsou převážně teoretické a jen v minimální míře jsou podloženy konkrétními příklady. Naším záměrem bylo proto na základě zjištěných procentuálních hodnot (jež byly získány vyhodnocením celého našeho výzkumu) u vybraných jevů Skulinovy teoretické postuláty materiálově doložit a potvrdit, popř. korigovat jejich platnost.

Za zásadní vývojové tendence uvnitř námi zkoumané mikrooblasti považujeme následující poznatky: „Ustupují především takové jevy, které jsou geograficky omezeny na menší úseky (...). Naproti tomu nářeční jevy, které mají větší geografický rozsah (...), neustupují tak rychle, zčásti se šíří z jednoho úseku území do úseku druhého. Děje se tak více ve prospěch jevů západních, např. přehlasovaných tvarů, než jevů východních. (...) Je možno tedy mluvit o jisté uniformaci i o vznikání tendence po vytvoření neutrálního krajového interdialektu.“¹⁷⁷

---

¹⁷⁶ Bělič, J.: *Poznámky o mizení nářečí*. In: *Sedm kapitol o češtině*. Praha 1955, s. 91.

¹⁷⁷ Skulina, J.: *Severní pomezí moravskoslovenských nářečí*. Praha 1964, s. 209.

Příklady vybraných jevů, které se rozšířily ze západní oblasti směrem východním.				
<i>Popis jevu</i>	<i>Lokalita Lipník</i>	<i>Lokalita Hranice (2006)</i>	<i>Lokalita Hranice (2008)</i>	<i>Lokalita Hustopeče</i>
Změna <i>y > ej</i> (<i>pjeknej</i>)	62,50 %	46,94 %	-	26,23 %
Úženi <i>é > í</i> (<i>zavízt</i>)	62,71 %	50,00 %	44,63 %	25,86 %
(<i>noví</i>)	61,12 %	34,00 %	-	22,58 %
(<i>mího</i>)	37,29 %	27,45 %	-	12,85 %
Příklady jevů, kde stírání nářečních rozdílů vedlo k vytvoření kraj. interdialektu.				
3. os. pl. sl. 4. tř. (<i>chodí</i>)	65,52 %	85,42 %	76,27 %	71,87 %
3. os. pl. nepr. sl. <i>mít</i> (<i>mají</i>)	71,93 %	85,72 %	79,67 %	76,77 %
3. os. pl. sl. 3. tř. (<i>kupují/kupujou</i>)	42,10 / 54,00 %	42,86 / 57,14 %	-	52,50 / 47,50 %

Tvary sloves 3. os. pl. ind. prez. jsou na západní polovině sev. pomezí msl. nářečí velmi reprezentativním příkladem prvků krajového interdialektu. Pro lepší orientaci zde připomínáme Běličovo třídění českých sloves na tři základní skupiny (ze synchronního hlediska) podle kmenového vokálu: první skupinu tvoří slovesa s tématem *-e-* (např. *kupuj-e-te*), v druhé skupině je vokál *-á-* (např. *vol-á-m*), ve třetí *-í-* (např. *pros-í-m*). Tvary 3. os. pl. ind. prez. těchto sloves výrazně diferencují celou oblast výchomor. nářečí a vytvářejí zde různé sestavy koncovek.¹⁷⁸ Pro nářeční subtypy, v nichž byl proveden náš výzkum, byly příznačné tyto sestavy koncovek: hustopečská nářeční varianta (*-ú, -ajú, -'á*), hranická nářeční varianta (*-ú, -ají, -í/ijú*). Dnešní sestava koncovek je v obou variantách z pohledu nejvyšších procentuálních frekvencí jednotná, pouze u sloves 1. skupiny převládá dubletnost (*-í/-ou, -ají, -í*). Při tomto zjištění je důležité poukázat na specifičnost námi zkoumané oblasti, neboť ve třetí skupině převažuje na rozdíl od jednotné moravské interdialektické koncovky *-ijou* koncovka *-í*. Podle studie

¹⁷⁸ Bělič, J.: Slovesné tvary 3. osoby pl. praes. v moravské slovenštině. In: Sborník Pocta Fr. Trávníčkovi a F. Wollmanovi. Brno 1948, s. 54.

J. Chloupka *Tvary třetí osoby mn. č. přít. času ve východomoravských nářečích* podoba s interdialektickou koncovkou vytlačuje i podobu *chod'í*, a to kvůli její územní omezenosti a její strukturní výjimečnosti v celku moravských nářečí, na druhé straně však dodává, že v jádru oblasti s podobou *chod'á* se tato podoba houževnatě udržuje, neboť je to oblast s velmi zachovalým nářečím.¹⁷⁹ Je tudíž zajímavé to, že v Hustopečích se vedle převažujícího *chod'í* objevuje na druhém místě *chod'ijou* – 23 %, což je o 20 % větší výskyt než u *chod'á*. Vysvětlujeme si to širším územním rozsahem koncovky *-ijou*, která proniká i do této nářečně konzervativnější oblasti.

Spisovný jazyk působí na vytváření krajového interdialektu tím, že se stírají typické nářeční znaky. Kromě narůstající frekvence zúžených tvarů (zejm. po *l*, např. *mlíko*), podob s *-ej* v adjektivních zakončeních a tvarů 3. os. pl. typu *ví* převažovaly u všech prvků, které jsme řadili k diferencním znakům, podoby spisovné. Vytváření interdialektické formy je ovšem živý proces, jehož systémovou povahu nelze s určitostí stanovit. Typickým dokladem této teze jsou zjištěné procentuální hodnoty u interferencí koncovek *-ích, -ách, -ech, -och*. U všech lexémů sice převažovaly podoby spisovné, avšak výskyty koncovky *-ech*, náležité pro hustopečskou variantu, zde byly u typů *svátkech, teplákech, diskotékech* v průměru 20%, ovšem výskyty koncovky *-och*, náležité pro hranickou variantu, se zde pohybovaly u typů *svátkoch, teplákoch, stromoch* v rozmezí 2 – 3 %, pokud se vůbec vyskytly.

Z výše uvedeného nástinu lze vysledovat, že se difference zdatelně ztrácejí, ovšem stejně tak u regionálně příznakových prvků společných celé zkoumané oblasti si nelze nevěšmnout, že dialektické tvary ponenáhlu ustupují a jsou vytlačovány spisovnými variantami. V Hustopečích, na rozdíl od zbývajících dvou lokalit, je u několika prvků patrná větší nářeční nasycenost (viz níže). Přihlédneme-li ke skutečnosti, že diferencní znaky jsou oslabeny, můžeme vyvodit následující závěr: pronikání zúžených a přehlasovaných tvarů na východnější Hustopečsko způsobilo fakt, že nejzápadnější úseky sev. pomezí msl. oblasti ztrácejí charakteristiku větší nářeční pestrosti oproti úsekům východním. Nyní naopak větší frekvencí společných regionálně příznakových prvků (a po oslabení diferencí) je nářečně složitější a pestřejší východnější Hustopečsko.

---

¹⁷⁹ Chloupek, J.: *Tvary třetí osoby mn. č. přít. času ve východomoravských nářečích*. NŘ 46, 1963, s. 68-69.

<i>Popis jevu</i>	<i>Lokalita Hustopeče</i>	<i>Lokalita Hranice (2006)</i>	<i>Lokalita Hranice (2008)</i>	<i>Lokalita Lipník</i>
Přehl. 'u > i <i>břuch</i> <i>košulu/i</i>	14,82 % 25,00 %	- 15,69 %	- -	8,00 % 16,07 %
Přehl. 'á > ie > í <i>poručáš/poroučáš</i> <i>ohřít</i>	17,54 % 20,34 %	- 8,16 %	3,56 % -	1,97 % 3,77 %
Změna ó > uo > ů <i>stoj</i>	8,77 %	-	3,64 %	-
Pobočné slabiky <i>ideš</i>	15,38 %	-	1,78 %	11,76 %
<i>n</i> za starší <i>n', ň</i> <i>neco</i>	8,93 %	-	6,12 %	3,84 %
Pův. m. n-kmeny <i>kořeň</i>	22,03 %	14,29 %	-	1,96 %
Gen. sg. zájm. <i>ten</i> <i>teho</i>	10,71 %	6,12 %	-	-

10.2. Pronikání spisovných prvků do tradičních nářečí v individuálních projevech

V předchozí kapitole jsme sice konstatovali vzrůstající počet spisovných podob oproti dřívějšímu stavu, avšak v jednotlivých jazykových projevech u konkrétních mluvčích je patrná variabilita, která vytváří napětí uvnitř nářeční normy. Sledovat výskyt variabilních prvků bylo dobře možné pouze na základě vyhodnocení dotazníků a jejich vzájemného porovnání, u nahrávek byl tento záměr značně ztížený, neboť mnohé ze zkoumaných regionálně příznakových prvků se touto metodou nepodařilo zachytit.

Proces zanikání tradičních lokálních dialektů v moravských městech a u mladé generace i na venkově probíhá kromě prostého ústupu výlučných nářečních znaků

zejména hromadným pronikáním spisovných prvků do tradičních nářečí, což v prvním stadiu vede k rozkolísané směsici spisovných a nářečních jevů.¹⁸⁰

V následující tabulce uvádíme na základě vybraných dotazníků jednotlivých respondentů příklady pokročilé nářeční rozkolísanosti. Na tu má vliv zejména rozdílný původ rodičů jednotlivých respondentů, dále asimilace se školním kolektivem a samozřejmě vliv spisovného jazyka upevňovaný školním prostředím. Existence variantních tvarů poukazuje na to, že existuje napětí mezi užitím forem prestižních a neprestižních, které se postupně vyrovnává a vytváří dynamiku ve vývoji nářeční normy.

<i>Respondent</i> <i>Původ rodičů</i>	<i>Příklady nářečních prvků</i>	<i>Příklady spisovných prvků</i>
1. ZŠ Hustopeče M: Opatovice O: Vysoká	<i>sukňu</i> <i>vajico</i> <i>ohřít</i> <i>košulu</i> <i>(o) tim</i> <i>(o) tich</i> <i>chod'ijou</i> <i>tí mladí</i> <i>trvanlivího</i> <i>oblíkl</i> <i>pjeknej</i> <i>nemňet</i>	<i>teplákách</i> <i>stromech</i> <i>poroučíš</i> <i>nové</i> <i>zítra</i> <i>lavicí</i> <i>herci</i> <i>mají</i> <i>brát</i> <i>chťít</i> <i>bláto</i> <i>(j)deš</i>
2. ZŠ Hustopeče M: Malá Bystřice O: Valašské Meziříčí	<i>pepřa</i> <i>koňám</i> <i>teplákech</i> <i>svátkoch</i> <i>poroučáš</i> <i>ohřít</i> <i>majú</i>	<i>mléko</i> <i>trvanlivého</i> <i>pjekný</i> <i>nesl</i> <i>moře</i> <i>hrnci</i> <i>stromech</i>

¹⁸⁰ Utěšený, S.: K zanikání tradičních nářečí na severní Moravě. *Prace filologiczne* 18/2, 1964, s. 304-306.

	<i>chod'á</i> <i>břuch</i> <i>hercama</i> <i>múku</i> <i>lavickou</i>	<i>brát</i> <i>spolužačkou</i> <i>hospodách</i> <i>kupujou</i>
3. ZŠ Hustopeče M: Hranice O: Valašské Meziříčí	<i>Hraňicách</i> <i>krabica</i> <i>Alešu</i> <i>vajco</i> <i>maj</i> <i>su</i> <i>pjeknej</i> <i>trvanlivího</i> <i>hercama</i> <i>ideš</i> <i>neco</i>	<i>rukavicích</i> <i>stromech</i> <i>teplákách</i> <i>ohřát</i> <i>brát</i> <i>chťít</i> <i>chod'í</i> <i>kupujou</i> <i>sukňi</i> <i>pepře</i> <i>hrnci</i>
4. gymnázium Lipník M: Přerov O: Hranice	<i>rúžu</i> <i>teplákoch</i> <i>vajco</i> <i>košulu</i> <i>majú</i> <i>chod'ijou</i> <i>vijou</i> <i>mojeho</i> <i>pjeknej</i> <i>ideš</i> <i>břuch</i>	<i>krabice</i> <i>teplákách</i> ¹⁸¹ <i>vejce</i> <i>d'íra</i> <i>mají</i> <i>chod'í</i> <i>kupujou</i> <i>trvanlivého</i> <i>oblékla</i> <i>lavicí</i> <i>herci</i>

¹⁸¹ Tvary, které jsou v tabulce uvedeny v kolonce Příklady spisovných prvků i v kolonce Příklady nespisovných prvků, např. *teplákoch/teplákách*, byly zatrženy dubletně.

10.3. Komentář k dotazníkům respondentů dojíždějících z hanáckých obcí

U skupinky těchto 10 respondentů pozorujeme vysokou adaptabilitnost vůči regionálně příznakovým prvkům zachycených v mluvě respondentů, kteří mají trvalé bydliště přímo v Lipníku nebo dojíždějí z jiných obcí spadajících do areálu hranické nářeční varianty. Jediný trochu výraznější rozdíl se týká frekvence tzv. středomoravského krácení, zkrácené tvary *mliko*, *oblikla*, *zavizt* atd. se zde vyskytly celkem 7x, avšak jejich výskyt byl doložen i u zbylých respondentů, a to celkem 6x. Celkový výskyt zúžených tvarů je ale srovnatelný s lipnickými respondenty, zúžené tvary zde sice převažují, avšak nejsou užívány systematicky, vedle zúžených tvarů se objevují i tvary nezúžené. Ve třech případech se objevuje *majou* a *vijou*, ve čtyřech *chod'ijou*, v ostatních případech byly tvary *mají*, *chod'í*, *ví/vjed'í*, což odpovídá nářeční situaci v Lipníku, kde tyto podoby také převažují. Další shoda spočívá v tom, že i v těch případech, kde se objevují koncovky *-ijou* nebo *-ou*, nejsou užívány paušálně, ale nesystematicky interferují s koncovkou *-í*. Dvakrát se vyskytla podoba instr. sg. *lavickou* (ve zbylých případech bylo *lavicí*). Kromě 8 výskytů lexikalizované podoby *strejda*, jejíž frekvence byla v Lipníku celkově velmi vysoká (61,5 %), se u této skupinky vůbec neobjevila podoba *zejtra* (ta byla zaznamenána jen u respondentů majících trvalé bydliště v obcích Lipník a Jezernice). Žádný z těchto 10 respondentů nezná ani pasivně podobu *múka* (celkový výskyt pasivní znalosti této podoby byl na gymnáziu Lipník 27,5 %).

10.4. Komentář k dotazníkům respondentů, jejichž rodiče pocházejí z území Čech, Slovenska a Ukrajiny

U 3 respondentů ze ZŠ Hustopeče, u nichž jeden z rodičů pochází z Čech, jsme z prvků, které bychom mohli považovat za regionálně české, zaznamenali pouze tvary *nes*, a to ve všech třech případech (ovšem je sporné, zda je to opravdu vliv českých nářečí v užším smyslu, nebo je to vliv hustopečské nářeční varianty).

Ze 4 studentů z gymnázia Lipník, kde jeden z rodičů pochází z Čech (v jednom případě oba), se výraznější regionálně české prvky projevily jen u jednoho z nich; týkalo se to tvarů *vjed'ej* dubletně s *vjed'í* (jinak zde ovšem bylo dubletně zatrženo

mají/majou, chod'í/chod'ijou), nes, zejtra, hercema. U jiné dívky z této skupinky byly jen prvky *nes* a *zejtra*, u zbývajících dvou respondentů tyto prvky přítomny nebyly.

U posledních 3 respondentů ze ZŠ Hranice (2008), kde se podle původu rodičů jedná o oblast českých nářečí v užším smyslu, se 2x vyskytlo *hercema* a 1x *zejtra*, dále zde však byly moravské regionalismy *gde ideš, břuch, mi se to nelíbí, chod'ijou, majou*.

Ze skupiny celkem osmi respondentů, u nichž se jeden z rodičů přistěhoval ze Slovenska (v jednom případě oba), bylo nejvíce příznakových slovenských prvků zachyceno v dotazníku žáka ZŠ Hustopeče: *stromoch, teplákoch, múku, poručáš, majú, kupujú, vje* (způsob psaní svědčí o ztrátě povědomí psané slovenštiny), *sa, ideš, párček*. Matka tohoto žáka pochází z Kroměříže, což by vysvětlovalo v tomtéž dotazníku přítomnost podob *mliko, zavizt* (dále zde již byly nezúžené tvary). Z typických znaků hustopečské nářeční varianty byla zachycena podoba *chod'á*. U další dívky z této skupiny byly přítomny prvky *stromoch, múku* (ale dále již *teplákách, svátkách, poroučíš*). Co se týká ostatních příznakových prvků, na které byl zaměřen náš výzkum, např. interference přehlasovaných a nepřehlasovaných podob u substantiv, interference zúžených a nezúžených tvarů, panovala shoda se stavem zjištěným u respondentů zahrnutých do hlavního výzkumu (viz kapitoly 10.1. a 10.2.). Nejiná situace byla u dívky, jejíž otec se přistěhoval z Ukrajiny. Z informací obsažených v jejím dotazníku bylo možno rovněž vysledovat variantnost spisovných (např. *hrnci, svátčích, oblékla, nové, lavicí, herci, nesl, mouku*) a regionálních prvků (např. *krabica, rukavicách, mlíko, poručáš, chod'ijou, mi se to nelíbí, ideš*).

Anotace

Příjmení a jméno: Vahalíková Markéta

Vysoká škola: Univerzita Palackého v Olomouci

Název katedry a fakulty: Katedra bohemistiky, Filozofická fakulta

Název diplomové práce: Regionálně příznakové prvky v mluvě mladé generace na Hranicku

Vedoucí diplomové práce: doc. PhDr. Josef Jodas

Počet znaků: 163 639

Počet příloh: 4

Počet titulů použité literatury: 49

Klíčová slova: dialekt, diferenciacie severního pomezí moravskoslovenské nářeční oblasti, hláskoslovné a tvaroslovné diferenční prvky, diferenční izoglosy, nářeční varianty, nivelizovaný krajový interdialekt, stírání nářečních rozdílů, spisovný jazyk, norma, variantnost, Hranice, Hustopeče nad Bečvou, Lipník nad Bečvou

Cílem této magisterské diplomové práce je popsat a charakterizovat soubor vybraných regionálně příznakových hláskoslovných a tvaroslovných prvků užívaných mladou generací v lokalitách Hranice, Hustopeče nad Bečvou a Lipník nad Bečvou v projevech běžně dorozumívacího stylu. Hlavní metodou výzkumu je metoda dotazníková, metodou doplňkovou jsou nahrávky. Popis současného nářečního stavu ve zkoumaných oblastech vychází ze sledování diferenčních izoglos, které danými oblastmi procházejí. Výsledky jsou srovnávány s dosavadní odbornou literaturou, aby bylo možno postihnout současné vývojové tendence.

11. Seznam literatury

- Balhar, J.: Příspěvek k vymezení východních hranic moravské laštiny. In: Sborník Rodné zemi. Brno 1958, s. 285-290.
- Bartoš, F.: Dialektologie moravská I. Brno 1886.
- Bělič, J.: Slovesné tvary třetí osoby pl. praes. v moravské slovenštině. In: Pocta Fr. Trávníčkovi a F. Wollmanovi. Brno 1948, 54-70.
- Bělič, J.: Poznámky o mizení nářečí. In: Sedm kapitol o češtině. Praha 1955, s. 87-101.
- Bělič, J.: Ke zkoumání městské mluvy. Slavica Pragensia IV, 1962, s. 569-575.
- Bělič, J.: Nástin české dialektologie. Praha 1972.
- Bělič, J. – Křístek, V.: Moravskoslovenská nářečí. Olomouc 1954.
- Brněnský dialektologický kolektiv (Chloupek, J., Králík, S., Lamprecht, A., Skulina, J., Šlosar, D., Vašek, A.): K diferenciaci moravskoslovenských nářečí a k jejich vztahu k českému národnímu jazyku. In: SPFFBU III, A2. Brno 1954, s. 18-31.
- Cuřín, F.: Vývoj českého jazyka a dialektologie. Praha 1977.
- Český jazykový atlas 4. Praha 2002.
- Český jazykový atlas 5. Praha 2005.
- Davidová, D. a kol.: Mluvená čeština na Moravě. Ostrava 1997.
- Freyová, V.: Běžně mluvený jazyk nejmladší generace města Ostravy. Olomouc 2005.
- Havránek, B.: Nářečí česká. In: Československá vlastivěda III, Jazyk. Praha 1934, s. 84-218.
- Hrab, S.: Dnešní hranice kelečského nářečí. NŘ 35, 1951, s. 60-66.
- Chloupek, J.: Tvary třetí osoby mn. č. přít. času ve východomoravských nářečích. NŘ 46, 1963, s. 65-70.
- Chloupek, J. – Lamprecht, A. – Vašek, A.: Český národní jazyk a některé jeho vývojové perspektivy. SaS 23, 1962, s. 258-265.
- Kašík, A.: Popis a rozbor nářečí středobečevského. Praha 1908.
- Kloferová, S.: Mluva v severomoravském pohraničí. In: Český jazyk na přelomu tisíciletí. Praha 1997, s. 250-255.
- Kolařík, J.: Dynamika ve flexi substantiv běžně mluveného jazyka ve Zlíně. In: K diferenciaci současného mluveného jazyka. Ostrava 1994, s. 79-83.
- Kolařík, J.: Místo východomoravského dialektu v komunikaci obyvatel Zlínska. In: Spisovná čeština a jazyková kultura 1. Praha 1995, s. 128-132.

- Krčmová, M.: Mluva dítěte v dnešní moravské jazykové situaci. In: Český jazyk na přelomu tisíciletí. Praha 1997, s. 219-224.
- Králík, S.: K otázce dnešních hranic přechodného nářečí kelečského. Slezský sborník 50, 1952, s. 113-121.
- Lamprecht, A.: Vývoj hláskového systému českého jazyka se zvláštním zřetelem k nářečím na Moravě a ve Slezsku. SaS 17, 1956, s. 65-78.
- Lamprecht, A.: K hláskovému systému v obcích Veřovice a Spálov na pomezí lašsko-východomoravském. In: Sborník Rodné zemi. Brno 1958, s. 290-292.
- Lamprecht, A. a kol.: České nářeční texty. Praha 1976.
- Lamprecht, A. – Šlosar, D. – Bauer, J.: Historický vývoj češtiny. Praha 1977.
- Maloň, L.: Putování dějinami: město Lipník v proměnách staletí. Lipník nad Bečvou 2008.
- Mluvnice češtiny 2. Praha 1986.
- Pavelková, I.: O městské mluvě Přerova. Jazykovědné aktuality 37, 2000, s. 57-63.
- Skulina, J.: K nářeční diferenciaci východní poloviny hranického okresu. In: SPFFBU I, A2. Brno 1952, s. 94-107.
- Skulina, J.: Příspěvek k historické dialektologii Hranicka. In: Sborník Adolfovi Kellnerovi. Opava 1954, s. 92-111.
- Skulina, J.: K otázce vzniku nářečního typu hustopečského. Slezský sborník 53, 1955, s. 112-119.
- Skulina, J.: K otázce vzniku nářečí na severovýchodní Moravě. Časopis Matice moravské 75, 1956, s. 206-210.
- Skulina, J.: K otázce smíšených nářečí na pomezí moravskoslovensko-lašském. Slezský sborník 55, 1957, s. 243-250.
- Skulina, J.: K vývoji městské mluvy na severovýchodní Moravě. SaS 18, 1957, s. 1-10.
- Skulina, J.: K nadměrným diftongům *ej*, *ou* v severním úseku moravskoslovenských nářečí. Časopis Matice moravské 76, 1957, s. 160-164.
- Skulina, J.: Jazykový vývoj na severním pomezí moravskoslovenské oblasti. In: Studie ze slovanské jazykovědy. Praha 1958, s. 405-416.
- Skulina, J.: Archaický základ severního moravskoslovenského pomezí a pronikání inovací ze sousedních nářečních oblastí. In: Sborník Rodné zemi. Brno 1958, s. 271-273.
- Skulina, J.: O valašském nářečí. Vlastivědný věstník moravský 15, 1960, s. 203-206.

Skulina, J.: Nářeční diferenciacie severního úseku moravskoslovenské oblasti se zřením k valašské kolonizaci. Jazykovedný časopis XV, 1964, s. 64-75.

Skulina, J.: Severní pomezí moravskoslovenských nářečí. Praha 1964.

Šlosar, D.: Dnešní rozdělení nářečí na východní Moravě. In: Studie ze slovanské jazykovědy. Praha 1958, s. 387-390.

Uličný, O.: K moravským aspektům současné češtiny. AUPO, Fac. Phil., Moravica 1, 2004, s. 71-74.

Utěšený, S.: O územním rozrůznění běžně mluvené češtiny na Moravě. Slavica Pragensia IV, 1962, s. 577-585.

Utěšený, S.: K zanikání tradičních nářečí na severní Moravě. Prace filologiczne 18/2, 1964, s. 303-308.

Vahalíková, M.: Běžně mluvený jazyk nejmladší generace města Hranice na Moravě. Olomouc 2006.

Vrána, J.: Vysoká – minulost a přítomnost obce 1492-1992. Hustopeče nad Bečvou 1992.

800 let Hustopeče nad Bečvou: 1201-2001. Hustopeče nad Bečvou 2001.

www.ihustopece.cz

www.mesto-lipnik.cz

12. Příloha č. 1 – Vzor dotazníku

Jméno a příjmení: .....
Bydliště: .....
Rok narození: .....
Rodiče pochází z: .....

DOTAZNÍK

Vyplňte požadované údaje podle toho, jak jich užíváte při běžném rozhovoru v neoficiálním prostředí, **NE** podle spisovného jazyka vyžadovaného ve škole.

1. Vezmu si tři karafiáty a jednu a) růži   b) růžu.
2. Nevíš, kde je ta a) krabice   b) krabica?
3. Takhle jít nemůžeš. Vem si tu novou (sukně) .....
4. Znáš někoho, kdo bydlí a) v Hranicích   b) v Hranicách?
5. Včera jsme se vrátili a) od moře   b) od mořa.
6. Dostala jsem to od (otec) .....
7. Napíšeš mi něco a) na počítaču   b) na počítači?
8. Teče Ti a) z nosu   b) z nosa.
9. Musíme vyjet do toho a) kopce   b) kopca.
10. V těch pletených a) rukavicách   b) rukavičích   c) rukavicech nebudu chodit.
11. Dej to a) do kufru   b) do kufra.
12. Všechny suroviny jsou už v (hrnec) .....
13. Přidej tam trochu (pepř) .....
14. Jezdím a) na koni   b) na koňu   c) na koňovi.
15. No to se Ti povedlo! Teď seš a) na koňovi   b) na koňu   c) na koni.

16. Dej vodu (koně – mn. č.) .....
17. a) Alešu   b) Aleši, počkej na mě!
18. Našel jsem to a) v lesi   b) v lese   c) v lesu.
19. Vyprávěl mi něco a) o stromech   b) o stromoch.
20. Doma chodím a) v teplácích   b) v teplákech   c) v teplákách   d) v teplákoch.
21. Všichni u nás a) kupují   b) kupují   c) kupujou tohle a) mléko   b) mlíko
c) mlíko.
22. Teď nemůžu. Přijdu za (chvíle).....
23. Skoč ještě pro jedno a) vajíčko   b) vajico   c) vejce.
24. Neviděls tu moji modrou a) košulu   b) košili   c) košilu?
25. Zaslechli jste někdy v blízkém okolí svého bydliště, případně u svých rodičů či prarodičů vedle slova *klíč* také podobu *klúč*?   ANO   NE
26. Nepotřebuješ někam a) zavézt   b) zavízt   c) zavízt?
27. Pořád jen lítáš **po hospodech a po diskotécech.**
a) Zvýrazněné tvary běžně užívám (např. v mluvě mezi přáteli či doma).
b) Zvýrazněné tvary běžně neužívám, ale znám je (z domova, od přátel, od starší generace).
c) Zvýrazněné tvary jsou pro mě i v běžné mluvě neobvyklé, a tudíž bych je nahradil(a) takto: .....
28. Máme ještě a) mouku   b) múku?
Pokud jste zvolili odpověď a), znáte ze svého blízkého okolí nebo od rodičů či prarodičů také podobu b) *múka*?   ANO   NE
29. Co mi pořád (poroučet – vytvořte 2. os. j. č.) .....
30. Mám Ti to a) ohřát   b) ohřít?
31. Sousedí a) mají   b) majou   c) mají nové auto.
32. a) Chodí   b) Chodijou   c) Chodí   d) Chodijú tam každý den.
33. Už a) su   b) sem doma.
34. a) Jsi   b) Seš ochotná mi tu knihu půjčit?
35. Oni to (vědět – vytvořte 3. os. mn. č. čas přít.) .....

36. Tohle a) nechci   b) nechcu!
37. Už a) ji   b) ju vidím.
38. Dozvím se to až po (svátky – vytvořte tvar 6. pádu mn. č.)
.....
39. Dej a) mně   b) mi to!
40. To je sešit a) mojeho   b) mého   c) myho   d) mýho bratra.
41. Dej to a) mym   b) mým   c) mojim rodičům.
42. Dej to a) tej mladej   b) té mladé   c) tý mladý holce.
43. Co víš a) o tom   b) o tym   c) o tem klukovi?
44. Vyprávěl Ti a) o tych   b) o těch dětech?
45. a) Mně   b) Mi se to nelíbí.
46. a) Stoj!   b) Stůj!
47. a) S tymba   b) S těma   c) S těmi   spolužákama/spolužáky
si nerozumím.
48. To je a) toho   b) teho.
49. Chceš a) něco   b) neco?
50. Kup kousek a) trvanlivyho   b) trvanlivýho   c) trvanlivého salámu.
51. Na cestě je a) bláto   b) blato.
52. To je a) pěkný   b) pěknej výkres.
53. Co sis to a) oblékl(a)   b) oblíkl(a)   c) oblíkl(a)?
54. a) Ještě   b) eště nevím.
55. Přestaň mi a) brát   b) brat moje věci.
56. Potřebuju a) novy   b) nové   c) nový šaty.
57. Fouká a) větr   b) vítr.
58. a) Kořen   b) Kořeň zůstal v zemi.
59. Nemůžeš všechno a) chtět   b) chtít.

60. Jak daleko jsi to a) nesl   b) nes?
61. Půjdu tam a) se spolužačkou   b) se spolužačkú.
62. Viděl(a) jsi u cesty ten a) kámen   b) kameň?
63. Tebe a) nemět   b) nemít, tak nevím, co bych si počal.
64. Zaslechli jste někdy v blízkém okolí svého bydliště, případně u svých rodičů či prarodičů vedle slova *kožich* také podobu *kožuch*?   ANO   NE
65. Podej mi a) hadr   b) hadru.
66. Zítra jedu a) do Olomouce   b) do Olomouca.
67. Já a) se   b) sa na to těším.
68. Mám Ti uvařit a) párku   b) párek?
69. a) Kam   b) Kde   a) (j)deš?   b) ideš?
70. To je tvůj a) strejda   b) strýc   c) strejc?
71. Bolí mě a) břicho   b) břuch.
72. Je to naproti a) kostelu   b) kostela.
73. Kde byl ten sešit? Pod (lavice – vytvořte 7. pád j. č.) .....
74. Kdy se u nás zastavíš? a) Zítra.   b) Zejtra.
75. Už jsem to zažívala několikrát, ale pořád se tam dělá **d**.....
76. Byl(a) jsem o víkendu v Praze a potkal(a) jsem se tam se dvěma známými/známýma (herec – vytvořte 7. pád mn. č.) .....

13. Příloha č. 2 – Přepis nahrávek

Nahrávky nejsou přepsány v plném rozsahu, jedná se pouze o vybrané pasáže.

1) ZŠ Hustopeče, 7. třída, 2 dívky

A: *Tag ahoj, jak se máš, gde si bila fčera?*

B: *Čau, já sem bila fčera tó doma, sme mňeli strašně hodně u'kolú¹⁸² a mamka zase kritizo'vala. A co to máš dneska na sobje, panebože.*

A: *To zme fčera bili nakupovat a tož mamka mňe ob'lekla, to víš no.*

B: *Ježišmarja, že se ji necháš tó kriti'zovat furt, ti si hrozna.*

A: *Tož ale holky fčera taki bili nakupovat se mnou, ale toš to bila hruza, oňi si vzali tričko na raminka a je zima, chápeš to?*

B: *Có a ešće k tomu kozački, že? Zase s řema černé s tó s přeskama a tó že?*

A: *Jó ale tak to bilo docela dobré, ale tos to mňela vid'et, jak si kupovali třeba šálu takovou hnusnou zelenou a zelená s červenou se vubec nehod'i, chápeš to?*

B: *Nó a coz d'elala o vi'kendu?*

A: *Já, mi zme zabijeli, mi zme mňeli zabijačku.*

B: *Prase, fúj!*

A: *A toš to bilo ešće tó, mňeli zme na objed játra, ale toš to se nedalo, to bilo*

B: *No fuj, ti to jíš jo?*

A: *No tož mamka.*

B: *To bih nigdi nejedla.*

A: *No toš to víš, ale ten čuňík, ten bil vypa'seni.*

B: *Dali ste mu aspoň méno ňáke?*

A: *Jó, Pepik.*

B: *Pepik. To je pjekne.*

A: *Nó šag a co.*

B: *A co ta tvoje kámoška?*

A: *Nó pjekná kráva se z ňí viklubala á tag mi zme si psali na ajsikjú a toš to bila hruza.*

B: *Nó mi zme si taki potom psali, nakonec zme se pohádali, úplně. Tak čau.*

---

¹⁸² Přízvuk označujeme jen tam, kde se liší od spisovného úzu.

2) ZŠ Hustopeče, 9. třída, dívka a chlapec

A: *Toš sem slišela, že si bil na (název hudebního festivalu).*

B: *Jo jo bil, bila pohoda jak cip, ne.*

A: *Tag jako*

B: *Tis tam bila?*

A: *Jó bila, tož jasne že jo, bich tam nemohla chibjet.*

B: *Já sem te tam modz ani nevid'el teda.*

A: *No já tebe zrovna jo.*

B: *Jó gde?*

A: *Toš tam, u zámku, jak si tam bil s tema ogarama.*

B: *Toš kúrňa, to neňi možne.*

A: *Jakí máž názor na tu hudbu?*

B: *Jó pohoda, ale minulí rok to bilo lepší teda.*

A: *Mně to přišlo takové takové d'ivné, lepší to bilo f parku dule.*

B: *Tak tam sem aňi modz nebil.*

A: *No já sem spiš nebila nahoře v zámku, spiš f tom parku.*

B: *Toš to sem bil spiž já f tom zámku, tam to bilo lepší.*

A: *Taková d'ivná hudba tam bila.*

B: *Toš co nađeláš, ñic.*

3) ZŠ Hustopeče, 9. třída, rozhovor autorky práce s komunikanty z předchozího dialogu

A: *Tak můžu se tě zeptat, co tady tak ráda děláš? Kam jezdíš na nákupy?*

B: *Tag do Valmezu, do Hraňic, ale aj tadi v Hustopečach se ñeco dá koupit a to bude asi fšechno nebo ešće Noví Jičín.*

A: *A co sis koupila v poslední době?*

B: *Tepláki, rifle, mikinu, ñáké ti trička, boti, já nevim, to bude asi fšechno.*

(...)

A: *No tak chodíš ted'ka s někým?*

B: *No tag já ted' nechod'im z ñikim nó zrovna, to jaksi ted'kon nevišlo.*

A: *No a tož a co ta tvoje bývalá?*

B: *Á tož jó, pohoda, nák to skončilo, nág richle.*

A: A jak vlastně vypadala?

B: *Tož normálne, toš tak f klidu.*

A: No a můžeš ju popsat?

B: *Nó tak o hlavu menší asi, mňela dlouhé vlasi vlňité, nevím, bila dobrá no.*

A: A kam jste spolu chodili třeba?

B: *No tak na zmrzlinu, nó a tag na náke ti disko'teki, co tadi bi'vaji v Husto'pečach.*

A: A fotbal hraješ teda, jo?

B: *No tag hraju fodbal, nó te' né, te' nemužu, te' nehraju nič, te' nesmim ňidz d'elat*

4) ZŠ Hustopeče, 7. třída, dívka a chlapec

A: *S kudma si přijel?*

B: *Já sem z Brna.*

A: *Doufám, že se ti naše hustopečská škola bude líbit.*

B: *Nó, doufám, že jó, je to tadi take nudne.*

A: *Nudné? To si počkej na přes'táfkí, to kluci náz bombardují pimpongovími míčkí, berou nám různé vjeci, no sranda.*

B: *Pimpongoví stúl no, to sme mňeli u nás zakázané, mi tam rači (radši) hrajem třeba fodbal nebo hokej.*

A: *Nó kluci te' přešli rači na ten pimponk, fodbal jim učitelki zakázali.*

B: *Mi sme mňeli vjetší školu, ale doufám, že to tadi zvládnem.*

A: *Tak já si mislím, že na vjetších školách to máš problematičtější, tadi se skoro fšichňi známe ménem.*

B: *Hm, já sem zase znal celí druhí stupeň.*

A: *Druhí stupeň a co ten prvňí, diť s t'ema prvňáčkama je nejvjetší sranda.*

B: *Ale, náci malí šprtí mňe nezajímaj.*

A: *Ále, uvidíš, že t'e za chvilu začnou zajimat, přidou k tobje, řeknou ti nazdar a fšechno, je to sranda.*

B: *No, přijde mi jeden pod ruku a už ju jednu a už chitne jednu.*

A: *To snad né, ti si takoví tiran?*

B: *Ále, to je u náz normálňi.*

A: *Dobré no, to máš teda zařízené a máž náké sourozence?*

B: *Já, já mam jenom bráchu mlatšího.*

A: *No tagže tíráš aji mlatšího bráchu.*

B: *Né, s tím je sranda, jenom se bijem polštářema, házíme sebou do postele a takové kravinky.*

gymnázium Lipník, septima, dívka a chlapec

A: *Tak jste říkali, že chodíte na brigády, kde se tady vůbec dá jít na brigádu, co kdybych tady chtěla jít na brigádu, tak kam můžu jít?*

B: *No tag já teda vim, vlastně akorát tady je trnkovej sat no a tam se teda ráno chodí tak kolem páté hodiny, abi bili dobri stromi no a teda hruza, stávání.*

A: *A jak se to platí nebo kolik by mi za to dali?*

B: *No tam se to platí podle toho, kolik toho natrháš, tagže tam je čím vic natrháš, tím vic peňez, nó ale to jako šileňe dodraní ruki, protože ti stromi maji trni a hruza.*

C: *Další brigádi teda co vim, tak hodně přez známí, já sem sehnal právje tu stavbu taki přez známího, že d'eda se zná z jedním majitelem té firmi, tak to nebil problém, ale jinak kolikrát je to docela těžší, tady f tomto mňestě, to je menší mňesto, tady se to těžko zháňi, to už teda diž už nákou brigádu tak třeba tak třeba do Přerova, tam je hodně příležitostí.*

A: *A co třeba tam?*

C: *Já nevim, tak třeba ve skladě v nějakím supermarketu jako f Tesku nebo tak nebo d'elat nějakího pomocniho pracovníka.*

B: *Pokladní se teda ešče dá d'elat.*

C: *Pokladní hodně nó nó já nevim, co bi se tag dalo ešče, těžko říct, tady je řeh možností trochu míň než f řeh vjetších mňestech.*

A: *A dá se tady třeba sportovat někde?*

B: *No tak tady je vlasně stadion a hala, ale jinak tady toho teda jako moc neňi.*

A: *A chodíte třeba do posilovny?*

B: *Já teda né.*

C: *Posilovna je tady jenom jedna a jako celkem celkem ve špatním stavu.*

B: *Já sem tam teda upřímňe ešče nigdi nebila, tagže jako nevim.*

C: *Já mam doma novi náki posilovací vjeci, tagže spíž doma a jinak sportovní sou tady pláni, že se postaví novi hali a takovi vjeci, ale bohužel to bude*

B: *A tak je tu vlasně dobrá ciklosteska vlasně, která vede až do Přerova, tak tam se dá.*

C: *Nó ciklosteska je tadi vihlášená, sem jezdí každej skoro.*

B: *No to jako mislim, že i z Olomouce sem jezdí, tagže to je f pohod'e.*

C: *Hodně lidí sem jezdí nó z Olomouce*

B: *O vikendu to je dicki hrozni, diž je heski o vikendu, tam to je viložeňe slalom.*

C: *Hruza lidí.*

B: *Fčera sem tam bila, to bilo taki šílení, ešče o púl sedmé večer tam bilo lidí.*

C: *Jinak je to sportovně celkem slabí, hlavně diž třeba chcete d'elat ňákí sport na viší úrovni, tak to v žádním případě, protože tadi vubec nejsou peníze, ňákí sponzoři nebo ňeco takovího, to apsolutně tadi neexistuje, tadi si každej fšeccko musí táhnout sám a jako peňes to stojí fakt hodně, já třeba dám příklat, já sem hrál baskedbal tadi a vlasně jenom za mňesíc zme zaplatíli ňákích šesnácť tisíc, to hrajeme tadi jenom okresní souťeš takovou průmňernou prost'e.*

(...)

gymnázium Lipník, septima, 2 dívky

(...)

A: *Já si mislím, že zme ve vjeku, gdi to asi nemáme jednoduchí ve společnosti, protože zme bráni u ňekoho jako dospjelí, u ňekoho jako d'eři, tagže se pak špatně hledají jag brigádi, tak*

B: *Tag já si mislím, že spíš ti starší lidí nám aňi jako tag ňák jako nevjeří a neberou nás, protože přece jenom uš se ta doba zmňeňila a podle mňe to je o ňečem jiném neš předtím, ti vlastně máš jiné starostí a prost'e musíš se starat o jiné vjeci, vem si třeba, kolig je teřka rozvodú a fšecho a ti d'eři jako nevirústají tag jag dříf a teřka je hrozni problém s tím, že třeba se tráví hrozňe času u počítače, víš co, a já nevim, oňi ti třeba*

A: *Fšecho se mňeňí podle toho času, ale vem si, že je třeba zase vjetší rúst toho vívoje jak třeba já nevim před deseři rokama, že jo*

B: *Tag vívoje podle toho tag jak to mislíš, třeba já sem teřka četla, že d'eři od jedenácť let nahoru uš se jako nedaji považovat za d'eři jo, že prost'e puberta končí ve čtrnáctí letech.*

A: Tag hlavne podle toho, jag je to doma, že jo, gdiš je na to d'íte nákej vivíjen nákej vjetší nátlak jako starat se o domácnost, tak si mislím, že pak to že se pak to d'íte jinak chová.

B: Tag buť to ale se staráš tag nág o domácnost, anebo se ta domácnost stará o tebe a ti pak, gdiš seš starší, tak nejsi schopná se postarat sama o sebe.

A: Tak, no neňi človjek samostatnej

B: Tagže si pak hledáš třeba partnera, který se o tebe stará a nahrazuje ti, třeba gdiš seš d'ífka, tak ti nahrazuje otce, to já nevim mñe to přijde takoví

(...)

B: Já teda nevim, ale mislim si, že tetka je ten standart vzd'elání mnohem ñegde jinde, že třeba před deseti dvaceti leti bila maturita, jako že človjek z maturitou to bilo ñeco a tetka prost'e, gdo má maturitu, tak má fakt problém najít práci a že prost'e třeba bakalář na visoké škole jako neňi zas tak nic ekstra, prost'e že jo, to už je lepší ta magistra, víš.

A: Já se třeba d'ívala hodne i do tech inzerátú, že je tam hlavne napsaní visoká škola

B: a jaziki a počítač

A: že uš to neňi viložeñe o tom s tou maturitou, ale hlavne o visoké škole.

B: Tag ale oňi tam potom chťejí hlavne praksi.

(...)

B: Tetka ten, komu de bijologije a chemije, tak ten je za vodou apsolutne, nemá problémi si sehnat dobrou práci jako nákej vjedec a dobre placená, pokud bude chťít, tak múže jít do zahrañičí, gde se to platí eš'e líp, tak tetka je spíš fšechno o peñezích, ta společnost to je uplne nevim zajímaví, prost'e gdo nemá třeba mladí lid'i, gdiž nemají peñíze tak sou uplne straceñí, to je

A: Ale vem si, jak se chceš v dnešñí dobje taki uchiťit, nákej úvjer zase i tak jako

B: Tak gdiš si človjek gdiš si vezmeš pújčku, tak ten úvjer je mnohonásobne vjetší, oňi vlasne, já nevim, proč si lid'i kupujou vjeci, na které prost'e nemají a nepotřebujou je.

(...)

B: Ale já si mislim, že to manželství v dnešñí dobje uš taki neňi jako to, co bývalo.

A: Uš to nemá takovou sílu

B: Takovou hodnotu to spíš nemá, to je spíš přežitok třeba jako svátki a takoví, to uš se tetka taki neslavi, vem si kolik lid'í ví třeba, proč se slaví Velikonoce.

A: Uš se to manželství podle mne nebere tag jako závazek, jak se bralo na celej život, to podle mne vůbec teřkon

B: To si spíš jako pojistíš toho partnera, jako že máš na to papír, jako že tag zme se vzali a tis mne podvedl, jag je to možní prostě.

(...)

B: Tak podle mne lidi hrozně dají na to, jak človjek působí jako na ven jo, jestli má ňákí titul, jestli je vdaní, prostě já nevim fakt ten

A: Čím přijede do práce

B: Jak ste teřka říkala, třeba ten človjek nebo žena ve třiceti, gdiž neňí vdaná, tak se považuje za ňeco panebože ti ses nebila schopná do třiceti vdát, co to seš za ženckou a prostě třeba chlap, gdiž neňí jako ženatej, tak se bere a třeba má ňákou práci, tak se prostě jako se k ňemu vzhlíží, obdřivuje se a

A: Zatímco k té žencké né

B: No přesně a to máš

A: Je to zase rozdříl

B: Hej no přesně to máš rozdříl, ale to máš úplně fšude, já nevim třeba teřka v ňáké takové té severňí zemi tak tam si ti ženi ti feministki vimohli, jako že múžou třeba jako čúrat ve stoje, sice to je hloupost, ale prostě de o ten princip že jo a tak jako nevim, no mislim, že bi to mňelo být víc takoví rovnoprávnějši jó, že ženi třeba fakt teřka

A: I s řema platama, gdiš se to vezme

B: Přesně teř sem to chtěla říct, za stejnou práci no ale vem si třeba kolik mužú bi šlo dřelat uklížečku za osum tisíc jó já nevim

A: Sou to podle ňich nó takoví poňižující práce a přitom já nevim, did' na tom přece ňidz neňi

B: Tak vem si, že třeba

A: Ale vipadá to dřivně, fákt jako, že bi to vipadalo dřivně

B: Tak vem si, že třeba vřdicki bilo ve společnosti zavedeno, že muš se staral o dejme tomu potřebi do rodřini a žena se starala o ten chod rodřiny no ale teřka je to zas tak, že vlastně ženi chtějí jako prostě emancipaci a chtějí se taki starat o tu rodřinu a tag zase to má dvje stránki, že jo

(...)

A: Víš, co mislim, že tímdle tím stilem že oba pracujou ři rodřice, že to spíš odnesou ři dřeři, že už na to neňi takovej čas a ři lidi se jim tak nevjenujou.

B: *No tak ti mladí lidi si ani ti děti nepožizujou, že jo tetkon*

A: *No protože v dnešní době to neňi ani jako*

B: *Ale vem si třeba, já nechápu proč třeba muži tetka sem četla, že si chtějí jako nechávat dělat děti ve skumafkách, jo abi se jim narodilo to dítě a nechápu, proč gdiš chtějí dítě, tak proč si ho neadoptujou z domova, gdiš tam je tolik dětí, tam jih je hrozne moc.*

A: *Protože to berou podle mne takovej jako bi něco potprůměrního, že bi si museli vzít dítě někoho cizího.*

B: *Jako že to neňi jejich no, je to takovej komplex nákej nebo já nevím*

A: *Zajímaví*

B: *Takoví ješitní je to náak.*

A: *To je fakt.*

B: *Tak vem si, že někteří chlapi to berou úplně f pohode jako*

A: *To máš i na ženských že jo podle já si mislim, že je to fakt podle té víchovi, jak je to doma, tak to buť někomu přijde úplně normální a teší se, nebo si chce adoptovat to dítě a něgdo přitom né, že jo, nechápu (...) tetkon jak sou ti černí opchodi s tema d'etma, tak si ho ratši nechají odvíst odněkať.*

B: *Nó tak já nevím, já si teda mislim, že spíš hodně lidí chce mít jako vlastní dítě (...) abi jako přece jenom to je takový jako líp se to říká no, třeba se de do společností a řekne se „Tady to je Máňa, tu sme si přet tídnem adoptovali“, tag jako lidi třeba já nevím, podle mne se společnost na to d'ívá jako že třeba uznávají to, ale říkají si, to si nemohli udělat vlastní nebo něco, tak jako podřadně jak gdibi a přitom třeba já sem bila na táboře a tam bili taki normálně d'ecka z d'eckího domova, úplně f pohode sem s ňima pokecala a prostě úplně*

A: *Viš co, ale tak to seš ti, to je takovej ten normální přístup prostě pozitivní k těm d'eckám, přitom něgdo si řekne, že sou to já nevím náki potprůměrní d'ecka, gdiš virústali v d'eckim domovje, že.*

B: *Ale jako nevím jako celkovje je zažití takový ten trent, že lidi je nemaj moc rád'i podle mne, ale jako proč víš.*

A: *Protože si mislim, že to je eš'te takovej ten zážitek s té starší společností, že sou to náki sígři.*

B: *Ale vem si třeba babička, ona má tetka přes osumdesát, skoro devadesát, pracovala jako zdravotnice a f'teh dobách prostě náká ta štiricátá padesátá léta, tak tam se třeba*

gdiš se narod'ilo třeba postižené d'ít'e, tak oňi se zabýjeli, tagže nebili postižeňi lidé jó a tetka vem si, kolik máš třeba postižených d'eťi, ale ono de o to, že třeba buť to ta matka chce to postižené d'ít'e a pak se o ňej třeba stará celí život, ale jakí ten život je pro to d'ít'e, neplnohodnotní.

A: To právje nepochopim, gdiš sou ti d'eťi aš tak moc postižení, proč se vubec maj narod'it, diť to musí (...) jako viložeňe chudák podle mňe, gdiž vid'í, co múžou fšichňi ostatňi a on ne.

B: Tak on si to spíš neuvjedomuje, gdiš je třeba mentálňe ňák zaostalí, tak on nevid'í

A: Gdiž je hodňe, tag jo, ale gdiš vid'í ten rozd'íl

B: Ale vem si, že i ta matka

A: a utápí se sám f sobje.

B: i vjetšinou ta matka se snaží to d'ít'e situovat do společnošti podobňi lidí, abi se to d'ít'e necít'ilo ménecené, jó tagže on vid'í jenom ti d'eťi s tím samím dejme tomu postižeňím nebo prost'e taki takové jiné a mu to nepřijde d'ivné, on si řekne „No tak co no“.

A: Nejhorší je, gdiš s toho postižeňiho d'elají eš'e víc postižeňiho, já mám třeba známí, kteří mají malou holčičku a mají eš'e starší a fšechno musí d'elat ta starší, protože ta mlatší je nemocná, sami ju oblikaji prost'e, je to tam uplňe šílení, ale gdiš se ňeco stane, tak prost'e ta malá holčička de, sama se umije, obleče, je to viložeňe na řeh rodičích prost'e, že z ňí d'elají víc nemocnou, než bi mňela bit.

B: Tak ti rodiče k tomu asi mají ňákou lásku, takoví jako že si říkaji

A: Mají, nó právje

(...)

A: Ňegdi to d'ít'e mají aš tak rád'i, že podle mňe mu ubližujou nebo ho ňákim spúsobem okrádaji na ňečem.

B: No to určité, ale tak jako podle toho, jak se na to d'íváš, oňi mu dávají tu lásku, kterou si třeba oňi říkají, že je mu dobré dát, protože třeba v d'ectví ji sami nedostali, tagže si to kompenzujou na tom d'ít'eťi, jo to máš

A: Jenže třeba ubližujou zase tomu sourozenci, víš co.

B: No to jó, ale tak oňi uš si to neuvjedomujou, protože si říkají, že ten sourozenec

A: To je právje to hrozňe řeškí.

B: je normálňi, dokáže se o sebe f pohod'e postarat a že to mlatší, jako že ho rozmazlujou prost'e, že se o ňej starají, dávají mu péči

A: Že mu to chtěou nějakim způsobem vikompenzovat, nó podle mñe.

(...)

B: Tak třeba gdiš človjeka potkáte v oblečeñí, tak jako si ud'eláte první dojem, ale pak gdiš se s ñím třeba poznáte blíš nebo tak, tak to je zase určíte o ñečem jiním a nehledíte na to, jestli má tričko naik nebo, já nevim, ñákí hoďinki dolče gabána

A: Já si spíš mislim, že je to o chováñí a o takových těch prvníh dojmech, že se podíváte na ruku a na to, jak se človjek chová

(...)

B: Tag ale vždicki si ud'eláš jako první takoví názor o človjeku, gdiž ho uvidíš, jo protože ten človjek, vjetšina lidí se obléká pohodlně a tag, jak chce jó, tuďíš to o ñih ñeco říká, co mají rád'i a taghle.

14. Příloha č. 3 – Mapa Severní pomezí moravskoslovenských nářečí

